

JEZIČNIK.

Knjiga Slovenska

v

XVIII. veku.

Spisal

J. M a r n.

XXII. Leto.

V Ljubljani.

Natisnil in založil Rudolf Milic.

1884.

JEZIČNIK.

Knjiga Slovenska

v

XVIII. veku.

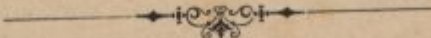

Spisal

J. M a r n.

XXII. Leto.

V Ljubljani.

Natisnil in založil Rudolf Milic.

1884.

Veri in Omiki.

Knjiga Slovenska, vsnovana v IX. veku po ss. Cirilu in Metodu, spisovana po njunih učencih in naslednikih, vzbudila se je med našimi predniki v XVI. vnovič po Truberju in njegovih vrstnikih. Nesrečna, ker porojena v krivo-verstvu, umikala se je v bukvah latinščini, pozneje nemščini, ter le skromno širila mej našim ljudstvom v XVII. in tako tudi v XVIII. veku po katoliških duhovnih. Med 50 pisatelji, kateri so se v tej dobi vkvarjali s slovenščino, nahaja se jih le 8 neduhovnov, in ti so največ šolski možje, pa lekarji ali vrači, kateri so oslabeledi materinščini hoteli pomagati na noge.

Res borna se je bila prikazala novoslovenščina po tiskarstvu v knjigah, pa je potem še propadala ter propala takó, da sta blagovestnika slovenska v njih postala „Zharha in Strahota“! Da se povzdigne iz groznega propada, postregli so jej spet svečeniki, redovniki iz tovarštva Jezusovega, njihovi dijaci, Japel s svojimi sotrudniki, pa Vodnik.

Na viših učiliščih se je gojila latinščina, vzlasti po Jezuitih, kar se zna njihovim učencem, katerim pred vsemi drugimi teče dokaj boljše. Zasloveli so mnogi naši rojaki v latinščini in poslej v nemščini, ter slovijo bistri mej učenim svetom. — Delovala je Academia Operosorum po svoje v vedah in umetnijah; v slovstvu slovenskem je storila malo. Jezuiti jej niso zaupali. Spisovali so našemu národu knjige po vzmožnosti nekaj sami, nekaj po svojih dijacih, kateri so prelagali njihove inojezične bukve na slovenščino ter po njih kolikor toliko neblagemu duhu francosko-nemškega modrijanstva branili med dobro ljudstvo slovensko.

Kar Knjigo Slovensko znači v tem stoletji, je to, da so pisatelji bavili se vžé z jezikom samim, pa dajali na svetlo bukve ne le cerkvenim in duhovskim, ampak tudi deželskim stanovom za rabo in pomoč. — Iz pričujočega letnika je razvidno, kateri so v tej dobi trudili se o slovenščini, kaj so pisali in kakó, pa nekoliko tudi, s katerim vspehom. Kjer so letnice nove, ali mimo Čopovih drugačne, dobil sem jih iz virov gotovih. Črkopisje posamnih pisateljev je iz tiskarskih vzrokov naznanjano le deloma, vendar toliko, da si po njem pisavo slehernemu lastno počituje vsakdo sam.

Nasprotje vzbuja življenje. Nesrečna bila je novoslovenščina, ker spočeta po novoverstvu, a vendar srečna, kajti protestantovski pisalci vživajo preko katoliških popolno priznavanje pri novih učenjakih slovenskih. Ni nesreče brez sreče. — Kedar so rovati jeli zoper najdraže svetinje našega národa, razrešivši tovarštvo Jezusovo, porodile so se druge družbe, katerih zanikarni sad t. j. vnemarnost o cerkvi in vladi katoliški, o pravi verski oliki in družinski nravnosti, o sv. zakonu, o povračilu po smrti itd. prikazoval se je vžé v našem slovstvu. Sreča, da so proti temu podvivali se vrli možje, kateri so s svojimi po vsebini, če tudi ne po obliki, dobrimi knjigami med našo duhovščino pa med prostim ljudstvom slovenskim brez nemile ostrogi ohranili čisto svést katoliško in tako provzročili, da se geslo slovenskega národa in njegovih voditeljev ni zvrгло v ponujano „servituti et muscis“, marveč da je ostalo in — ako Bog dade in sreča junaška, v slovstvenem napredovanji vsem poštenim Slovencem tudi v prihodnje ostane zlato glasilo:

„Virtuti et Musis“.

V Ljubljani, 8. decembra 1884.

Josip Marn.

Razgled.

	Stran		Stran
I. Pater Hipolit	2	XXII. Blaž Kumerdej	55
II. Ferencz Temlin	5	XXIII. Juri Japel	57
III. Ahac Steržinar	5	XXIV. Anton Tomaž Linhart	63
IV. Pater Rogerij	6	XXV. P. Jan. Damascen	67
1. Stare slovenske pesmi	9	XXVI. Janez Mihelič	67
V. Jernej Basar	10	XXVII. Martin Naglič	67
2. Evangelia inu Lystuvi	13	XXVIII. Miklos Kúzmics	69
3. 4. Evangelia inu Branie	14	XXIX. Anton Makovic	70
VI. Franc Mihael Paglovic	15	XXX. Jernej Bastiančič	70
VII. Pavel Franc Klapše	17	XXXI. Janez Debevc	70
5. Dictionarium Quatuor Linguarum	19	XXXII. Juri Gollmayr	72
6. Red zvelicsánstva	22	XXXIII. Janez Stroj	72
VIII. Jan. Žiga Val. Popovič	22	XXXIV. Ecehiel Sullak	72
IX. Primož Lavrenčič	26	XXXV. Jož. Ig. Fanton de Brunn	73
7. Grammatica o. Windisches Sprach- buch	27	XXXVI. Martin Crobat	73
8. Knjige pobožnega duha	28	XXXVII. Anton Breznik	73
X. Marka Pohlin	29	XXXVIII. Mihael Hofman	74
XI. Franc Sav. Gorjup	35	XXXIX. Juri Zelenko	74
XII. Filip Jakop Repež	37	XL. Janez Goličnik	75
XIII. Jožef Hasl	39	XLI. Andrej Reja	76
XIV. Ožbald Gutsman	41	10. Knjige neimenovanih pisalcev	76
XV. Stevan Kúzmič	46	XLII. Vincenc Kern	77
XVI. Franc Sav. Tauffrer	48	XLIII. P. Dismas Zakotnek	77
XVII. Inocencij Tauffrer	48	XLIV. Pavel Knobel	78
9. Rituale Labacense	49	XLV. Jožef Skrinjar	78
XVIII. Anton Conti	49	XLVI. Anton Traven	79
XIX. Gašper Rupnik	50	XLVII. Jožef Rihar	79
XX. Maksimilijan Redeskini	51	XLVIII. Modest Šraj	80
XXI. Jan. Nep. prof Edling	53	XLIX. Matevž Volf	80
		L. Valentin Vodnik	82

Knjiga Slovénka

v
XVIII. veku.

Zacvetela je cvetlica,
Rož'ca lepa: Operosa;
B'la Ljubljani je danica
Lepih mnogoverstnih ved. —
De pa vedno lepši bi cvetela,
Kinč'la se z lepoto svojo vso,
Je sinove svoje v ven'c objela,
In cvetela z združeno močjo!

Srečna tačas b'la Ljubljana,
B'la je vir edinosti;
B'la Modricam sedež zbrana,
Sedež b'la marljivosti. —
In zato so vede se vzdigvale,
Ki v lovornih vencih še slové;
Umotvorne dela so nastale,
Ki „Ljubljane kinč“ še zdaj stojé. —

ar o pričujočem stoletji v pesmici „Cvetlica Operosa“ (Vodnikov Spomenik 1859 str. 169) priprosto popéva Jernej Lenček, to naznanja ob kratkem v „Epitome Chronologica“ (1713 pg. 88 etc.) Joan. Gregor. à Thalberg na pr.: An. 1693. Conditur celebris Academia Operosorum Labacensium in Jasonea Urbe, pia in Apollinem idololatria, ac immarcescibili Pieridum applausu . . . An. 1695. Annus centesimus inclytae Societatis Jesu Labacum, maximo Catholicae fidei incremento, et juventutis formandae utilitati, introductae, recolitur . . . An. 1698. Inclytum Collegium Juridicum Divum Ivonem Tutelarem suum, annuatim latiná Panegyri, et solemní Missá, celebrare decrevit . . . An. 1700. Fundatur magno Litteratorum commodo celebris Bibliotheca publica Labaci, munificentia Celss. Principis Episc. (Sigm. Com. de Herberstein), Praepositi (Joan. Preschern) et Decani (Joan. Ant. à Thalberg) Labacen . . . Templum Annunciatae Virg. solenni ritu consecratur . . . An. 1701. Cathedralis Basilica D. Nicolao sacra . . e fundo noviter erigi coepta . . . An. 1702. Alma Societas S. Ursulae Virginum . . omnigena Puellarum utilitate, introducitur . . Hoc anno Academia Phil-harmonicorum Labac. Authore Jo. Bertholdo ab Höffer Patritio Carn. initium coepit . . . An. 1706. Solemnitas introductionis officinae in neo Cathedralem Basilicam D. Nicolai sub mensem Aug. festivitate 14. diebus durante, quotidiano sermone, et binis supplicationibus popularium universae dioeceseos, celebratur. An. 1707. Octava Id. Maji fit magna pompa Consecratio sanctae Neo-Cathed. Basilicae . . . quotidie per octo ferias instructa nova supplicatio, solennes missae, et panegyres . . . An. 1708. Conditur Labaci Collegium Carolinum Nobilium, tam Convictorum, quam Alumnorum, magno Pietatis, et Litterarum incremento etc. —

Academia Operosorum — Družba modrine delovnih — osnovana l. 1693 — je javno jela delovati l. 1701 ter obhajala prvi svoj zbor, kteremu predsednik je bil stolni prošt Janez Prešern.⁷ Družniki so bili iz raznih stanov, a privzeli so si lastne primke

Knjiga Slov.

Fr. K. Richter, Johann Bapt. Preschern, der gelohnte Herrscher v. Ill. Bl. 26, 1825 N. 34
s. 134.

na pr. Resolutus (Prešern), Sedulus (Thalnitscher t. j. Dolničar), Devius (Höffer), Providus (Gr. à Thalberg), Rectus, Taciturnus, Exquisitus, Inermis, Acuminosus, Candidus, Indifferens itd., češ, v vedah in umetnijah izginejo stanovski razločki. Spisovali so marljivo učene knjige, skušali se v umotvorih, izvršili v zidarstvu, kiparstvu, slikarstvu, v glasništvu, govorništvu in v pesništvu z zedinjenimi močmi sprelepe stvari, ktere so še sedaj Ljubljani kinč in kras na pr. stolna, nunska cerkev, sv. Petra, semenišče, mestna sovetnica, nektera znamenja, kipe, slike itd. Naštevajo se iz te dobe mnogi učenjaki in umetniki (gl. Dimitz Gesch. Krains IV. 107 — 130), kteri pa niso delovali v duhu slovenskem, marveč v smislu laškem, v jeziku latinskem in nemškem. Prikazal se je tedaj z vencem mnogi junak, kakor poje Koseski, a ptujemu ljudu ponos!

Slovenščino ali ubogo „krajnšino“ so gojili s priprostim ljudstvom takrat v knjigi le „fratres minores“ — kapucini. Kapucin je bil Janez Križski, Promptus, kteri se je „podstopil svoje pridige drukat sturiti v slovenskim jeziku“ in je od l. 1691 do l. 1707 na svetlobo spravil petero bukev „Sacrum Promptuarium“, kteri tako v književnosti slovenski sklepa obé stoletji. Kapucinec je bil, kteri se je za njim takrat prvi prikazal v našem slovstvu, in to:

I. Pater Hipolit iz Novega Mesta (Capricius Hippolytus Rudolphswertensis), kjer je bil rojen l. 1684, redovnik kapucin, pridigar pokrajine Štajerske, gvardijan, u. l. 1722 v Ljubljani. Spisal je 1) *Dictionarium trilingue ex tribus nobilissimis Europae linguis compositum in anteriori parte Latino-Germanico-Sclavonicum in posteriori parte Germanico-Sclavonico-Latinum, Nunc primo in lucem editum, à plurimis Sclavonicae linguae avidis, dudum desideratum, Omnibus quidem dictarum linguarum amatoribus perutile, specialiter tamen sclavonicorum Verbi Divini Praeconum commoditati, et utilitati dedicatum. Calamo, et opera R. P. Hippolyti Rudolphswertensis, Ordinis Minorum Capuccinorum Provinciae Styriae Concionatoris, et quondam Ss. Theologiae Lectoris concinnatum. Permissu Superiorum, et Privilegio Sacrae Caesareae Majestatis. Labaci, Formis Joannis Georgij Mayr, Incl. Prov. Carniol. Typogr. MDCCXXI.* — To je tiskan naslov rokopisu, kteri se iz Zoisove zbirke hrani v tukajšnji javni knjižnici. Spisal je bil otec Hipolit, kakor v predgovoru pripoveduje, ta slovar na korist sebi in mladim redovnikom, kteri v neznanji jezikovem potratijo več časa za besedo nego za stvar samo. Kedar so ga pa ti in vnanji duhovniki nagovarjali, naj svoje delo priobči za splošno rabo, sklene pridejati mu kratko slovnico o sklanjanji in spreganji, kar mu prinese tiskar vže tiskano slovnico o slovenskem jeziku. Pater se začudi, začne jo prebirati, primerjati, popravljati svoj rokopis po njej, in ker se je poprav nabralo preveč, prepíše vnovič vse delo. A to ga je stalo mnogo truda. Pater umre. Po smrti njegovi so kapucini hoteli dati na svetlo dovršeni slovar, ali tiskana je bila le prva pola, vse drugo je ostalo v rokopisu, pač pa koristilo naslednikom, na pr. Vodniku, in drugim, kteri so se bavili z besednjaki. — Prva polovica ima v sebi 732, druga 284 drobno pisanih strani na celih polah; za njimi se nahajajo sedmeri pristavki o imenih krajev, ljudstev, mest, rek, gorá, mož; o števnkih; o svaštvu in sorodstvu; pridavki in popravki k slovarju, in na 70 straneh „Orbis Pictus“ po latinski, nemški in kranjski. Kopitar obširno opisuje in presojuje Hipolitovo dejanje v svoji slovnici (XLII. III. 75 — 108), kjer je ponatisnil tudi predgovor k slovarju, češ, „weil sie (diese Vorrede) ein lebendiges Bild ist des, noch jetzt gewöhnlichen, isolirten, unacademischen, um die Literatur ihres Faches unbekümmerten Treibens der Gelehrten unsrer Lande (S. 76)“. — O slovenščini pravi ondi, da je sicer težka, pa dovršena, olikana, in da slovenski književnik (Sclavus Literatus) pograša je le zato, ker se po vseh učiliščih in vradnijah pase z nemščino in latinščino na pr.: „Difficultas hujus idiomatis non inde oritur, quasi hoc poprijs careret

significationibus, cum Idioma Sclavonicum sit vna ex origina^libus linguis, a qua, teste Chronologista Carnioliae Ill. D. Waichardo Valvasor, ultra XV linguae originem suam trahunt, estque talis prae multis linguis eminentiae, ut in illa a multis seculis, et forte a temporibus S. Hieronymi Ecclesiae Doctoris, cui haec lingua nativa erat, missa ad haec usque tempora in plurimis Illyriae partibus, praesertim maritimis, S. Sede ritum approbante et propogante legatur, quod nulli linguae nisi perfectae concedi solet . . . Igitur lingua Sclavonica, quam alij Illyricam vocant, originalis, perfecta, ab alijs independens est, neque orbata genuinis et propriis significationibus, quas vulgaris plebs optime novit: quod autem plerumque in Literatis a sua perfectione deficiat, causam non incongruam puto esse, quod illi penes nativam pluribus alijs, aut saltem in scholis ludimagistralibus, gymnasijs, Curijs, Dicasterijs, processibus, literis, ad morem Austriae, per totum Ducatum Carnioliae potissimum et quasi vnicam profiteantur, quo fit, ut dum hos lingua Sclavonica loqui contingat, si vocabulum proprium statim in promptu non habeant, illud a Germanismo, quo penes vernaculam instructi sunt, illico emendent, et saepe admodum ridiculos ex Germanismo et Sclavonismo commixtos efforment discursus etc.“ — kar je pač skušal prav sam! — V Kopitarjevi slovnici so iz „Orbis Pictus“ po nemški in po kranjski ponatisnjeni odstavki: Polsku dellu. Živinska Reya. Kunšt med delati. Preja ali Prestvu. Tkanje, Tkalisče; v pričujočem delu pak naj se iz njega pokazeta odstavka 36. pa 97. popolnoma sicer v Hipolitovi kranjski besedi, vendar po sikavcih in šumevcih v Gajevi pisavi:

a) Sedim stárosti tiga človeka. Ta človik je prvič en otrók, potler en pobèč, Dajle en mladenič, Dajle napréj en mlad mož, po tem en popólnoma mož, od tot en star mož. K' zájdnimu en staric, ali stari dedic — taku tudi v tem drugim spolu, so punca, deklíč, Dékelca ali dívica, žena, ali gospá, ena stara žena, ena stara Baba, ali bábica.

Šula. Šula je ena štacúna. V' katéri te mlade duše se h' ti čednosti napelújejo inu se rezloči v' mnogitere Versté. Ta vučenyk sedy na enim sédežu — ti šularji pak na klopejh — inu jih vučy, lety se vučé. Nukuteru se jim naprej zapiše z' kreido na eno čérno tablo. Nekateri sedé per myzi inu pišejo: on pak pobólša te fálerje, eni stojé inu gori právio (recitant, sagen her), kar so se navučili. Nekateri bajsmajo (fabulantur) inu se yskažejo oblédni, nepossajeni (petulantes) inu nemarni, lejni (negligentes): leti bodo kaštigáni z' ferlo iz straklom, inu iz šibo.

Prva t. j. Bohoričeva slovnica bila je v prepovedi, silo redka, težko dobiti; torej je po nasvetu in zakladu tiskarjevem sostavil Pater Hipolit po njej drugo z naslovom:

2. Grammatica Latino-Germanico-Slavonica. Ex pervetusto exemplari Ad modernam in Carriolicá Linguâ loquendi methodum accommodata, a plurimis expurgata mendis, et Germanicis aucta dictionibus à Quodam Linguae Slavicae Amatore in communem utilitatem, studiosae Juventuti Interioris Austriae, Specialiter Dedicata. Superiorum permissu. Labaci. Formis J. G. Mayr, Incl. Prov. Carn. Typ. 1715. 8°. 224.

Sostavil in naravnal jo je na tedanjo rabo, pravi, toda mnogo slabejše; pomnožil z nekterimi nemškimi izreki, a več latinskih in slovenskih je izpustil; prepisal je deloma celo predgovor tako, da se le drugi natis (Epitome po Kopitarju) Bohoričeve slovnice smé imenovati. — Po predgovoru do slavnihi stanov notranje Avstrije, Štajerske, Koroške in Kranjske, v katerem se pripoveduje o jeziku slovanskem, o njegovi starodavnosti, prostranosti in različnosti, o Henetih, Vendih in Vandalih, o Slavenih, iz slava gloria, o listini „aurea bulla“, o sv. Cirilu in o sv. maši v slovanskem jeziku itd. — podpisan je „Cliens Infimus Joan. Georgius Mayr“. — Brez Cirilice in Glagolice razlaguje slovnico v razdelkih: Líber I. De Orthographia Latino Slavonica. II. De nomine ejusque Acci-

dentibus. III. De Pronomine. IV. De Verbo. V. De Adverbijs, Praepositionibus, Conjunctionibus et Interjectionibus. VI. De Syntaxi. — Skloni so mu latinski; sklanjala: Ta Oča; Ta Mati; Tu Pismu. — Articulus — neque esse debet in slavonica et carniolica lingua . . . usurpatur . . . solum germanicae linguae prava imitatione: Ta dober, ta dobra, tu dobru; ta, ta, inu tu bulši. — Eden, en, jedan, -dna, -u. — Iest, ti, on; kateri. — Glagoli: delam, pišem, lubim. — V spregi: Iest sekam; bom sekan. Iest pišem; bom pečen. Iest lubim; sem lublen. V skladnji na pr.: Kakou je člókiv, takova je besseda. Kulikur vučenejši. Cicero je bil čez vse bessednike bessednik. Vbog na pameti ali na zastópu; spúmiv mineočiga (memor praeteriti); čedne štalti; potreba je hiténja ali podvizanja. Franski krajl (rex Gallorum). Zatú ker te je stare prijaznosti ali na staro prijaznost opoménil, si ti sardit póstal. Bo pitan (debel), ali se pita skuzi spájnje ali z' spánjom. Virgilius bode od mene bran ali Virgilius se od mene bere. Bom vučen Grammatiko ali se vučim Grammatike. Ludje z' ništer delajnjom, se vučé hudú délati. Debi prijatelom srečo vosčil sém spet damú prišál. Gmajn mestu (reipublicae) nuca, de se dobre kunšti (literae) ohránjo. Enimu dobrimu pastirju sliši ali eniga pastirja je živino bríti, nikar odrejti. O srečnih kmetičou! etc.

Po Valvasorju (VI. 360) je vže Matija Kastelec (M. Castellez) poslovenil: *Thomas de Kempis Carniolicus de Imitatione Christi*, a pustil v rokopisu. P. Marko pravi: „*Thomae de Kempis de imitatione Christi libri IV. in carniolicum versi, quos aequaliter emendatos sub suo nomine edidit P. Hippolytus Neostadiensis Capucinus*“ (Bibl. Carn. 13) in (pg. 27): „*P. Hipolythus Neostadiens. Capucinus edi procuravit Thomasha Kempensaria etc. de imitatione libros in elegantiore Carniolismum translatos*“ — z naslovom v prvotnem pisanji:

3. Buquize Od Slejda inu Navúka Chríftufa nafhiga Isvelizherja. Tiga vifsoku zhaftyvréjdniga inu Bogabojézhiga moshá, Tomasha à Kempis, Ordna Regularskih Chórarjou S. Auguftina. Sedej pèrvizh s' némfhkiga na Slovénski Crainski Jesik preftávlene. Vsim h' pravi poboshnofti, inu Duhovnim gorijemanju, tudi k' svetim shivleniu sheleozhim Dufham sylnu nuzne inu dopadlive, skus éniga vifsoku Rojeniga Gnadliviga Gofpuda fhpéndánje, inu skus mujo éniga zhafty-vrejdiga Mafhnika Capucinarzkiga S. Francifca Ordna P. Hippólitufa s' noviga mefta na fvitlobo dane. V' Lublani, 1719. 12. str. 672.

V razgled naj se iz te knjižice (v Gajici) pové n. pr.: b) Predgúvor H karšanskimu Bravcu: . . . De pak leté visoku preštímáne Bukvice, tudi V' slovenski inu Crajski Šprahi bodo timu Originalu enáke, sem jest teiste z' nemškiga Exemplarja, kateri je po tim Latinskim P. Henrica Sommeli posnét, na Slovenski jezik prestavil (str. 18). — Caput v. Od branja svetiga pisma. 1. V Svetih pissanih bukvah se ima ta gola risnica, inu nikár ta modra zgovernost yskati. Tu svetu pismu se imá z' timistim duhom brati, z' katerim je sturjenu. V' pismi bi my imeli več ta nuc, kakor te čedne bessejde inu snažnu govorjenje špogati: inu glih taku radi te pobožne in preproste, kakor vissoke inu ostruzastopne bukve brati. Nepusti se skuzi prestimánje tiga pissarja, katéri je teiste popissal, pregovoriti: tudi nevprašaj, aku je taisti ene velike ali majhene vučénústi bil: samuč ta Lubezen te čiste inu gole risnice, ima tebe h' branju vlejči. Nevprašaj gdu je letú djál inu govuril: temuč, kar je tukaj govorjenu, letú si ti imaš k sercu vzeti (str. 38. 39).

O Dictionarium trilingue piše Šafařík (Slow. I. 67): Ein zweiter Versuch, das Wörterbuch herauszugeben, misslang ebenfalls. P. Marcus sagt in seiner Bibl. Carn. „*Meo tempore PP. Capucini Labacenses Dictionarium latino-germanico-carniolicum typis praeparabant; sed . . . crisi novis Labacensibus adversus primum folium procusum*

22. Junii 1776 adjuncta absterriti ab opere incepto primas manus retraxerunt⁴. Die hier gemeinte scharfe Crisis in dem „Wöchentlichen Kundschaftsblatt im Hzgth. Krain von 1776“ ist von dem Jesuiten Martin Naglič. — In Kopitar po besedah: Also auch von dem Krainisch des P. Hippolytus eine Probel Und zwar aus seinem Orbis Pictus — piše (S. 98): „An den Wörtern gruča, purgišče, skedèn etc. und den Wortformen žejne, klopké, zuper voucjé, kolovret, motavilu etc. so wie an dem häufigen ej, erkennt der aufmerksame Leser den Unterkrainer; an dem bo nazaj klican, rožni žouft, garmpnat, rata k' vuzku, und dem Artikel etc. den Deutsch-Krainer; an kosc, vusk, nith, ville u. s. w. so wie an der Vermengung der Praepositionen iz und z' den noch ungewohnten, noch nicht denkenden orthographischen Schüler Bohoritsch's.“

II. Ferencz Temlin, z Krajne z Lézenya, prvi med Slovenci zapadne Ogerske, je spisal „Katekizmus Gyoerszki, z vogrszkoga“ v Halli 1715. Naslov tej knjigi je zaznamjan v bukvah: Voere krsztsánszke krátki navuki, v Halli 1754 (Šafařík. Slow. S. 21. 116). 21, 1711. *Fer. 4. Kesperis ex Friduanis Carastijis - ni vavil ekh. R. M. Schatins*

III. Ahac Steržinar, rojen na Kranjskem, škofov oskrbnik in namestnik v Gornjem Gradu (in Oberburg), vstanovnik bratovščine sv. Ksaverja (Fundatoris Xaverianae devotionis ibidem), je spisal: Xaverianische Ehr- und Gnadenburg. Graec. 1729, in 8. primum latine conscriptum dein in Germanicum, jam in Vindicum idioma versum edidit, vid. Per. S. Francisco Xaverio sub Lit. X. (Bibl. Carn. 53). Spisal je: 1) Catholish Kershanskiga Vuka Peiffme, katere se Per Kershánskimo vuko, Boshyh potyh, per svétimu Millionu; Inu slasti per svetimo Francisco Xaverio Na Strashe Górniga Gradu Fare nuznu poyo. Kir ie vfaki dan fa vfakiga Romária Popólnoma Odpustik enkrat v' letu. Pogmérane inu na svitlobo dane V' Nemshkim Gradzu. Per Widman-narlovni list ftadianskih Erbizhah. Anno 1729. 8. 266. 2) Peiffem Od teh velikih Odpústikov tern Svete Krifhove Potí per te novi Cerkvi Svétiga Francisca Xaveria v' Gornim Gradu. Superiorum Permissu. Labaci. Formis J. G. Mayr, Incl. Prov. Carn. Typ. 1730. 8°. 30. Na razgled bodi: *Ahac Steržinar veka Steržinar, vika na Brezovcu od l. 1702 - 1707 (K. D. 1090, 349)*

a) Predgovor. Mladénči inu dékelce, stariši inu mlaiši hvalite to Ime tega Gospúda. Juvenes et virgines, senes cum junioribus laudent Nomen Domini. Psal. 148. — Ta Kralévi Prerok inu Psalmyst David, akulih ie iemov velike skerby, Kraléve oprabila inu težke voiske; vender ie vsaki dan sédemkrat Boga hvalov; psalme ali svete peissme Bogu na čast pev. Septies in die laudem dixi tibi. Sédemkrat na dan sem iest tebi ó Bug čast nu hvalo dav. Zatu ie stu inu pédeset psalma vkupei zložov; iz katérih so te duhóvne molitve svetiga Brevyria veči tall vkop zložéne, inu na sedem ur čez dan rezdeléne . . . Koker ie pak sveti David v' starim Testamento opomynov nadolžne mladenče inu dékelce, debi Boga častili, inu svete peissme vednu peli: Toku ie v' novim Testamenti sveti Joannez vidov v' svojim resodénio Apoc. 14. c. De so v' ne-bésih stu, štír, inu štír deset taužent pevcov pred Božym thronam peli eno novo peissem. Te pevci so pak sgol hlapčiči al divice. Apoc. 14. c. Koker ie tedei sveti David opomynov; inu sveti Joannez vidov inu slišov Boga hvaliti, niemu na čast svete peissme peti: Toku vas tudi iest opomynam, debi mladi ludie radi te svete peissme peli, inu toku vednu Boga hvalili . . . Leta ie ta ner pervi uržoh, de so lete svete Peissme vkop zložéne, inu zkuz druk na svitlóbo dane. . . Ta drugi uržoh, zakai so te svete peissme sturiene, ie leta; dokler so veči tall od Catholiš Karšanskiga vuka; kateriga vi mladi ludie ner več potrebuie; de kar se na drugo vižo morebiti naradi vučite; zkus peissme se bodete raiši inu lohkeiši navučili, inu tudi terdneiši v' glavi obderžali. . . Treki inu sadni uržoh, sakai so lete svete Peissme sturiene, ie leta; debi te druge prasne nanúcene, folž peissme opustili; namésti taistih pak te svete peissme peli. . . K zúdnimo

His inu hvalov.

Kai nura, de se nakateri fant al dekalah velika peiffem navuehy; katere so od godeov furiene, aku so bil od pechit. . . vender so folch, zhes Boshis veiro in vest k' p'pota, koberk' slasti teh frichtov. Koker ie ena fil. douga Peiffem od P'fal. . . nifla Davida, od slatiga orha n'p'pota etc. Katere peiffme so zhes Boshis veiro. Slasti pak debi ta mladi; folch de hvala, nav'vno . . . katere so vrashne, inu u le ludie pokni'k'k'aco. Leta v'le peiffme pak vas inu druge pobúk'k'oi.

Zapopadik.

Jesusu gdúr če postati
Lub, ta ima njemu dati
Sercé, Dušo, tar Tellu.
(Sv. tryeh Krajlon.)
Je Maria ena svejča,
Gorejča inu svejtéča
Tem, kir u' temmè hodjo.

Kir nér Vehši u' mej Svetnyki
Je, takú u' mej Pomóčnyki
Tud' nér vehši Jožep je.
Petrus, Paulus svejtu dana
Od Buga, inu poslana:
Ko dve svejtlí Lučí sta.

Ta I. Pridiga.

Na I. dan Mesca Prossinca, ali: Januaría.

Tu je:

Na noviga Lejta, ali: na Jesusaviga Obresovajnja dan.

Synopsis.

Flores varij donantur,
Et à pio Jesu dantur:
In strenam hominibus.

Zapopadik.

Mnokateri Cvejt šenkuje,
Tar iz tem Ludy daruje:
Jesus h' Lejtu novimu.

Thema.

Vocatum est Nomen ejus Jesus.
Njega Ime bilu je imenovanu Jesus. Luk. 2.

Zahválen bodi Bug Vséga Mogočne! de dočakáli smo ta danášni dan, kateri je ta prvi tega Mesca Prossinca, inu tega noviga Lejta. Kateru Vošim usem iz Vstni inu sercam, inu slednimu posebaj u' zdravju, myhru, pokoju inu vessélju začét, inu tu iz več drugimi šrečnu u guade Bošji končáti: h' sadnimu po tem reunim žjulèjnu zadóbit to crono tega Isveliyčajna u Nebessah.

Zahválen, právim: bodi Bug V. M. de došiveli smo ta današni dan, inu Messic! kir ty donessó nam en velik trošt inu vesselje. En velik trošt donesse nam h' pervimo ta od Rimlanou Januarius, od Cranjcou pak Prossinic imenuvani Messic; kir ta stury nam tu vupajne še dalej u sdraju inu šreče iz Guado Božjo čez tu novu Lejtu tu časnu šjulejne stegnit inu pelati. Donesse nam pak ta današni dan, kakor prvi tega nóviga Lejta enu veliku Vesselje iz tem, kir postavi nam naprej téga, po katerem telkájnu 1000 Lejt taku milu sdíhalu je tu reunu, inu u šušnoste tega hudyča snajdenu Človestvu: postávi, pravim: naprej ta današni, prvi tega noviga Lejta dan tega iz tem sládkim, S. inu častitim Imenam imenuvaniga Isvelyčarja; kateri pred ossmemi dneme príšál je na ta svejt: Quererere, et salvum facere, quod perierat — Iskat tu sgublenu, inu isveličat tu pogublenu: Za volo kateriga iz vehši častio častet, inu iz vehšim vesseljam obhajat je nam, kakor čislán bil je od teh Rimlánou . . .

Kir danass obhájamo ta dan, na katéri danu je bilu temu ossem dny starimu Dej-tetu tu presvetu Ime Jesus; takú tu S. Dejte Jesus stópi iz S. Imenam naprej, tar tem Ludem sa en dar noviga Lejta da k' enimu frišnimu spomynu na njegovu S. Ime, eno frišno rožico; katere ime sačne se od eniga puštaba njegoviga S. Imena. . . Nazarenus, Floridus, ali cvejteč . . . Juventus ali Mladust, inu ta rožica Jacinthus ali Zinta. Ennupti ali Zakonski, Eufrasia, Očnyk ali Augen-Trost. Superiores ali Gosposka, Salvia ali Žajbel. Viduitas ali Vdoustvu, Viola ali Violca. Servitus ali hlapčuvajnje, Solsequium ali Sončeuca . . .

De sklenem obrnem se h' Vam, kateri daruvani ste danass od Jesusa, tar Vass ogovorym, inu sicer eniga sledniga posebei iz unim, iz katerim opominal je Bug tega Škoffa Philadelphiae, rekhoč: Tene, quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam . . . Glejte tedaj Vy Mladeniči na vašo belo Zintho, inu oskruniti varite se vaše Divištvu.

Glejte Vy Zakonski na vaš Očnyk, de kolnih ocy ne bote iméli. Glejte Vy Gospóska na vaš Žajbel, de zdravo glavo per sodbe ohráuite. Glejte Vy Vdouci inu Vdóve na vašo Violico, de ponižne, krodke inu drugim nucne se kažete. Glejte h' sadnimu Vy Podložniki, Posli inu Preprosti na vašo Sončno rožo, de boste pousod na Jesusa gledali. Glejte, pravim: sedaj h' usem ukupaj. Glejte na ta Vam dani dar, inu po lestnyh tajstiga se rovnajte: kir taku častyli boste tu S. Ime Jesus, skuzi kateru imeli boste čez celu lejtú per Vass ta lubi myhr, pokoj, trošt, vesselje inu to gnado Božjo: kir taku imeli boste enu dobru S. novu Lejtú, kateru vošim usem od Buga iz tem. Amen (Pars I. str. 1 — 15).

Rogerijska II. knjiga je bila tiskana v Ljubljani l. 1743, in iz nje naj kažejo besedo njegovo tudi b) nekteri „Zapopadki“ pa primeri iz „Pridige“:

Synopsis.

Palmites sunt Vitis Christi
Sancti hodierni isti
Fortunatus Hermagoras.

Sancta Virgo Margarita,
Vere pulchra, cum munita
Trina Pulchritudine.

Jesus sol ad illustrandas
Tenebras, et profligandas
Peccatorum: Natus est.

Templa Dei veneranda,
Cunctis sunt et honoranda:
Domus quia Dei sunt.

Zapopadik.

Terte Kristusa Mladyki,
Ty današni so Svetnyki
Mochor inu Fortunat.

Marjeta Sveta Divica
Prau je lepa za rejsnyca,
Kir ima lepote try.

Jesus sonce k resvejčejnu
Te temme, tãr respodějnu
Teh grehou: porójen je.

Templi Božji čislaváti
Vsem so inu špoštuvati:
Hiše kir ty Božje so.

Ta LVIII. Pridiga.

Na I. dan Mesca mali serpan, ali: Julia.

Tu je:

Od Brathoušne Jesusoviga Sercã.

Synopsis.

Ad Jesu cor recurro
Quandocunque te sentis dure,
Et requiem reperies.

Zapopadik.

K Jesušu ù Serce flissik hitti
Keder kolli čutiš kai hudiga priti
Toku boš gmah jemòu.

Thema.

Effundite coram eo corda vestra. Pa. 21.
Pred nym vašã serca vunkai issuite.

Plutarchus Zamerkuvauc teh nekadašnih rečy, piše: de Philippus ta imenitni Krail u' Macedonij naredil je bil eno lepo, inu slahtno gostaria, ter h' lete pouabil veliku posvetnih Včenikou, ali Philosophou; katerim po khončanim gostuvaine h' sposnainu nieh modrusti postavil je bil gore tu uprašainie: quid in rerum natura esset maximum? Tu ner vehši, kaj je u' naturae: inu na suete? na kateru, ker usi só se sauzelli, iz sauzetja perčelli só billi reč, inu odgovarjat. H' pervemo ta ner slovečiši odgovoril je rekoč: de tu ner vehši, kar znaite je u' naturae, jé ta hrib iz imennam Olympus; inu sicer iz tem urzaham, ker on po spričuvainu Lucani, Nubes transcendit Olympus: iz niegovo vissokustio praestope te oblake. Na letú odgovori ta druge: de tu ner vehši ni ta Olympus, temuč ta Atlas; ker on ne le samú nanosse Olympum, temuč tude uso to drugo kuglo tega sueta, po bessedah Virgilij, ker prave: Maximus Atlas, axem humero torquet, stellis ardentibus aptum. Za letem dal je ta tretie h' tretijmu ta odgovor rekoč:

de tu ner vehši u nature je te uoda, ker ona sama obda ues ta cirkel tega suetá, po bessedah teh Cosmografou, kateri to uodo vehši, koker to semlo dellajo. H' četertimo odgovoril je ta četerte, tu ner vehši u' naturi je tu sonce, ter iz tega, ker tu sonce po govorieine teh Plementariou 166krat vehši je, koker ta pozemelska machina. Ta pete inu sadnie ner bližai peršel je h' te resnici, ker dial je: de tu ner vehši je in rerum natura, Cor humanum, tu človešku serce: inu sicer resničnu, sakai letú po bessedah Victorini, Cor quidem parvum est, sed maxima capit: oku si lih maihinu je, venner tu ner vehši zapopasti zamore, já tako jé, da iz usem volnem suetam nima zadoste, koker vidit je billu nad Alexandram Synam tega spred imenvaniga Macedonskiga Kraila: kateri, ker šlišal je ob enim času od Aristarchusa, de več suetou se snaide, perčel se je bil jokat, inu solze prelivat, rekoč: de je niemu žou, de že eniga ni zadobil, já taku žalil se je, de h' utolažainu taistiga mogel je Aristoteles popissat ene buque, u' katerih je niemu le en sam suet izkazal; taku veliku je tu maihinu človešku serce, de niemu ne suet, ne uoda, ne sonce, ne nebu ni zadoste, koker S. Augustinus govori: inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te: nepokoinu je naše serce, dokler u' tebe O Bug nepočiva: iz katerih bessedi se vidi, de tu človešku serce zunai Boga use tu drugu pre-maga, ker onu samu u' Bugu niega počitik, inu zastopnost naide: pametnu tedei odgo-voril je Philosophus.

Venner, letá oku si lih takú dobru, inu blizu zadel je to resnico, venner pravem, de še nekai drusiga snaide se, in rerum natura, kateru vehši je, koker to človešku serce, inu drugu ni, koker tu praecartanu, tu nigdar sadoste počeshenu, nikole zadoste pohva-lenu serce Christusa našiga Izveličarja itd. itd. (Pars. II. str. 1. 2.)

1. Stare slovenske pesmi. Imam stare pesemske bukve, katerih prva polovica je tiskana, druga v rokopisu. Obsegajo pesme pobožne, nektere gotovo že silno stare. Prva, tiskana polovica nima napisa; se je zgubil; druga polovica ima pa na čelu sledeči napis: „Cantilenae variae partim antiquae, partim novae in hunc libellum trans-scriptae, ne pereant et oblivioni dentur, ut posteris devoto usui esse queant.“ In h koncu podpis „Has cantilenas conscripsit in octobri 1733 Antonius Wider Parvista“.

Pesme, ki so bile leta 1733 stare, so se do leta 1862 še bolj postarale. V po-skušnjo Vam ponudim tukaj eno v pisavi izvirni. Jez je še nisem nikjer bral in ne slišal. — Tako piše Fr. P—h v Novicah l. 1862. str. 43. 44, kjer je ona pesem tiskana takole:

Cantus alius de vanitate mundi.

Adducitur Astraea disceptans cum capitibus mundi.

1. Astraea.

Astraea nasnanu vprashanie ima
Zartliviz govori, nai odvert se da
Koku si ti vupash v' nebefsá ytée
Zesta je navarna vrata so tesne.

2. Epicurus.

V' nebefsá Gospud nie druge bo dial
Jest meni nebefsá na semli sim sbral
V teh isteh jest shiher prestranu shivim
Saguishan v Abrahamovim krilu sidim.

3. Astraea.

Odgovor preshalosten se nam gody
Dokler nam oben obstojezh krei ny
Nebu je odpertu, povei mi h' zhimu
De bi se poffisal nu voiskoval satu.

4. Dives.

Potreba kai meni je Boshieh nebefs
Vefsela na semli jest ushivam vſe zhes
Bel koker v' nebefsih se lastne suetlu
V teh skriniah denarje srebru nu slatu.

5. Astraea.

Kai mislish ó dusha de taku shivish
V' nebefsá na smislish pregresshnu sturish
Pres kluzha, kir je s' terplenia sturjen
Nobeden na bo v' nebefsá pushen.

6. Alexander ta veliki.

Sid taku mozhan na svetu ni bil
De bi ga s' voisko jest konzhal na bil
Sdei kir bi gdu meni nebefsá zaperl
Zhe niso odperte bo tiste prederl.

7. *Astraea.*

Velika h' nebefsam potrebna je muzh
Obeden teh istih ne premaga rekozh
Ampak kir premaga sam sebe poprei
Leta bo dofsegel isvoleni krej.

8. *Machiavelus.*

Pousod kir sem hodil v gosposkih gradeh
Vfsih sim bil povihshan, nu hvalen rizheh
Nebu mene, menem is svojo drushbo
Od vezhniga throna savorglu na bo.

9. *Astraea.*

Veliku shtemanie gosposke shlushbe
Maihinu plazhilo v nebefsih dobée
Sa krulove, boune, sa vboge je prou
Sa lazhne sa shene isvoleni stou.

10. *Orpheus.*

Musika v' vshejih je zartan lep glafs
Serze mi preusame zhloveshki vfsak zhafs
S musiko premagal sim borshte polée
Krailestvo nebeshku bo k lonu moje.

11. *Astraea.*

Posemelska visha, ta posvetni glafs
H' pesmam se nagliham h' nebeskim sen lafs
Zhe lih je poslushat na semli sladak
Na chori ne bode nebeskim le tak.

12. *Cicero ta sgovorni.*

Sgovorna befseda moi jesik tekozh
Potrebnim je dal srotizam pomozh
Vfsih srotiz nu vdou jest ozha sim bil
Skus to sim ja nebefsa dobil.

13. *Astraea.*

Srotiz nu vdou si ozha ti bil
Sa posvetnu si vfse leto sturil
De se bil spomnil posuetnu pustil
Dobizhek bi si bil nebefski dobil.

14. *Croesus ta bogati.*

Vefeliga kraja nu shpafsa na snam
Kateri s velikim ni blagam obdan
Ter raunu sdei meni na bodo doshli
Ti shazi nebeshki, kam bodo pershli

15. *Astraea.*

Nebeshko steso kemela na snash
To zesto paklensko bres luzhi posnash
Gvant skrinie shtimanie nu drugu blagu
Vfse prasnu v nebefsih bo inu голу.

16. *Galenus arzat.*

Kai tukei stoim, nu gledam nebu
Gdu urata sapreti podstopil se bo
Veliku sim taushent osravil ludy
Sai taka dobruta nebefsa doby.

17. *Astraea.*

Dobizhek je meihen, kai taku se sdish
Sam sebe osravi nar bulje sturish
Vrozhine v nebefsih, nu merslize ny
Kie arzate priti se malu sgody.

18. *Plato, Aristoteles, Diogenes.*

Pohishtuo slatu, svelizhana stran
Kateri dosezhi nam shenkai Bug sam
Mi smo terpeli mras, urozhino hudo
Letu nam k nebefsam pomagalu bo.

19. *Astraea.*

Terpeli ste dosti sa posvetni dom
Sato ste dosegli posemelski lon
Bug urata sapreti sashafuje sam
Preposnu sem pridete jest vas na snam.

*O sklopu ednaine poboznosti
na plansko posvetit'cepi sv. Kera
vsep. dan 19, 1730 v naklady abt
je govornik v stolnici: V. Jernej Basar,
P. Bartholomaeus kolaja (P. Bartholomaeus
Bafsar e. S. J. S. Nicolai Labaci . . Bibl. Carn. p. 9)
Bavarskiy Pridigar
Konkordij (Prid.
off. Sp. Lab. Vol. 57
Pag. 48)*

V. Jernej Basar, redovnik tovarštva Jezusovega, pridigar v stolnici sv. Ni-
kolaj (P. Bartholomaeus Bafsar, Carn. e. S. J. concionator Carniolicus in Cathedrali
S. Nicolai Labaci . . Bibl. Carn. p. 9), rojen Kranjec, živel tudi na Koroškem (ut Car-
niolicum etiam Patriae nostrae idioma), sicer neznan. Spisal je
Conciones juxta libellum Exercitiorum S. P. Ignatij in singulas anni Dominicas
digestae per P. Bartholomaeum Bafsar Societatis Jesu Sacerdotem. Pridige is
bukvic imenvanih Exercitia S. Očeta Ignacia zložene na usako Nedelo
čez lejtju. Labaci, Typis Adami Friderici Reichhardt. Anno 1734. 4°. 516.

Za geslom: Populis populariter est loquendum: omnibus necessaria dicenda sunt
more omnium; naturalis lingua chara simplicibus, doctis dulcis. S. Chrysost. — poklanja
knjigo . . Francisco Dreer . . Rectori . . Valentino Cadelli . . Secretario caeterisque
Confoederatis . . Sacerdotalis sub titulo S. P. Ignatij Sacra ejus Exercitia obeuntium,
in Eberndorff erectae Sodalitatis . . češ, da le po njih sovétu je dal svoje pridige v
tisk, ut sic Dei ter Opt. Max. laudem . . Carniolicum etiam Patriae nostrae idioma non

voce duntaxat, sed publicis etiam typis eloqueretur.. Predgovor: Po tim, kir je meni od mojih Vikših naloženu bilu u' krajnskimu jeziku ene Bukve popisat, so meni na misov perše taiste sicer majhine, pak vender imenitne bukvice, Exercitia S. Očeta Ignatia imenvane . . . Inu sem si naprej uzal, moje čez lete bukvice zložene Pridige vunkej na svitlobo dati. Zdajci pak u' začetku tiga meni naloženiga della sem en dajni čas premišlual, na kaj za eno vižo be govoril, inu z' kaj za enimi puštabi, al čerkami bē krajnske besede pisal? zakaj je raminu velik zločik mej ludmy slovenskiga jezika: eni na mejsti l špogajo u, koker sem biv; drugi pak l na mejsti u sem bil. Eni nikatere besede izrečejo hitru, drugi pak taiste potegnejo; koker so potlačili. so potlačyli, inu toku naprej: dokler je velik izločik tudi per drugih besedah, sem otel per timo mojmo pisanjo eno sredno pot deržati, katero tebi u' timu predgovoru pokažem.

1. Veči dev pišem, koker je u bukvah krajnskih Evangeliov, u katerih na mejsti u najdeš postavljen l sem bil, inu ne, sem biv. 2. Na mejsti e u' časi a koker namorem, nemorem . . . 8. Kir je y, se terši, inu počasniši izreče, ta i pak hitreši, koker: od drugih rečy, nemorem reči . . 13. i, u vocal, j, v consonans; ta dougi j se dostikrat izreče, de se komej čuti, koker peljem, duco, dianje, zdihvanje. 14. Sem se ogibal nemških besedy, kulkur sem mogel, zunej tistih, katere so že krajnskimo jeziko lastne postale: koker ursoh, folk, kušt . . . 16. Useh leteh izločkov konc bē se lohku sturil skuzi lete čerke: ^ kir pak preveč pogostu postavlene be, morebiti, veči zmešnjavo delale, za tiga vola taiste na strani pustim, samu u enih krajih zaznamnijem, kadar namreč očem ta zadni a al e nisku, kasnu in (toku rekoč) z' zapertimi usti izreči, koker oni terpè, illi patiuntur, leta volitat, letà ista. Skuzi taku krajnsku pisanje jest Slovencam obene terdne regelce nestavim, temuč samu pot rezodenem k' lohkešimo branjo tiga mojga pisanja, kateru, če najdeš, de ny po timo opominvanjo sturjenu, de je per nikaterih besedah eden al drugi pustab premenjen, prestavljen, uven izpušen . . ., prosim, mene ymej za izgovorjeniga, dokler letu je moglu več drugim u roke priti, kir se lohku ena al druga zmotnjava pergody. — Čez use to ymam vender upanje, de boš usako besedo lohku zastopil, Bog otel! deb' toku tudi zapopadel, lejpe nauke, katere tukej naprej nesem, ne tulkajn k' branjo, kulkur h' premišlvanjo . . Letè moje pogovore od Perve Adventne do Finkuštné Nedele bell Premišlvanje od Finkuštné do puslejdne Nedele po S. Troyci Pridige imenujem . . .

Beseda naj se kaže a) iz Premišlvanja: Na pèrvo Nedèlo u' Adventu. Od cil', inu konca, h' katerimo je Človek stvarjen. — Respicite, et levate capita vestra. Luc. 21. Gledejte, inu uzdignite gori vaše glave.

Pridige, katere donašni dan sačnem, inu skuzi pomuč Božjo bom do finkuštné Nedele naprej nesel, nemajo pridige, ampak premišlvanje imenvane biti; dokler so zložene iz bukvic imenvanih Exercitia Svetiga Očeta Ignatia. U katerih človeka po treh potah pelje k' enimo popolnema svetimo živlenio, u' tim, kir u pervimu potu (In via purgativa) oče, de be premišlvali prvič cil inu konc, h katerimo smo stvarjeni. K drugimo nam kaže hudoba tiga greha, skuz kateriga smo zašli od našiga cil inu konca. H tretimo, nas žely od greha odverniti skuz spomynu teh strašnih slehernimo človeko naprej stoječih puslednih rečy. U timu drugimu potu (In via illuminativa) nas u lepih tudentah podučy. Kir ny sadosti greha se ognyti, ampak je tudi potreba dobru sturiti. U timu tretimu potu (In via unitiva) nas oče skuz zaveza suete lubezni z' Bogam skleniti. To je en kratki sapopadek celih Exercitiov, katere današni dan začnemo skuz premišlvanie cila inu konca, h katerimo je ussaki človek na svet stvarjen, slasti, ker h timo nam perložnost da S. Lukeš u današnjimo Evangelio rekoč: Respicite et levate capita vestra. Gledejte inu uzdignite gori vaše glave. Koker deb' otel reči: Rezgledejte se, inu spo-

znajte, de niste na svet stvarjeni, debè usselei ta svet uživali, temuč debè skuz bogaboječe življenje ta vam naprej postavljeni cil inu konc dosegli, kateriga S. Oča Ignatius naprej nese z timi bessedami: *Creatus est homo ad hunc finem, ut Dominum Deum suum laudet, ac revereatur, eique serviens tandem salvus fiat.* Človek je stvarjen h timo cil' inu konco, debè Gospoda svojga Boga hvalil, častil, tår njemo služil, inu debè po tim bil zveličan. To je ta cil inu konc, za vol' kateriga je en usaki človek na svet stvarjen: tiga bomo u treh Punctèh premišlovali. Prejden sačnemo, prossymo večniga Gospod-Boga za gnado, inu za resvetljenje rekoč: O Dobrutlivi, milostui Bog, jest te ponižnu prossem! potèrdi moj spomyn, resvetli moj um, in omeči mojo neukretno vòlo, de bom moj cil inu konc zamogel spoznati, inu po temo possehmav moje življenje obračati...

Vzglied bodi b) iz Pridige „od časti inu huale Mariae Divice“. P. 1. Aku očes, o človek, visoko čast inu urednost Marie Divice prov zastopiti, tok' pomisli ner poprej: kok' zlu je njo sam večni Syn Božji častil, inu lubil: de pak boš letu popolnima zapopadel, postavi na eno stran use imenitne, velike, inu častite priatle inu priatelce Božje: kulkur najdeš vernih Abrahamov, stanovitnih Jozefov, brumnih Davidov, poterpežljivih Jobov, divičnih Danielov: postavi use Jogre, kateri so h' Christuso prebernilli cele dežele, cela krajlestva, postavi neištvenu veliku Maternikov, kulkur znaš Lorencov na rezbelenih rožeh, Ignaciov verženih mej zverine, Clemenov pahnenih u goreče apnence, Vincencov na ostre žeble položenih, Jacobov na strašne križe pervezanih, inu druge, kateri so iz lubezni pruti Christuso grozovitne martre prestali: postavi use Sv. Škoffe inu Appate, use Ss. Pušavnike, use Sv. nedovžne Divice, katere so se odpovedale usim posvetnim luštam samu za tiga vola, deb' Jezusa zamogle imeti za svojga ženine; na to drugo stran pak postavi samo Mario Divico, inu boš nešel, de ona brez use perglihe je čez use lete ukupei zbrane, Christuso ner lubiši, ner častitiši. Toku je že zdaunej izgovoril inu skazal ta učeni P. Suarez: *Deus plus amat solam Virginem, quam reliquos Sanctos omnes.* Bog bell lubi samo Mario Divico, koker use druge Svetnike; ravnu, koker nebešku sonce za lubu yma, inu resvetli samo luno čez vse druge zvezde: toku tudi govorè S. Anselmus, S. Bonaventura, S. Bernardin...

Aku želiš še več zastopiti, tok' pošlušej, kar Ona sama na znanje da rekoč: *Fecit mihi magna, qui potens est.* Ta, kir je mogočen, je velike rečy meni sturil: čez katere bessede govory naš učeni P. Suarez: *Mensura privilegiorum Virginis est potentia Dei.* Mera posebne častitosti Mariae Divice je mogočnost Božja. O neizrečena velikust inu visokust časty inu huale Mariae, katere mera je neizmerjena mogočnost Božja! Od tod se meni zdy, de jo obeni reči, obeni stuari ne bom bell popolnima perglihal, koker vinski tertí; zakaj? za vola prečudne pohleušine, aku je lyh vinska terta mej drugimi drivesi ner imenitniši, vuner ondi, kir je zasajena, se kaže zaničvana: za vola čistosti, kir noče per mlaki rasti: za vola serčnusti, kir se ne ustraši ozeleniti, inu cvesti na uročimu, inu golimu hribu: za vola žlahtnusti nje obilniga inu sladkiga sadja: za vol' usih teh, je rejs, pak ner bell še za vol' eniga družiga ursoha pergliham Mario eni vinski tertí. Bres tiga vejš, da usaku drivje raste do ene sebi lastne visokusti, mimu katere se malukedej pouzdigue. *Vitis sine fine crescit.* Plin. l. 14. c. 1. Sama vinska terta je enu taku drivje, kateru se nikdar neustavi, temuč vednu naprej raste, inu se toku visoku pouzdiguje, koker visoku je tistu drivu, na kateru se naslanja, inu perjema. Maria ta preslahtna vinska terta se je naslonila na Christusa Jezusa, koker je od nje rečenu u visoki pejsmi: *Quae est ista, quae ascendit de deserto, delicijs affluens, innixa super dilectum suum?* gdu je leta, katera u pušavi gori gre z velikim veseljam naslonena na svojga lubiga? *Ascendit, sicut vitis propago, in superiora se erigens.* S. Ambros. Gre gori, koker ena vinska mladika, inu se na visoku pouzdiguje: brez mere visoko je to drivu,

kir je sam Christus Jezus, kir Maria vinski terti perglihana je na tiga naslonena, lohku o človek iz tiga doli uzameš, de visokust nje popolnosti, nje časty inu hvale je skorej neizrečenu bres use mere, bres usiga konca velika (Str. 494. 499.) itd.

„Die Sprache dieser Predigten ist ohne grammatische Richtigkeit und Consequenz. P. Bassar, sagt Hr. Kopitar, schreibt richtig so, wie er spricht, aber er spricht nicht schulgerecht. Das Lustigste ist, dass er seine Regellosigkeit und seinen gänzlichen Mangel an Grammatical-Orthographie für den seligen Mittelweg zwischen den Localmundarten will gelten machen. Übrigens sind diese Predigten, eben weil der Verfasser sich weniger an die grammatische Steifheit gebunden, sehr wohlklingend (numerös), und dienen, da sie dem gemeinen Manne wie aus dem Munde geschrieben sind, zugleich zum Beweise, wie nahe der Schriftsprache noch immer auch die noch so vernachlässigte Umgangssprache des krainischen Bauers ist, von deren Verderbtheit P. Marcus nicht genug Schlimmes sagen konnte. Kopitar S. 110—121, wo auch Sprachproben daraus (Šafařík Slow. Schrift. S. 123).“ *1284/123*

2. Evangelia inu Lystuvi. Na use Nedele inu imenitne Práznike, ceilga Léita po Cathóliški viži, inu po tēh ponovlénh Mašnih Bukvah rezdeleni. Usem Cathóliškim Slovenskim Cerkvam, stuprau v' krainiski Deželi, k' dobrimu, iz Latinskiga na Slovenski Jezik zvejstu preloženi, inu z' novic popravleni. S' Perpuscéjnom Gnadliviga inu Vissoku Vredniga Firšta inu Gospuda, Gospuda Sigismunda Felixa, Sedemnaistiga Lublanskiga Škoffa, na Suitlobo dani. Labaci, Imp. I. G. Mayr, Incl. Prov. Carnioliae Typ. et Bibl. Anno 1730. 8. 416.

Latinska posveta je knezu in škofu „Sigismundo Felix Ex Comitibus de Schrattebach“ ter kanonikom stolne Cerkve. V njej se spominja pisatelj škofijskega ustanovitelja, potem prvega škofa, in posebej tistih, ki so se borili zoper novoverstvo. Pod slavnim T. Hrenom prišlo je novo evangelije (ad puritatem Romanae fidei in flavonicum idioma traductum) l. 1612 na svetlo; drugič na povelje škofa Jožefa (Com. de Rabatta), oskrbel J. L. Schönleben l. 1672; sedaj spet l. 1730 nekoliko lepše v besedi in v pravopisji. Hvalno se spominja novega duhovskega semenišča in nove velike knjižnice (Episcopale Alumnorum Collegium . . publica Bibliotheca . .). Podpisan je bukvar J. G. Mayr. — V predgovoru zavrača čitatelja na nedavno tiskano „Grammatica Slavonica“; hvali, da je pričujoče evangelije mnogotero popravljeno in zboljšano, ter našteva nekatere posebnosti o povdarku, naglaskih (ad facilitandam pronunciationem accentibus abunde provisum), o kratkem in dolgem s, sh, f, fh, o črki y itd. Kopitar sumi, da je beseda še P. Hipolitova (S. 109).

Vredba je skoro popolnoma po Schönlebnu: Evangelia inu Lystuvi — Passion — (str. 1—356); Molitva po Pridigi, Karsčánska gmajn Spúvid (str. 357—362); Chatholiške Peissmi (363—384); Božična I. II. Desset Zapúvidi v' Postu. Velikonočna. Finkuštna. Od Dvice Matere Mariae v' Adventu. Čez Leitu. — Nove so: Cantus de Ascensione Domini (»Jesus je šál góri v' Nebú: vesseli se Maria. — K' Svojmú očú Nebeškímu: Kyrie elejson, — Prossi Bogú za nass: O Maria« itd.). Planctus B. Virginis sub Cruce (»Žalostna je Mati stala — Pod križám milu jokala itd.«). Cantus B. Virginis per Annum (»Od Mariae zapejti, — Moja duša žely — Nadluga razodejti — Materi Divici, — O Mati te Gnade — Kir vupanje ima náte — Nigdár tigá nezápustiš itd.«). Cantus de X Praeceptis (»Kir hoče v' Nebu priti, — Ta ima ohraniti — Te desset zapúvidi, — Aj vjérnj v' eniga Bogú — Lubi ga iz celligá sercá, — Inu tudi tvojsa bližnigá, — Kyrie eleison, Christe eleison itd.«). Antiphona et Oratio contra Inem (»Zvezda nebeška je zpulila, — Kir je doyla Gospud Bogú — Smertno kugo, kir je zadyla, Eva Mati ludstvá vsiga itd.«). Catechismus (Skuzi Povpraške inu Odgovore). Molitve. Sueti Anton Paduanski (str. 385 — 416).

Besedo in pisavo kaži: S. Paula Apost. Lyst na Rim. v' 13. Postavi: „Bratje: Vy vejste, ura je tákaj, de se my od sna obudimò. Zakaj naše izveličajne je zdaj bližej kakòr tédáj, kir smo vjerováli. Nuč je minfla, dan pak se je pèrbližal. Zatú odvèrzimo della te tèmme, inu oblecimo oróžje te lučy. Hodimo poštnu kakor po dnevi: nikàr v' požrešnosti, inu pyánosti, nikar v' póstelah, inu v' nečistosti, nikar v' zupèrstvah, inu v' kujájnu: tèmúč oblecíte Gospuda Jezusa Christusa“.

3. Evangelia inu Branie. Na Nedele inu Praznike čez celu leitu, iz Latinskiga na Crainski jezik svestu, inu skerbnu preložene, popraulene, inu pogmerane. Iz perpušeniam Gnadliviga, inu vissoku uredniga Firšta, inu Gospuda, Gospuda Sigismunda Felixa Sedemnaistiga Lublanskiga Škoffa etc. na Svetlobo dane. Labaci Typis A. Fr. Reichhardt. Sumpt. J. B. Volusij et J. B. Blanck, 1741. 8. 456. 78. *6. 3. 2. 1754/612*

Na drugi strani je sprelepa latinska molitev sv. Ambrozija pred pridigo. Za njo posvečba spet knezu in škofu Sigismundo Felici Ex Comitibus de Schrattenbach, v kateri se pravi, da je novo evangelije „ad normam idiomatis, uti in meditatio Carnioliae in usu est“; semenišča duhovskega pa knjižnice ne omenja. Predgovor do čitatelja je posnet po Schönlebnovem: „Bene videtur dixisse olim quidam de lingua Carniolica: Linguae hujus ignaris nulla praecepta sufficiunt, peritis vix ulla sunt necessaria . . . Scribamus igitur uti quidam olim prudenter dixit, more linguae, loquamur more regionis, et patriae“. V škofnjem odobravanji se bere: „Epistolas et Evangelia nunc denuo per viros peritos ad hunc finem a nobis deputatos accurate revisa: adaucta ad normam linguae Carniolicae in metropoli Labacensi usualis exposita . . .“

Vredba: Index seu Repertorium Evangeliorum . . Evangelia inu Branie (str. 1—422). Molitou po Pridigi . . Keršanska gmajn spoud (428). Catholiške Pessmi (429—456): Adventna. Božična I.—III. Postna (Od teh deset Zapoudi Božyh). Od Terplenia Jezusoviga (→ Premisli o človek grešni, — Kai je terpil sam Bug večni, — Za me, za te je umerl, Skuz to nam nebu odperl itd.◀). Od Žalostne Matere Bošie. Velikonočna. Na dan Jezusoviga V' nebu hojenja. Finkuštna. Od Matere Marie Divice, katera se prou raima per Božyh potih (Tauženkrat si ty češena, — O Maria rožen cvet, — Tvoje glihe ni nobena, — Take nima celi svejt, — Kar se kuli rožic znaide, — Nobena toku slahtna ny, — V' tebi se vssa milost snaide, — Ah: dodely jo meni ty itd.◀). Od Matere Božie čez leitu. — Catechismus (1—32). Litanije od preslatkiga, nar sveteišiga Imena Jezusa. Lauretanske. Od ussih Svetnikou (33—59). Kratku Rezločenie Christianske Vere (Na vižo ene historie . .). Kratku rezločenie teh zaderh, ali spotik tiga Zakona (str. 60—78).

V besedi in v pisanji vidi se sprememba na pr.: „Bratje: vi veiste, ura je tukei, de se my od spania obudimo. Zakaj naše izveličanie je bližei, koker tedei, kir smo verovali . . Hodimo poštnu . . nikar v' kregu, inu nevošlivosti (nam. v' zuperstvah inu v' kujájnu . .)“. Rim. 13. — Passion (105): „Kader se je pèrbližoval praznik teh oppressnih kruhov, kateri je imenovan Velikanuč, je Jezus k' svojim Jogram rekal: Vy veiste, de bo čez dva dny Velikanuč, in syn tiga človeka bo izdan, de bo križan. Tedei so se vkup zbrali ti vikši teh Farjou, inu Pissarij, inu Starši tiga folka, na dvor tiga vikšiga Faria, kateri je bil imenovan Caiphas: inu so svit deršali, koku bi Jezusa pregnanu vieli, inu vmorili, ony pak so se tiga folka bali, inu so rekli: Nikar ob tem prazniku, de kie en hrup med ludmy navstane itd.“

4. Evangelia inu Branie. Na Nedele inu Praznike čez celu leitu, iz Latinskiga na Krainski jezik zvestu, inu skerbnu preložene, popraulene inu pogmerane. Z' perpušeniam Gnadliviga inu visoku vredniga Firšta inu Gospuda, Gospuda Leopolda Josepha, Devetnaistiga Lublanskiga Škoffa etc. na svetlobo dane. V' Lublani. Per Johann Georg Heptnerju, 1764. 8. 420.

Vsebina je — brez posvetbe in predgovora — najprej: *Precatio a s. Ambrosio*. *Index. Evangelia inu Branie . . Passion.* (str. 1—300.). *Moliton po Pridigi . . Keršanska gmein spoud . . Viera, vupaine, lubezen, grevenga, želé ss. Sacramentou* (301—307). *Katholske Peismi* (308—337): *Brez Postne — ste novi: Pange lingua Krainsku* (Hvalimo, inu molimo — Tu sveta Rešnu Telu, — Sveto rešno kry častimo — K' našimu odrešeinu. — Od Zveličarja prelita — Za vse volnu človeštvu itd.◊). *Hvalen bodi Jezus Kristus* (Na vse večne čase. — Vselei Boga hvalite — Keršanske serca vse: — Vzdignite vaše glase: Hvalen bodi Jezus etc.◊). *Katechismus. Ene in druge svete Lytanie, inu Molitve. Kratku Rezločenje Kristianske Vere. Kratku rezločenje teh zaderž tiga Zakona. Viža moliti ta sveti Roženkranc* (338—420).

Primeri: „Koku ti pak vidiš ta pesder v očesu tvoiga brata, bruna pak, kir je u' tvojim očesu, napremišliš? Ali koku moreš ti h' tvoimu bratu reči: Pusti brat meni ta pesder iz tvoiga očesa vzeti: Inu ti tiga bruna, kateri je u' tvojim očesu, navidiš? Hinavec, izpravi poprei ta brun iz tvoiga očesa: Inu potler gledej, de izpraviš ta pesder iz očesa tvoiga brata.“ *Luk. VI. 41. 42.*

Evangelia inu branie. 1741. „Der Besorger dieser Ausgabe war, der allgemeinen Tradition zu Folge, der Pfarrer J. L. Paglovic“. — *Evangelia inu branie. 1754.* „Zweifelhaft; indem diese Ausg. nur von Jožef Hasl in der Vorr. zu s. Sveti post 1770. 8. erwähnt wird, wo aber die Jahreszahl 1754 statt 1764 verschrieben oder verdruckt sein könnte“. — *Evangelia inu branie. 1764.* „Die 2te Aufl. der Paglovicischen Recension, vermuthlich von ihm selbst besorgt, mit etwas veränderter, zum Theile verbesserter Orthographie. Vgl. Kopitar S. 121—127, wo auch, wie auf der Tafel zur S. 157, einige Proben daraus (Šafařik *Slow. Schrift. S. 101*).

VI. France Mihael Paglovic, r. v Kamniku 26. sept. 1679, nekaj časa ondi mestni kaplan, od l. 1705 vikarij ali župnik v Šmartinu na Tuhinjskem, kjer je umrl 11. febr. l. 1759. Bil je velik dobrotnik ljudem in cerkvam v življenji in po smrti po svojih koristnih vstanovah, v kterih se je podpisoval: *Franz Michael Paglovitz, Artium et Philosophiae Magister et Theologiae Licentiatus*. — Vredoval je baje

1) *Evangelia inu Branie l. 1741 in 1764.* — Sam se je v tiskanih knjigah podpisoval: „Skuzi eniga Mašnika iz Gorenske Crainske strani“. — Napak se v Kopitarju in po njem v Šafařiku zove: **J. L.** (Janez Ludvik cf. Schönleben) Paglovic; prav pa po krstnih bukvah v Kamniku: **France Mihael**. — V škofijskem potrjenji, ktero je dal vesoljni namestnik J. J. Schilling, se bere: *Epistolas et Evangelia nunc denuo* (1741) *per viros peritos ad hunc finem a nobis deputatos accurate revisa etc.* — Mogoče, da je mej temi učenjaki bil tudi Paglovic; teže pa je verjeti, da je na kmetih, v svoji starosti, vravnaval še „*Evangelia inu Branie l. 1764*“, kedar je umrl bil vže l. 1759. — Japel ga tudi hvali, da mu je bil učenik v slovenščini ali kranjščini. Morda je deček iz Kamnika hodil v Šmartino k njemu, ali pa, da je prebiral marljivo sebi na korist knjižice njegove. — Spisal je namreč:

2) *Tobiove bukve*, tu je suetiga pisma stariga testamenta historia svetih navukou polna od tiga stariga Tobia, inu niegoviga synu, na crainski jezik suestu prelošena. H' timu so se perdiale ene lepe viže nu manjere bogu služiti, nu sueti ray si saguišat, sa gmain ali kmetiske inu deloune ludy, vsete nu posnete z' enih nembških bukvic skuzi mujo eniga Mašnika z' gorenske Crainske strani. U Lublani skuzi A. F. Reichardta 1733. 12°. 307. — **II. Tobiove bukve v' Lublani 1742.** — **III. Zvesti Tovarš engu sledniga Christiana**, katiri skuzi ta *Catechismus*, ali potrebni Keršanski Navuk niemu kaše to pravo pot pruti Nebessam, inu skuzi te *Tobiove bukve*, ali historio od Tobia. Inu skuzi dvanaist *Regelce* ga vučy po tajsti prou hoditi, inu

skuzi ene, inu druge Molitve za Božjo pomuč prossiti k' nucu mladim, inu starim, ledig, inu zakouskim, gmein, inu delounim ludem. Ukup zložene, inu pobulšane v' druk dane. Skuzi eniga Mašuika iz Gorenske Crainske strani. Na prevolenie vikši Duhoune Gosposke. Labaci, Typ. J. Fr. Eger, Incl. Pr. Carn. Typogr. A. 1767. 8. 198. — Škofijsko privoljenje je dano 30. marca 1760; torej je še mogoče, da je ranjki Paglovic vrvnal tudi le-to knjigo, v tisku pa so jo popravljali pozneje mu drugi. — Catechismus str. 1—73 je po prejšnjih evangelijih. Tobiove bukve str. 74—117. Regelce str. 118—198. Index, ali Cagar tch Navukou, Molitouc inu drugih lepih rečy, katire so zapopadene v' tih Bukvah.

Na primer bodi iz Predgovora: „Lete Bukve so en tal S. Pisma poune navukou za mlade, inu stare, ledik, inu zakonske ludy, kir naprei nesso to svetu žiulenie tiga stariga, inu mladiga Tobia . . . De bi tudi ti, kir samu slovensku znajo, se mogli teh Tobiovih Bukou branie, inu poslušania poslužiti, inu za en špegu, ali regelco svoiga žiulenia taiste imeti, se je pred maihenimi lejtí ta muja perložila te Bukve na Krainsko spraho, koker se v' Gorenski Krainski strani govory, z' veliko skerbjo, inu susebnim spregledaniam preložiti, inu v' druk dati dokler pak so že vse taiste pokuplene, inu jih ni več dobiti, njih dosti pak tajstih zupet žely imeti, so se supet zdei v' druk dali že ta tretjikrat (str. 74. 75). — Regelce, Ali Viže Bogu služiti. Susebnu za gmein deloune, inu kmetiške ludy. Posnete več tal z' enih nemških Bukvic imenuvanih Geistliche Bauern-Regeln, k' timu so še drugi nucni iz drugih Vučenikou Bukou vzeti navuki se perložili. Od tih Regelce se prou žiher reče: Hoc fac, et vives, sturi toku, koker te Regelce tebe vuče, toku boš šivou tukei na tim sveitu v' Bošji gnadi, inu žegnu, na unimu sveitu pak v' tim večnim isveličanju (str. 118).“

3. ⁷¹² Thomasa Kempensaria Bukve V' katerih je zapopadenu/to podvučenje, koku en sledni, bodi kaker niga stanu oče, ima, inu zamore po Christušovim navuku, inu žiuleniu svoje žiulenie pelati, vižat, inu rounati, za Christušam v' pravi brumnosti hoditi. V' to Cransko okuli Lublane navadno Spraho skerbnu, inu čuštú prestaulene Skuši dua Mašnika Petrinarja, inu Faimaštra iz gorenske Crainske strani k' duhovnimu nuču tim Slovincam v' druk dane. Na pervolenie vikši Duhoune Gosposke. Labaci, Typis, A. F. Reichhardt, 1745. 12. 496. Index. Tabla teh puštobou, iz katerih se samore kdu lehka navučiti brati. (cf. Saf. Slow. Schrift. S. 48. 49). — Censura revisoris (P. A. Khallan) je dana „In Stain“ 27. dec. 1744; facultas Ordinarii (C. Peer Vic. Gen.) Labaci 20. jan. 1745.

V zgljed bodi iz Predgovora: Ta imenitni . . . prestimani Vučenik Thomas Kempensis . . . Lete njegove slate Bukvice za volo teh lepih, inu svetih navukou so v usse sorte spraha, ja čilu, koker spriča Henricus Somelius en imeniten Jesuviar v Turško spraho prestaulene, inu nobene Bukve sunei svetiga Pisma niso ble tulkokrat predrukane, koker so ble lete . . . De bi tedei tudi ti lubi Slovenci inu Crainci tiga velikiga nuca inu fruhta, kateri skuz branie, ali poslušanie teh Bukvic se zadoby, se mogli poslušiti, inu k' nucu nyh dušic se delešni sturiti, se je ta mujo perložila taiste v' Cransko okuli Lublane navadno spraho preložiti, z' tako skerbjo, inu spregledaniam, de tudi ti gmein ludje bodo taiste lahko sastopili, sakaj eni, inu drugi navuki v' teh Bukvicah sapopadeni so tešku tudi tim Latincam sastopiti, de se pak bodo mogli sastopiti, so taki navuki za te gmein ludy taku resloženi, koker taiste ta Laški, inu Nembški iskladovic iskladajo, resložjo inu zastopit odkasujejo, dokler pri tem delu, to je, de so se lete Bukvice v' Crainsko spraho prestavile, so se taki Mošje pomujali, kateri te štiri spraha, Latinsko, Nembško, Laško, inu Crainsko so dobru zuali, inu zastopili, de skusi to, kar v' Latinski sprahi je bilu tešku sastopit, je nekei ta Nembška, nekei pak tudi ta Laška, inu skorei leta nar več resložila, kaj je otel ta Vučenik z' en navuk nam naprei nesti“.

Popusti bisul se famore totu) nemurhiti tudi is teh s. choliton, fater) fo na se vishe doukane se s' nyeh) vuchiti. II. sh. respag. (Orenai. C. ch., kesarje). Cifro) is katerih se uffo shtovianie fluro. (I = post. respag. sh.)

Caput V. Od branja S. Pisma. 1. V' Svetih pissanih bukvaah se ima ta gola resnica, inu nikar ta modra zgovornost iskati. To S. Pismu se ima z' tajstim Duham brati, z' katerim je sturjenu. V' Bukvah bi imeli več naš nuc, koker to snažnu, ali vissoku govorjenje iskati. Toku radi imamo te andohtlive inu majhene vučenusti bukve brati, koker te, kir so vissoke inu globoke vučenusti. Na pustí se skuz preštímanje tígá Pissaria, kateri je te bukve popissal, ali slošil, pregovoriti, nauprašej, aku je velike, ali mejhene vučenusti bil, samuč ta lubesen te čiste, inu gole resnice ima tebe k' branju uleči. Nauprašej, kdu je letu dial, ali rekal, temuč kar je tukaj govorjenu, letu si ti k' sercu jemli (str. 16. 17. — cf. I. Pater Hipolit. 3).

4. Sveta Voiska to je: Svetu podvučenje, koku ima ta človik čez souražnike te duše se štritat, inu usse hude želle premoistriti, skuzi to se h' pravi Brumnosti pouzignit po Navuku P. Lorenca Scupuli Ordna s. Cajetana. Iz Laške sprahé v' Crainsko spraho prestaulenu, skuzi enga Mašnika iz Gorenske Crainske strani, zdeí na pervu v' druk danu. Na pervolenie vikši Duhoune Gosposke. Labaci, Typ. A. F. Reichhardt. 1747. 8. 250.

Primeri iz Predgovora: „Kar vi lubi moy Crainci, ali Slovenci v' letih Bukvicaah bodete brali, letu je nekadei vučil, inu spissal v' Laški Sprahi Ta vučeni, inu za niega brumnosti volo sylnu znani, inu imenitni P. Laurentius Scupuli . . . Po niegovi smerti so one v' usse sorte sprahé preložene, inu prestaulene. De bi tedeí tudi ti ludje, kateri samu Crainsko, ali Slovensko spraho znajo, ali pak drugi, kateri lete bukvice v' eni drugi sprahi nimajo, se mogli leteh prou nucnih, v' teh Bukvicaah zapopadenéh navukou deležni sturiti, se je en deželski Mašnik pomujal te zlata vredne bukvice v' to Crainsko, okuli Lublane navadno spraho preložiti, v' druk dati, inu to perložnost ussim sturiti, se z' timi nucnimi bukvicami preskerbiti . . . Leta Svetnik Franciscus Salesius je vednu lete bukvice bral, tudi drugim svitoval: kateri žely, inu oče enu prou Bogu dopadljivo žiulenie pelati, leta ima toku dobru lete bukvice, koker te bukvice Thomasa Kempensarja brati, dokler kir Thomasove bukvice so za to dobre, de skuzi nyh navuke bode ta človik v' niegovi pameti resvitlen božjo volo, inu lepoto tih turgentou bel, inu bel spoznati, toku so pak lete bukvice za to dobre, de tígá človeka volo, ali serce volnu, inu perpraunu sturè, vsse to na pravo, inu Bogu dopadljivo vižo dapernosti, kar k' eni pravi brumnosti šliši itd.“

5. S. Lucie Andoht v' gorenski Krayski strani. V' Dražgošah 1750. 8. — Izdal J. L. P. (t. j. Paglovic), pravi P. Marcus: „Totus libellus aeri incisus, sed plurimis mendis scatet“. Bibl. Carniol. (Šaf. S. 141). — „Es mögen noch mehrere Krainische Uebersetzungen den Pfarrer Pagloviz zum Urheber haben: aber er nannte sich nirgends; in jener von P. Scupuli's gestlichem Streit (Sveta Voiska, Laibach 1747), die nach Japel's Aussage gewiss von Pagloviz ist, heisst es bloss: skuzi enga Mašnika iz Gorenske Crainske strani etc. (Gl. Kopitar S. 124—127. Šafařík Slow. Schrift. S. 21. 101. 128. 133. 141).

VII. Pavel Francišk Klapše (Clapshe), roj. okoli l. 1688 v Kostelu, protonotarius Apostolicus, korar Pičanski v Istri, mož iskren in sloveč, farman ali župnik v Tomaju (1732 — 72), kjer je umrl 31. jan. 1772 in je pokopan v rakvi pred vélikim altarjem v cerkvi sv. Petra in Pavla (Vid. Zg. Danic. 1879 l. 33. 52.). Spisal je

a) Synopsis Catechetica Tu je: Zbrani Nauk karšanski . . . skuzi Paula Francisca Clapšeta . . . Labaci typ. A. Fr. Rejchhardt. 1743. 8°. 110. — b) Synopsis Catechetica Tu je: Zbrani Nauk karšanski, u' kratkih besedah zapopaden, taku dobru za podučiti te nevedne u' karšanski Véri, koker tudi viža te prečastite Molitve S. Roženkranca, si svojmi skriunustmi, inu Odpustki. Nucne Buquice V'sem častitim inu vissoku urednim Gospudam Farmanam inu Duhounim Pastirjam, te nyh paši podložne

Karšanske Oučice podučiti. V'kup zbrane skuzi Paula Francisca Clapsheta, Farmana Tomaiske Fare Teržaške Škoffie. Zdei pak u' drugo na bulši krainsko spraho u' druk daine inu pobulšaine. U' Lublani, Per Annae Elisabethae Raichhardtouke Uvedove 1757. 8°. 96.

V prvem natisu a) poklanja knjižico za naslovom, v oblikah malo slabejšim, D. Leopoldo Josepho Hanibaldo . . Comiti à Petazziis . . Episcopo Tergestino. Nato poje „Lectori Candido“: Non hic arma leges, humano imbuta cruore, — Non Veneris furias, saevosque Cupidinis arcus . . . Divinum est, quodcunque leges . . . libellus — Iste docet, non mole quidem, sed pondere rerum — Summarum facili, quas continet ordine, longe — Maximus etc. — Admonitio kaže, da je P. Fr. Clapshe, Parochus in Tomai, nauke v tej knjižici po drugih sostavil, zbral in sam le nekoliko pomnožil . . . „Catechismus ali podučenie eniga Christiana u' tih nar bel potrebnih Štukih te Keršanske Vére“, razlaga str. 6—38 v desetih „Odločkih“. Viža ali Šega moliti ta Sveti Roženkranc Marie Dvice st. 38—72. Lytanie Lauretanske. Exhortatio Ad Sponsos (str. 80—85): „Izvoleni k' zakono namenjeni Paar. Ta stan kateremo vi želite perstopiti, je vsegamogočni Bug kmalo po stvarjejnio tega svetá, inu človeka v' temo Paradižo gori postavil, inu skerbnu u' temu pogublejnio tega gmain potupa ohranil. Letà stan je Christus u' ti postavi te gnade pričejoč u' Kani Galilaeij ciral, z' pervim čudežam počastil, ja celu k' usokusti eniga svetiga Sacramenta povihšal . . . itd“. Hymnus in Dedicacione Ecclesiae (Urbs Jerusalem Beata — Dicta pacis visio etc.). Peissem od Vére (Kateri oče v' Nebu priti, — Ta ima vero ohraniti: — De je en sam edyni Bug, — De so pak try Peršone, — Bug Oča, nu Syn, nu S. Duh, — Tu je Sveta Troyca itd.). Memoriale Pastoris boni munus brevi faciliqne methodo comprehendens (str. 91—110). Regula vitae (Fide Deo, dic saepe preces etc.). Iz „Memoriale“ bodi na pr. Observanda de

Concione.

Apposita sit, et solida
Quo ad materiae inventionem.
Excocta benè, et fervida
Quo ad formae dispositionem.
Decore multo praedita
Quo ad ipsam elocutionem.

Cathechesi.

Hanc magni semper aestima,
Ut par est aestimari.
Crebro tuis depredica,
Ut par est comendari.
Summa cum cura explica,
Ut par est observari.

V drugem natisu b) nahaja se brez „Exhortatio ad sponsos, Memoriale, Hymnus et Regula vitae“ str. 6—34 „Catechismus“ na pr.: „Pervi Odloček. Od Vére. Kaj je dolžan en človik veidit, de v' Nebessa pride? Je potreba, de zna, inu zastopi, kar Bug zapoveduje. — Kaj Bug zapoveduje veidit temu človeku, de Nebessa zadobi? Bug zapoveduje, de usak človik ima biti keršen, inu to pravo Vero deržati. — Katera je ta prava Vera? Christianska, Catolška, Rimska. — Kaj je ta prava Véra? Je en dar Božji, inu luč, skuzi katero ta človek resevečen, use terdnu derži, kar je Bug nam rezodéu, inu oznanil . . . — Kdu leto S. Catholško Cerkou regera inu viža? Bug, inu nega Namestnik na tem Sueti, S. Oča Rimski Papeš, katerimo moremo podložni biti, nega poslušat, kar nam po kristianski pravici zapovei itd“. — Viža moliti ta Sveti Roženkranc Marije Dvice str. 34. Odpustki bratoušne S. Roženkranca str. 47 . . Prosenec. Sičan. U' Pvandelek, torek . . . Litanie str. 61. — Nucnu U'prašaine za u'sakateriga človeka u' Karšanski Vere podučiti, inu z' Katholškimi Čednosti ocirat str. 65—88. Peissem od Vére. Od svete Maše str. 90 (Pridte verni Kristiáni — K' offrú Svete Maše, — Nu per tem ofruváoio — Skažte andoht vašo: — Maša pak se offrúje — Le Bogu samimo — En Sakrament žegnuje — K' nucu nam vsákimo. Kyrie eleison itd.).

5. Dictionarium Quatuor Linguarum: Videlicet Germanicae, Latinae, Illyricae (quae vulgo Sclavonica appellatur) et Italicae, sive Hetruscae. Auctore Hieronymo Megisero impressum anno 1592. Graecii Styriae à Joanne Fabro, cum Sac. Caes. Majestatis Privilegio octennali: Nunc vero Auspiciis Exc. D. D. Supremi Carinthiae Capitanei, Opera et Studio A. A. R. R. P. P. Societ. Jesu Collegii Clagenfurtensis correctum et auctum. Clagenfurti. Typ. J. Fr. Kleinmayr. 1744. 8°. (ohne Seitenzahl. Sign. A — Eee = 392? S.).

„Abdruck der ältern Ausgabe mit geringen Aenderungen. Ohne Vorrede. Das Dictionarium . . auctore Hier. Megisero . . 1592 — ist gerade ein Alphabet stark; auf den letzteren zwei Bogen sind Exempla aliquot Declinationum et Conjugationum, ohne den Instrumental- und Local-Casus, sogar ohne den Dual, den doch Bohorič schon gegeben hatte. Der Dialect dieses Dictionarii sollte der Kärntnisch-Windische sein; manche Wörter, worunter besonders germanisierende, sind als Carn. den Krainern zugetheilt; unter der Bezeichnung Cr. werden auch einige Kroatische angeführt. Die zweite Ausgabe dieses Wörterbuches siehe unten beim J. 1744. Kopitar's Grammatik S. 435. Dobrowský's Slovanka I. 186 (Šaf. Slov. Schrift. S. 63. 67).

Brez posebnega predgovora razlaga se v drugem natisu na prvih treh listih „Ortographia Latino Sclavonica“; za njo sledi slovar sam, in na koncu „Etwelche Exempel Deren Declinationum u. Conjugationum“. Vmes se nahaja mnogo izrekov in prislovic, nemški in slovenski. Izdaja ta je dokaj pomnožena (auctum); jeli tudi popravljena (correctum), to naj kaže nekoliko cvetja na razbor na tanko po prvih vzgledih (Jezičn. XXI. str. 16. 17), da se mej obema popolnoma razvidi razlika v nemščini pa v slovenščini.

Teutsch. Lateinisch. Windisch. Wälisch.

Aberglaub navera, babja-vèra, kriya vera, fauž vera. Ablassen nehat, pustit, henjat. Ancker — ? Arg hud, hudoben, sauith. Croatice nekasan. Argwohnisch soje misli cijevoč, sumezliu. Argwohn cijanje, žumanje. Artzt arcat. — Balbierer polbirar, britbar. Baumgarth pungart. Begierig želen, pegierig, Croat. hotliu. Beyzeiten pergodu, perceito, perredi. Beschädigen oškodit, scodo storit, Cr. obrasijti. Betrug galufia, žertanje. Bild pild, Ca. malik, Cro. kip. Bolwerck šutina, jess, žerm. Bott pot, ceitinger, Car. listar, Cro. sell. Buch buque, knige. Butter puter, nespušeno maslu. Buttermilch martrano mleku. — Dichter zmišlauic, ta kiri sam od sebi zmisli. Dolmätsch mušet, tulmačer, izlagovic te spraehe. — Ehemann zakonski mož, poročeni mož, zakonik. Ehefrau zakonska žena, poročena žena, zakonica. Ehr čast, Cro. slava, dika. Ellenbogen vaht, comulc, Cro. lakat. Ellend riva, thežava, nuja, edinost. Erbschaft erbšina, po oču, po materi, Croat. otočastuo, babščina. Erlöser odrešenik. Erquicken oživit, arzveselit, oveselit, k' veku perpravit. — Fabel marnji, spaka, fabula. Feyrtag nedju, praznik, Cro. suetek, suetečni dan. Felss skala, peč, pečina, rupača. Fertigen storit, dapernesti, fertigovat, z'versiti, Cr. zgotoviti. Fest gued, praznik, nedeu, Cro. blagdan. Fieber merzlica, treslica, Cro. febra, simnica, hudobnica. Führnehm jemeniten, visok, teh višeh eden, Car. glavar. Fürsprech bessednik, prosnik, odvetnik, kateri sa eniga druiga govori, vel prossi. Fürst fierst, vivoda. Folgen sa enem drujem jeti, po nauko storit, bogat, folgat, po enem drujem storit. Frau frava, gospa. Frey fraj, soje vole, slaboden. Freygebigkeit dobruta, dobrutlivost, darotlivost. Freventlich prešern, prešerne misli. — Gail načist, hotliu, kiri načisto želi. Gaistlich-Recht jus canonicum duhoune praude, duhouske pravice. Gartner gartner, vertar. Gar oft gostu, pogosto, preveliko bart, doisti krat. Gefängnuss ječa, kiha, Car. kaiha, Cro. vosa, temnica. Gerad oder ungerad glih ali neglih, glih ali sodl, prau boli krivo. Gestalt obraz, obličje, štalt, kip. Gesell-Priester kaplan.

podružnik, odhudnik. Giftig strupovit, giften. Gnad gnada, milost, Cro. milosardje. Gott Bug, Cro. Bog. Götzen-Diener malikovec, kir bogovum služi. Graf comes knez, graff, conte. Grossmüthig junaški, serčniga serca. — Hayd aid, haid, Cro. pogan. Haickel cartliu, cartiž, haklih, Cro. prokšen. Hayland izveličar, odrešenik, ozdraulenik. obrajnenik, Cro. spasiteil. Haimlich skrivoje, skriuno, natihem, skriuši. Heftig silnu, zlu, ramino, Cro. krutu. Hembd sraica, kikel, robača, Cro. košulja. Hertzog vivoda, vajvoda, viuda. Hinderlistig pregnan, sauit, faush. Hornung sviečnik, sečan. Hügel hrieb, brieb, hribec, verh, Cro. gorica, holmac, artič. — Ich jest, jez, Cro. ja. Jenner zimec, prossinec. Jungfrau divica, dökelca, dekle, junfrava, Car. gospodična, Cro. divoika. Jüngling mladenič, puebič, Car. hlapčič, Cro. mladač. — Kalt marzlu, merzlu, studenu. Keller kliet, keuder, kelder, Cro. piunica, konoba. Ketten ketina, Cro. veruga, lanac. Klein mihen, micen, Car. maihin, Cro. malahan. Kraft mueč, muč, krafft, Cro. vek. Kranck boun, Carn. bollan, Cro. betežan. Kraufs urceus gerča, verč, krauža. Kunst kunžst, vuk, Cro. vmetelnost. Kutzlen šigitat. — Laben oživit, lobat, h' moči pomagat. Lafs mich gehn pusti me zmyram, per pokoju. Last breme, tovor, butora. Lateinische Sprach latinska spraha, bukouski ali latinski jezik. Lateinsch latinski, polatinsko, bukouski, Cro. diački, latinamente. Leben žiulenje, leben, život, žitek. Leder leder, ussinje. Leftz znabl, ustna. Lestern žmagat, löstruvat, šentuat, s'varit, preklinjat. Leuchter laihter, svetelnik, sveitnak, sveičnek. Leuth ludje, človeki. Löw leo, lau, oroslau. Liebe lubiesen, Car. lubesan. Lofs loss, sreča, zdrib. — Majestät mogočnost, svetluest, veličastvo. Mainen mienit, štimat, Car. meinit, mneti. Maister moister, vučenik. Marter martra, Cro. muka, moka. Mechtig mogočn, magoč. Mensch človek. Menschlich po človeškem, človeški. Müntz drobni denarij. Mit urlaub s' slovessom. Muttersprach materna spraha, materni jezik. Mutwillig sfrai vole, suojo voilan, prešern neroden, nekasan. Muthmassen mienit, sklenit, raitat, se sumniti. — Nachbaurschaft sossešina, sossesčina, sosseška. Es nachtet se nueč diela, nuč perhaja, se nočij. Neherin šivilla, Cro. moškra. Noth noth, potreba, muja, nuja. Nutz nuc, prid, Cro. hasen, korist. — Oberkeit gospošina. Offenbar očitnu, oberlih. Offenbaren arsdent, očitno storit, na snanje dat, na den perpravit. Offt gostu, pogostu, veliko bart, čestu, čestukrat. Orden ordnunga, ordninga, red, cilla. — Panier bandiru, fandl, snamnje, sastava. Pfand sastava, saklada. Pfarrherr faimaister, farmoister: Pfarrkind farman. Ains Pflegen flegat, v'ardivat, oskerbet, živit. Polster puster, vaikušna. Prasser šlemar, sapraulenik, kir dobru leba. Priester mašnik, mešnik, far; Priester, das ist, die ältesten dess Volcks stariši. — Rathsherr rathni gospued, svitnik. Raitzen nauadit, nadražit, dražit, napostuvat. Rechen se masovat, se masčati, Cro. sadovoliti, osvetuti, nadomestiti. Red marn, besseda, rieč. Redkunst kunst besedovanja, kunst bessedo pelat. Reudig krastau, kröcou, gariau, srabliu. Richter rihtar, Car. sodnik, Cro. sodec, sudac. Rost erja, erjavina. Rot ardeč, rač, Cro. čerlen. — Sack vreiče, žakl. Schächer razbojnik, hostnik, šahar. Scherb čerpinja, Car. čirpinja. Scherg berč, utavuc, Car. birič. Schidmann arbiter ločnik, srednik. Schiflohn brodnina, brodni dnar, Cro. mornarina. Schloff spanje, v'spietje, sni. Schmerz terplenje, bolesan, Cro. betek. Schneider žnidar. Schnöder Mensch nieč vrieden človek, Cro. skrun človik. Schultheiss župpan, rihtar, sodnik, sodec. Schuh čriecul, Car. čeul, Cro. šolen, cipelši, postol. Segnen žognat, Cro. blagosloviti. Sem počasno sejme, Car. tetiva. Singer pieuc, Car. pejvic. Sollich talis takušen, Car. takou. Spacieren prangat, spancirat, prehajat, Cro. šetati, koračiti. Speiss jied, rihta, spiža, spendia, Cro. brašno, piča. Spiler jigrac, spilar, Car. jigrec. Spinn pajenk, Car. pajek, Cro. opalik. Spitzfindigkeit modruet, premodruet. Sprichwort pripovust, Car. pripuvist. Sterneher zvezdar, kiri na zvezde gleda. Stillen potalažit, vtolažit, potihnit, Car. po-

tihiti, miriti. Stoltz preuseth, offerthen, stolc. Sünd-Fluss diluvium potuep, povudn griešni vel gmein potuep, grešna povodnia. — Taglohner delauc, tabahar, Car. deilovic, Cro. težak. Tauglich dostojin, prau, tauglih, sastopn, perložen. Tausent tauzent, desetstue, Cro. jesero, tisučia. Teufel hudič, zluedei, vrag. Todter merlič, mertou, mertuo truplu. Todtschlager razbojnik, bojniki, vbijavuc, vbijenik. Träg vtragliu, namarn, faulast, vtragasten, lein. Treu sviest, svešiščina. Tritt korak, stapnja, hod. Trost trošt, viselje, Cro. kripost, vtisenje. Tugend čednost, brunnost, dobrueta, mueč. Tyrann tiran, nausmilen, hudoben, sylnik. — Vberflufs luxus nemasa, nesmasa v pity, v jedi, v gvantu. Vberfluffigkeit obylnost, obylje. Vberig seyn čiez ostat, prebyti. Vchsel pazduhe, pod pazduhi; Vchsen rama, rame, peretnice. Verderben skazit, ferderbat, končat, satreiti, vgonobyti, fundat. Verdrufs zamersanje, težkuta, Car. težkoča. Vergeben odpustit, sanesti, šenkat, Car. prostiti. Vergebens zastoin, obstoin, Car. sadstoin, Cro. sauman. Vergänglich posvetn, nastonovitn, Car. minuče. Verleumdung obsieranje, napostenje, hude besede, sasramovanje. Verräther izdajauc, zdauc, ferratar, navernik, zdaica. Versprechen sponsalia likoff, saroke, obluba h' zakonu. Verwirrt zmoten, smiešan, Car. smočen. Vetter strinic, stričie, stricou syn, vičou syn, osčniga brata syn. Ungunst hudamisel, nepriatelost, hdu vošenje. Unsträfflich brez tadla, brez prigovora, obene strafinge ureden, čist, nadoužen. Volck folck, puk, množica. Volgen folgati, pokoren biti, bugat. Von hinnen od sod vel od tot, od techmal. Von dannen od sod, od uniga kraja. Vormund gerab, najemljeni oča, namestnik praviga očeta. Ursach ursach, Cro. zrok. — Was kai, Cr. ča. Wechsler meinarc, bechslar, ke dnarje possoduje, na cenž daje, spreminuje. Weder ni, ne. Weibisch ženske šare, žensko, babje. Weit prostran, dalič, restegnien. Weltlich recht ius civile posuetna prauda, cesarska prauda, dežeuska pravica. Widersacher protivnik, Cro. supernik, souražnik, Carn. feind Wind. Wochen teden, keden styriace, čas od sedim dnj. Wundmahl šrimf, snaminie te rane. — Zal štuvenje. Zancken prepirati, kregati, pipat Wind. Zeit čas, ura, cait abus. Zerung ceringa, jest sa napoti imeti, potreba sa raižo. Zeug prica, svidok, caih. Zorn sard, jesa, napuh. Zucht čednost, nauk, pohleunosť. Zumahl una simul z'red, k'malu, ukup, Cr. kupno, uderžbi. Zukunft prihot, prišestje. Zunahm pridevik, prejmik, primk. Zweifel cuiblanje, dvojejnič. Zwilling duojčeta, dua od ene matere, na en bart rojena.

„Etwelche Exempel Deren Declinationum u. Conjugationum“: Ta Gospud. Ta Gospá. Ta Oča. Ta Mati. Ta dober, ta bulši, ta nar bulši. Pronominum: Jest. Ti. Leta. Taisti. On. Kateri. Verborum: Jest sem. Jest imam. Jest lubim. Čem ali očem. Znam, veim. Grem, hodim.

Nekoliko izrekov in prislovic: Ich hab an disem Menschen ein Abscheuen Jest se tega cloveka gnusim, meni se ta clovek grauža. Die Ader ist aufgesprungen Žila je poknšla. Allgemach nihmt der Tag auf Pomalem, počasno ta dan gori jemle. Das ist ein angenehmer Herr Leta je en lubesniu, priatlau gospud. Heunt ist ein Apostel-Tag Dons je duanaistla. Hast du zum Ostern gebeicht Si se ob Velikei noči spovėdou. Habt ihr ein gutes Bier Mate vi dober ou vel vou. Geigen-Bogen: Regen-Bogen Lok per gosleh, maura na nebu. Dises Wasser entspringt in Cärnthen Ta voda sačne vel ma soi sačetik vel vrie vkoroškei deželi. Meine Einkunften ertragen dise Aussgaben nicht Mojo noterhodiše na donesse to vundajanje. Den Vorabend dess Heil. Bartholomaei hab ich nicht gefast Na bilo suetiga jerneja se nisom postou. Zum Martini seyn die Gänfs fett Ob sumarčici so gossi touste. Was habt ihr vor ein Gespräch unter euch Kai sa ene marnji vi mate med sabo. Bey dem Gesell-Priester hab ich mein Beicht abgelegt Per kaplano som jest moja spoved dol položou. Er-Sie herrschet Ou gospoduje, ona gospodini. Ich bin gantz haiser Jest som celu skripou vel iest jmam

hudo skripauco. Er red Italianisch On marnje laški vel po laško. Ein Lamm im Fruhjahr Vigrednu jagne. Neu Mond: Vollmond Mlad miesenc, miesenc opounem. Er hat keine Nahrung On nema žiulenja. Er ist einer schwachen Natur On je ene slabe v. klieberne nature v. slabiga panta. Ich reyse nacher Oesterreich Jest ralžam pruti dunavi. Tauff-Sambstag Kersténca v. kerstnica v. vólka sobota. Du kanst mir sicherlich glauben Ti meni žiher verjemeš. Windische Sprach Slovenska sprache v. slovenski jezik. Subtiler Mensch Šmaidik človek. Bey meiner Treu Per mojej sviesti, v. per mojej veri. Zum studiren ungelürnig Pretumpast h' štediranjó, h' vuku. Er ist sehr ungelehrt On je brez možgan, on je ceu ossu. Falscher Prophet Prerok, ke je slamo jedu. Prov. Carn. etc. —

6. Réd zvellesánfztva, poleg ednóga znamenívanya toga naipoglaviteisega recsenya jedro fzvetoga pizma, vu kterom se vaere naivéksi artikulusi graentani jeszo, ravno i tak nistere krátke molitve i peszmi itd. Stampano v Halli Saxonszkoj v leti 1747. 12°. 96 str. — V ogersko slovenščino je to knjižico preložil v njeni pisavi Sever Mihao z Vaneča, vasi Železne županije, Vanecsei Mihály, kar je brati v predgovoru, z V. J. podpisanem v naslednjih bukvicah: **Vaere krsztanszke krátki návuki** csiszte rejcsi bože vae zebráni i nanycu vfzejm vernim vu vřzákórn szkřsávanyi na podpéranye, vu nevouli na pomaganye, vu szmrti na troust ino potom toga na vekivecsno zvelicsanye, pouleg nisteri szem szpodobni molitev ino peiszen, na zaj gori poczimprani, v Halli 1754. 12°. 275. X. (Šafařik S. 117).

VIII. Janez Žiga Valentin Popovič (Popovitsch, Popovich), roj. 9. febr. l. 1705 v Arclinu, vasici duhovnije Vojniške v okraju Celjskem (Poppovitsch Joan. Sigism. Vindus e Comitatu Celejensi), učil se v latinskih šolah v Gradcu, bogoslovne dovršil pri Jezuitih, poprijel se marljivo rastlinoznanstva in jezikoslovja, potoval po južni Avstriji in Italiji, podučeval na Dunaju in pri grofu Wolkensteinu na Avstrijskem, v samostanu Kremsmünsterskem, bival v Reznú, Norimberku, Lipsku, l. 1754 postane učitelj nemškega jezika na vseučilišču Dunajskem in v akademiji Savojsko-Liechtensteinski (germanicae linguae et Eloquentiae Viennae publicus et in Ducali Sabaudica Academia privatus Professor), vže l. 1766 poprosi pokojnine, ter živi samotno znanstvu v Berchtdorsdorfu (Petersdorf), v trgu blizo Dunaja, kjer umre 21. novembr. l. 1774 (Obiit Berchtdorsdorfii ad Viennam, ubi supra sepulcrum lapidem sacrum vulgarem sibi poni jussit cum simplici Illyrica littera. Bibl. Carn.). Edidit:

a) Untersuchung vom Meere, die auf Veranlassung einer Schrift, de Columnis Herculis, welche Hr. Christian Gottlieb Schwarz, Professor in Altdorf, herausgegeben, nebst andern zu derselben gehörigen Anmerkungen. Frankf. und Leipz. 1750, in 4, II. Theile. — b) Schreiben an einige vornehme Gelehrte in Leipzig. Ibid. — c) Die nothwendigsten Anfangsgründe der Teutschen Sprachkunst. Vien. 1754, in 8. — d) Versuch einer Vereinigung der Mundarten von Teutschland, als eine Einleitung zu einem vollständigen Wörterbuch. Vien. 1780, in 8.

In Ms. post obitum reliquit: a) Excerpta ex futili libello, qui in Saxonía aliquot Imperialibus emitur, si occurrat. Rara avis! sic inscripto: Arcticae horulae subcisivae etc. Adami Wochorizh. Witebergae 1684 (?) in 8. Crisis. — b) In Grammaticam Vendicam edendam, id est: Vinidarum, seu Vindorum Australium cogitata et praeparata. — c) Specimen Vocabularii Vindo-Carniolici. — d) Universale Glossarium, ad quod exiguntur voces, probaene sint, an corruptae? — e) Crisis über die kraynerische Grammatik des P. Marcus Augustin. Disalceat. cui haec praemittit: Nihil unquam egregii tentatur, cujus primus conatus calumniis non impetatur (P. Marcus Bibl. Carn. pg. 43).

Učenjak ta naš sloví mej Nemci dokaj; a tudi nam Slovencem je sedaj opisan obilo. Prim. Novice l. 1853 in Slov. Berilo. Navratil. — Letopis Matic. Slov. l. 1879. — Ljublj. Zvon l. 1881. — Knjiž. Zgod. Slov. Štajerja l. 1883.

Kaj hvalno govori o njem Kopitar n. pr. Gramm. l. 1808 str. XLV—VI: „Der gründlich gelehrte Cillejer Popovitsch, Verfasser der Untersuchungen vom Meere, ein Enthusiast fürs Slavische, so wie überhaupt für jeden Zweig des Wissens, der einmahl schon nahe daran war, den Wunsch seines Lebens »in demjenigen Strich von Europa, der von Oesterreich aus, auf der einen Seite bis zum Euxinischen See, auf der andern bis zum Adriatischen Meerbusen reicht, der Slavischen Sprache und Geschichte wegen nach seiner Willkühr herumzureisen« in Erfüllung gehen zu sehen. O ewig Schade, dass dieses Vorhaben durch die Indolenz und Gleichgültigkeit der Zeitgenossen vereitelt wurde: Popovitsch's Antrag, und zugleich die Beglaubigung seiner hohen Fähigkeit zu einem solchen Unternehmen, steht in seinen Untersuchungen vom Meere: aber es fand sich Niemand, der ihn unterstützt hätte: Popovitsch war arm. — Um wie viel weiter wären wir jetzo — in der Kenntniss dieses Schauplatzes der mittlern Geschichte in jeder Rücksicht! . . . Professor Vodnik besitzt einzelne Bruchstücke von Popovitsch's grammatischen Arbeiten, woraus man ersieht, dass er für unsre eigenthümlichen Töne auch eigene Schriftzeichen angenommen habe, und zwar noch mehrere, und zum Theil andere, als Kyrill. Auf Bohoritsch ist er sehr übel zu sprechen; die vielen halbdeutschen Wörter, und seine manchmaligen Oscitanzen kann er ihm nicht verzeihen. Den Pater Marcus, den er auch persönlich kannte, und nennt, würdigt er keiner Kritik.“

Čop piše (s Kopitarjem v Šafařík's Slov. Schrift. pg. 22. 23) o njem takole: „Popovič besass eine für seine Zeit seltene, gründliche und ausgebreitete Kenntniss der germanischen und slawischen Dialekte. Seine Verdienste um die deutsche Sprachwissenschaft sind selbst von neuern deutschen Sprachforschern anerkannt. Nicht so glücklich war Popovič in der Realisierung seiner weitaussehenden Plane in Bezug auf die slawische Muttersprache. Die Unempfänglichkeit seiner, ihn zunächst umgebenden Zeitgenossen für seine neuen, kühnen, hohen Ideen, die dürftigen Umstände, in denen er lebte, und die literarische Vereinsamung, welche die natürliche Folge von jenen beiden war, sind wohl Schuld daran, dass er für die slawische Literatur wie ein grünender Baum, voll der schönsten Blüthen, nach einem heissen, dürren Sommer ohne Früchte unterging. Seine Untersuchungen vom Meere (Leipz. 1750. 4°), die hin und wieder Philologisches, namentlich Slawistisches, enthalten, lassen uns tiefe Blicke in seine Wünsche und Absichten thun. Er hatte für die der windischen Mundart eigenthümlichen Töne auch eigene Schriftzeichen angenommen, und zwar noch mehrere und zum Theil andere als Kyrill. Bohorič's und P. Marcus' Sprachlehren unterwarf er einer scharfen Kritik. Wochin die Bruchstücke von Popovič's grammatischen und lexicalischen Arbeiten, die Professor Vodnik besass, gekommen sind, ist nicht bekannt. Immer bleibt dieser Mann eine merkwürdige Erscheinung. Schade um seine Papiere!“

Vže iz tega se vidi, kolikanj čislan je bil Popovič. — V našem slovstvu je znamenit a) po svojih rokopisih, v kterih so se obravnavale jezikoslovne, slovenske reči, in kteri so kolikor toliko služili na korist naslednikom n. pr. P. Marku, Vodniku, Kopitarju, Metelku itd.; b) po svojih razpravah o slovanstvu in posebej o latinski abecedi, kako naj se Slovanom, kterim rabi, dostojno pripravi in pomnoži, kajti po njih je dal povod Kopitarju, da si je želel latinskega Cirila, in po tem je provzročil Dajncico in Metelčico, ter glasovito „Čerkarsko Pravdo“ itd.! — „Sicer pa mi, njemu rojaci, obžalujemo, da ni šel med slovenske pisatelje in da ni oral ledine na našem polji; ker je bil izvrsten slovničar, lahko bi bil Marka Pohlina nemogočega storil. Vendar ostaje

Popovič slaven mož tudi med nami, ker je svetu pokazal, da Sloveni nismo zadnji národ na zemlji^a, piše M. Vodušek (Letops. Slov. Matic. 1879 str. 117). — Kopitar ga večkrat hvalno omenja, in o njegovi najbolj sloveči knjigi „Untersuchungen vom Meere etc. von einem Liebhaber der Naturlehre und der Philologie. Frankfurt und Leipzig 1750. 4^a pravi: „Eine Recension, die Adelungische Sprachwissenschaft und Lessingische Lebendigkeit und Vielseitigkeit des Geistes verráth (Kl. Schrift. S. 121)“^a. — Nekoliko naj se v ta namen gledé nemščine in slovenščine pokaže Žiga Popovič iz omenjene knjige po naslednji razpravi sam:

„Der Name Richza verráth durch seine verkleinernde Wendische Endung za, dass er auch Wendisch sey. Ich meinte vor einiger Zeit mit andern, Richza sey Richardis. Allein . . . Mich dünket es seit dem fast gewiss zu seyn, Richza sey Regina . . . Es soll aber endlich die Verwunderung über diese Verstümmelungen des Namens Richza, und desselben von Regina, gánzlich aufhören, wenn ich dem Leser zeigen werde, dass die Wenden, vor vielen andern Völkern, denjenigen Namen, welche mit ihrer Sprache keine Gemeinschaft haben, eine ganz besondere Gestalt zu geben gewohnt sind. Wer würde wol errathen, dass z. E. Juri, Jerney, Miza, Spela, die Namen *Georgius*, *Bartholomaeus*, *Maria*, *Elifabetha*, wären? So sprechen doch meine Landesleute, die Viertelzillerischen Winden, ungeachtet ich die Mundart derselben, in Ansehung der einheimischen Wörter, nach angestellter Vergleichung mit vielen andern Wendischen, wie auch Slavischen Dialekten, ohne es meinem Vaterlande zu Liebe nur so zu reden, für eine der richtigsten befunden habe. Zu dem Spela lässt sich schon eine Vorbereitung in dem Teutschen Namen Elspet beobachten, welchen ich in einem Reitenauschen alten Kaufbriefe, und noch anderwärts, gelesen habe. Durch den Ansatz der Windischen Endung, und eine Metathesis, kann Spela aus Elspet entstanden seyn. Aus Maria wird durch die schmeichlende Verkleinerung Mariiza, und aus diesem, durch eine Zusammenziehung (Synkope), Miza. Das ist eben ein solcher Weg, nach welchem aus Richinza, Richiza, und aus diesem Richza abgekommen ist. Einen Sigmund heissen meine Landesleute Siga, eine Ursula nennen sie Urscha oder Wurscha. *Udalricus*, das heutige Teutsche Ulrich, ist nach der Aussprache der Winden Wurch, welches Wort um Hocheneck, Arzlin, (bei Zilli) auch einen grünen Wasserfrosch bedeutet. Den Namen des H. Aegidius bringen sie Schentil vor, vomit das Französische *St. Gilles* ziemlich nahe verwandt ist. Der H. Hermagoras heisst auf Windisch *fweti Mahór*. Die seltsame Verdrehung dieser Namen im Munde der Wenden, soll meines Erachtens wol im Stande seyn, die ungläubliche Ableitung des Wendischen Richza von Regina wahrscheinlich zu machen. Die liebkosenden Verkleinerungen ändern und verstellen den ersten eigentlichen Laut noch mehr; als ein Jörgl der Steyermärker, Görgla der Nürnberger, ist der Winden Jurek, der Slaven Jurko. Jerneyz, Sigaz, Wurschka, sind *hipokoristikà* von den obgemeldeten Jerney, Siga, Wurscha. Aus *Catharina* wird *Catra*, und aus diesem, durch die Verkleinerung, *Cátrza*. Ein kleiner *Antonius*, eine kleine *Barbara*, *Caecilia*, heissen Tonek (Tontschek), Barbka, Zilka; eine Kunigund (eine kleine und grosse) Kunca, welcher Name wieder nach dem Geschmacke von Richza gebildet ist. *Agnes* wird in Neža verwandelt. Eine kleine heisst Nežka oder Nežca, auch Nežica, wie Barbka oder Barbika, und so bei allen übrigen, wo es der Wolklang leidet; denn das i wird vor den hypokoristischen Endungen der Wenden, za oder ka, nach Belieben beigesezt oder weggelassen. Der volle Ausgang, iza oder ika, ist hochwendisch; schlechtweg za oder ka, lautet nach der gemeinsten Wendischen Aussprache, welches für das Richiza und Richza zu merken ist. *Joannes* heisst auf Windisch Anže; ein kleiner aber Anžek, Slavisch Janko. Der neue in

diesen Namen zuerst vorgebrachte Buchstabe der Winden ž, dafür ich in dem hintenangefügten Schreiben (Signat. b 2) ein Griechisch ω nehmen musste, wird von den Franzosen durch *je* oder *ge* ersetzt, welches erfalsch ist; denn *j* ist *j*, und das *g* ist der Griechen γ, der Hebräer א, es möge stehen, wo es wolle. Eine willkürliche den lateinischen Buchstaben angedichtete Vollmacht, allerley fremde Ausdrücke anzudeuten, ist die wahre Urquelle der Verkehrungen, die in den Sprachen herrschen. Dieses ist die Schuld, warum eine Nation nicht einmal die nothwendigsten Namen der andern lesen kann. Das ist ein spöttlicher Ueberrest des Römischen Joches, welches so gelehrte und ungemein erleuchtete Völker von Europa sich noch nicht getrauet haben von ihren Hälsen abzuschütteln, ungeachtet ihnen die Slaven, welche sie zu ihrer eigenen Schande Sklaven nennen, schon vorlängst den Weg gezeigt haben.

Weil man izt, mehr als jemals, die Wendische Sprache hervorsucht, und nach deren Beschaffenheit sich erkundiget, so will ich diesen Liebhabern bei gegenwärtiger Gelegenheit noch sagen, dass die Wenden auch *nomina vituperativa*, wie die Italiener, in ihrer Sprache haben, die aber zugleich *indignativa* sind, das ist, die Wenden können, nur durch das Anfügen gewisser besonderer Endungen, womit sie die Namen der Personen auf eine höhnische Weise verdrehen, eine Verachtung oder einen Unwillen gegen andere offenbaren. Z. E. eine Katharina heissen sie im Zorne *Katruscha*, anstatt *Katra*; einen nichtswürdigen *Georgium* einen *Jurać*, anstatt *Juri*. Wenn sie einen Hanns schelten, oder geringachten wollen, so nennen sie denselben *Anzić*. Das *ć* ist auch ein Wendischer Buchstab, der verdient, in mehr Europäische Sprachen eingeführet zu werden. Der Laut, den er ausdrücket, ist im Teutschen, Ungrischen, Italienischen, Engländischen; allein eine jede dieser Nationen schreibt denselben, zu nicht geringer Verwirrung derjenigen Ausländer, so die damit geschriebenen Namen lesen wollen, auf eine besondere willkürliche Art, und durch einen unerträglichen Misbrauch der lateinischen Buchstaben, wodurch der Unterschied der Sprachen grösser gemacht wird, als er in der That ist. Der Teutsche schreibt *tsche*, der heutige Unger *tse*, der Wälsche *ce*; die Kroatzen, Dalmatiner, welche des lateinischen Alphabets sich bedienen, schreiben *ch*, wie die Engländer; die Böhmen, die Mährer, und andere, *cz*. Das ist wieder eine Ueberzeugung des Vorurtheils, welches man sich ehedessen, aus gar zu grosser Hochachtung für die lateinische Sprache, in den Kopf gesetzt, und vermeint hat, derselben Alphabet wäre tüchtig alles auszudrücken, was man reden könnte. Aus diesem falschen Saze musste jener unvernünftige Zwang, und die ungereimte Sklaverey nothwendig erfolgen, darinnen noch die meisten Europäischen Völker stecken, die sich bis auf den heutigen Tag lieber elendiglich behelfen, und die Fremden von der Erlernung der Sprachen abhalten, als verwilligen, dass einige neue unentbehrliche Buchstaben eingeführet werden. Der Mangel des *ć* macht den Italiener so tumm, dass er die unzähligen Wendischen und Slavischen Namen, welche auf diesen Buchstaben sich endigen, als *Popowić*, *Dragowić* (*Popowitsch*, *Dragowitsch*) weder schreiben, noch aussprechen kann.

Endlich ist wohl zu vermuthen, dass einige der vorerwehnten verschiedenen Bildungen, oder vielmehr Verunstaltungen, des Namens *Regina*, auch durch eine Schuld der Abschreiber, die andere Sprachen geredet, oder an andere Mundarten gewohnt waren, in die Bücher gekommen, ja zuweilen auch unstreitig und augenscheinlich fehlerhaft abgeschrieben worden. Von dieser letztern Art dürften wol folgende, *Riczensa*, *Richniza*, *Richilda*, *Richilta*, *Regiliza*, seyn, welche Hr. Pr. Joh. Heumann, in *Dipl. Imperatr. pagg. 219, 223, 224*, aus verschiedenen alten Schriften anführet. Was für lächerliche Misgeburten von Namen, die Unwissenheit einer Sprache erzeugen könne, wird aus nachgesetztem abentheuerlichen Verzeichnisse zu ersehen sein, in welchem ein Wälscher, die Oerter

durch Krain und die Steyermark, Laubach (*Labacum*), Fränz, Zilli, Feistritz, Marburg, Ehrenhausen, Wildon, Grätz etc. die ihm ein Teutscher genennet, sich zu seiner vorhabenden Reise nach Wien folgendermassen aufgeschrieben hat: *Prima fi viene alla Bocca, poi nella Franzia, à Cecilia, Feisdrèc, Mariaborgo, Aranausi, Belladona, alla Grazia*, u. s. f. Ich stelle mir aber einen alten Römer, als keinen grössern Künstler vor, wenn er die fremden, oder (nach seiner Art zu reden) barbarischen Namen, die er nicht oft gehöret, die mit seinem Lateine keine Verwandtschaft gehabt, und welche er selbst so wenig aussprechen konnte, als ein heutiger Italiener, mit den untüchtigen Buchstaben seines mangelhaften Alphabetes aufzeichnen musste; wo denn manchmal ein solcher Römischer Schriftverfasser, einige unbekante Wörter auf gleiche Art näher dörfte zu seiner Sprache gezogen, und denselben eine ganz andere Aussicht gegeben haben, wie es der vorerwehnte Italiener mit den Steyermärkischen Benennungen der Oerter gemacht hat. So beschaffene Beschreiber der Länder und Völker, derer Sprache sie nicht verstunden, derer Namen sie auch (weil ihnen die benötigten Buchstaben fehlten) gar nicht ausdrücken konnten, ferner so ungeschickte Abschreiber der Bücher, als der Wälsche gewesen, von dessen wunderlichem Reiseregister izt eine Probe vorgelegt worden, haben uns die Scythischen, Sarmatischen, Teutschen, wie auch mehr andere Namen der Völker, Städte, Berge, Flüsse (wie es die Bücher *Ammiani Marcellini*, und die Erdbeschreibungen der Alten leider! bezeugen) dergestalt verhunzelt, dass wir sie gar nicht ausfindig machen können, wodurch die Geschichte vieler alten Völker unumgänglich habe müssen verdunkelt werden. (Untersuch. v. Meere S. 267 — 270).“

IX. Primož Laurenčič, iz Kranjske, duboven tovarštva Jezusovega, sicer neznan. — Missionske Catholiš Karšanske Pejssme. V lejtü 1748. vkopložene, Pogmerane, inu na svitlobo dane skuzi eniga paterja Missionariusa Segnerianskiga iz Tovarštva Jezusoviga. Stiskane v' Celouci. Erbičih Joan. Frid. Kleinmayr 1752. 8° 114.

Pregovor. Vas vse, kateri leté try lejta za svetim Missionam z' gorečim aiffam ste inu še bote hodili, z' svetim Paulam obgovorym: Philip. c. 4. Gaudium meum et corona mea! gaudete: Vi moje veselje inu moja krona! veselyte se. Kir vi ste taiste izvolene oučice, katerih imena so v' bukve nebeškiga večniga žjuleine zapissana z' souzami vaše prave sturjene pokure. Sic state in Domino: Brumni stanovitnu ostanite Gospudu Bogu hvaležni. Psal. 148. Laudate Dominum: Gospud Boga hvalite. Psal. 104. Cantate ei, psallite ei: Častyte ga, inu mu poyte nove pejssme, katere ste od mene prejeti želeli. De vam vstrežam, jest od vas večkrat prošén, inu od vaše žele persilen, sem ene stare pejssme pogmerau inu perstavou, te nove pak zlasti za sledno Missionsko pridigo, tudi za andoht pruti Angelskimu mladenču svetimu Aloyziusu, vkop zložou, inu na svitlobo dau z' tem vupeinem: de vi bodete vse posvetne inu nesramne pejssme opustili, same pak leté nove inu svete pejlí Bogu k' časti, inu k' vaših duš zveličeinu. De bote dopounili povelu Svetiga Duha. Psal. 97. Cantate Domino canticum novum: Poyte Gospudu Bogu eno novo pejssem; Tedei Psal. 148. Juvenes et Virgines, senes cum junioribus laudent nomen Domini: Mladenči inu deklice, stariši z' mlajšimi častyte tu jmé tiga Gospuda. Boga za me prossite, eden za družiga molimo, de po smerti se vsi vkupei v' nebensih veselimo. V' tem času pak ostanem vaš „V' Christufu Shlushabnik, P. Primus Laurenzhizh è S. J.“

V knjižici se nahajajo tele reči: Nekoliko karšanskiga navuka (1—12 str.). Litanie Lauretanske (tudi: Kralica svetiga Roženkranca. Kralica svetiga Missiona. 12 — 17). Viže za Pejssme (17—34). Pejssme: Od sv. Duha; sv. Maše; smertniga greha inu po-

trebne pokure, čiste inu zgrevane spoudi, naprejevzetja inu zadostiturjenja; zakona inu karsta; od jezičnih grehou (*Ah vselei, vselei nasrečni — Si biu ti jezik človeski! — V velike škode padju si, — Nu štrafenge preju si ti, — Kir vzdignju si se čez Boga, — Sam čez sebe, nu bližniga itd.*); od nečiste inu spokorne Magdalene, od več sort grehou, nebeskiga paradyža, vrednosti človeske duše, od smerti, sodbe, pakla, pokure; od staršo inu mlajšo, Jezusa inu Maria te sprave, za prihodnu žjuleine, hvaležna (Te Deum Laudamus); od grevenge, pruti Divici Materi Marij; od s. Franciska Xaveria (35—87). Zapopadik Andohti sv. Aloyziasa. Litanie. Pejsssem (*En Angelski mladenč zvolen, — V mejsti Mantovi rojen, — Je po Boži voli zrejen, — Čista lilja ohranen, — Svet Aloysius imevan, — Za en špegu vam poslan: — De od vas bo tudi spoznan, — Nu za patrona deržan itd.* 87 — 102). Pejsssem od sv. Catholške Vjere; divištva; sv. Isidorusa; od Božje lubezni (102—113). Karšanski navuk (113—114).

„Auch diese Lieder sind natürlich meistens elende Reimereien . . . Sprache und poetische Technik ist in denselben ohnehin höchst unvollkommen (Šaf. 79)“.

7. **Grammatica** / Oder / **Windisches** / **Sprach - Buch**, / So ordentlich eingerichtet, / Dafs man darinnen / An Grammaticalischen Grund / Regulin alles gantz kürtzlich, *dobro okrajano*
und / klar beysammen findet, / Und / Mit einem mit grossen / Fleifs aufgearbeiteten sehr *govori v mnogaj*
nutzbaren / Windisch - Teutsch - und Wälschen / Vocabulario / versehen worden, *edi bajžniji*
Zum / Behuff aller der Windischen Sprache / zu erlernen beginnenden, sowohl studiert- *— Gubfani.*
als uastudierten Liebhabern, / Auf viles Verlangen, und mit weit mehrerer Verbesserung
abermahlen in dem / Druck beförderet worden / Cum Licentia Superiorum. / Clagenfurt,
gedruckt und zu finden bey denen Joh. Frid. Kleinmayr seel. Erben, im Jahr 1758.

To je naslov knjižici, katero (8° str. 202 t. j. 14. 146. 42) poklanja „Maria Christina Pferschmannin“ v imenu Kleinmayrovih dedičev prevzvišenemu grofu Jan. Ant. Goefsu, češ, da je vže prej tudi on na svetlobo pripravil „ein Windisches Wörter-Buch“. Slovar ta je „Dictionarium quatuor linguarum“ l. 1744, in vidi se iz tega, da je slovnica „Windisches Sprach-Buch“ l. 1758 zložena tudi „opera et studio Societ. Jesu Collegii Clagenfurtensis“. Navod ta sta spisala dva preučena in slovenskega jezika dokaj zmožna moža, pravi v posveti, — jezika, kterege nekteri prezirajo (absonderlich jene, so keine grosse Liebhaber mehrerley Sprachen seynd), dasi ravno se razprostira mnogo dalje nego drugi bolj veljavni ter nas strinja s severnimi narodi, na Koroškem in v sosednjih deželah pa je njegovo znanje imenitnim in preprostim v življenji in v občevanji skoro neogibno potrebno. — V predgovoru se kaže, da bode ta knjižica s slovarjem l. 1744 dobro služila k naučenju jako potrebnega jezika (der Windischen und Crainerischen Sprache) vzlasti, ker je njej pridejan slovarček, kateri bode morebiti še najbolj všeč.

Pričujoča gramatika je ponemčena po Hipolitovi brez njegovega predgovora. Razlaga se v šesterih razdelkih ali bukvah (Orthographia. Wörter u. deren Eyenschaften. Fürwort. Zeitwort. Nenn- Vor- Bind- Zwischenwort. Syntax). Skloni so latinski; sklanjala: Ta oča, ta mati, tu pismu. Ta dober, ta dobra, tu dobru; ta, ta inu tu bulši. Patronimica: Čeloučić, Čeloučica, Čelouča; Lubláníčič, Lubláníčan; Lublančica, Lubláníča; Novamesčánka. Eden, en; jedan. Jest, ti, on, kateri. Jest sim, mi sva, sve, sva. Delam, pišem, lubim. V spregatvah: Jest sekam, bom sekan; jest pišem, bom pečen; jest lubim, sem lublen. Kakor za sklanjali, nahaja se tudi za spregali več primerov po Bohoriču in Hipolitu, kateri se v pisavi razlikujejo mimo istih v slovarčeku, kjer se pa vjemajo z besednjakom l. 1744. — V skladnji na pr.: Kaku je člóvik, takóva je besseda. Kúliku vučenéjši, s' tem z' vekšo mújo vuči. Eden iz mej letih dvéjh. Vumen

malá 8°

Križev pod črtoj l. 1730-40 natičen, (4. Zmleta valitje grante je drube na novich potarib
da jezolaini Rimski Papeš Clemens za duranajiti?) Naslovna lista ni. Uvodno postarbo v mitob
konjavega posta shranjeni 4 listi. Tebeja zopet nevdaje vsaj 1 list, poton 23 listov konjavega posta i 4 list
delpujbita, Grante inu vsesjane Trajaste, 2 listi, 28. Krainica Pajsem | Od | Krichovga Bote. 8 skaj
potom zopet vendaratah. | List. g. T. Lupana!

ali dober k' vuku. Potreba je hitenja ali podvizanja. Jest dejm da je: ti pak praviš, da nej. Meni se je vidil. Velim da sturiš, da bi sturil itd. —

Vocabularium Oder Wörther-Buch, Worinnen die nothwendigsten Teutschen, Windischen, und auch Wällischen Wörther zu ersehen. Mit groffen Fleiß zusammen getragen. Na pr.: Od teh nebiefs noj elementou. Ti Anjovci gli Angeli. Angelpatriarb gli Arcàngeli. Ti Suetniči i Santi. Pekvu l inferno. Te Hice il purgatorio. Ti hodiči ali sovražniči i diàvoli. Ta grumica il fúlmine Donnerkeil. Potuep, nueč, gued; en v'sedin dan Ein Wercks-Tag. Jutri kranerisch saitro. Der Mertz öbahtnik, sušec, bresen. Christmonath vienahntnik; der Chrifftag Vienahiti. Der Bauer en purič, pauer, kran. kmeth. Te nues kran. nos. Ein Brieff en prieb; die Schriffť šribanje kran. pisanje. Hlieu, ta peič, puamen, četina; ouss kran. oves. Sliiep, en that, puaninja, marnuati; kaseučati frühstückten. Se plakati kraner. jokati; žebrati roženkrienc; varjeti, skumati argwohnen, bieq, potérpenje iméti; bogati, pokorn biti, pokóršino z'kasat obedire itd.

„Wiewohl die Grammatik auf dem Titel eine windische genannt wird, so ist sie doch nichts anderes als eine Uebersetzung der vom P. Hippolytus 1715 epitomierten Bohorizhischen und in so weit Krainisch. Nur das angehängte Vocabularium ist von zwei ganz unkritischen Notaren aus dem Munde des gemeinen Kärntnischen Slawen niedergeschrieben worden. Kopitar S. 458 Anm. Dobrowsky's Slowanka I. 184 (Šaf. Slow. Schrift. pg. 54).

8. Knjige pobožnega duha, očitne po svojih naslovih, v tej dobi so na pr.: a) Andohtlive peisme na u'se taille s. Maše, u viži: Freut euch ihre liebe Seelen etc. Grätz gedruckt bei den Widmanstätt. Erben 1756. 8° 1 B. — Misionske pesme inu Molitve. s. 1. et a. 8°. 112 s. (Šaf. 79). — b) Evangelia na vse dni v' svetimo posto, iz Letinske na Windifh Spraho preložene. V' Lublani, Eger 1768. 8°. — c) Kratki zapopadek | christianskiga | navuka | od | Roberta | Bellarina | iz Tovarštva Jezusa, svete | Rimske Cerque Cardinala, k' nucu vsiga | karšanštva iz povela Rimskiga | Papeža | Clemena tiga VIII. vkupej | zložen; zupet v' tem lejtó | 1725 | od sedajniga Rimskiga Papeža | Benedikta tiga XIII. | vernim Christianam perpročen; iz Latinskiga nu Laškiga, na | Slovinški, ali Krainški jezik | zvestu prestavljen, inu pogmeran. | Labaci | Formis J. G. M. (Mayr) Incl. Prov. Carn. T. (e. J.) 8°. 111 S. Am Schlusse: A. M. D. G. S. L. C. & V. let SS. Apost. Petri et Pauli H. (Šaf. pg. 116). — d) Duhouna branua, prad (sic) duhounah inu žuotnah navarnostah sakobart per sabe nossiti, u' katirej so močni žegni inu žebranje, katiri so od sama boga oznanuani, od te cirke inu SS. očetou storjeni, inu od Papaša Urbana VIII. unkadani, skuz s. Kolmana poterdnjeni bli, iz nemškigo u to suovensko Spraho sprabernjena, inu drukana u' Köln u' tam lete 1740. 12°. 180 str. — „Crass abergläubisch, im Kärntnerischen Bauern-Dialekt, und in diesen beiden Hinsichten nicht ohne Interesse. S. 96 ist eine Art von Schluss, und dann: drukane u Kelln am Rhein utam lete 1740. S. 97 beginnt Duhouna vahta. Der Druckort Kölln dürfte falsch sein (Šaf. pg. 132)“. — e) Premišluvaina na vsaki dan tega tedna od teh nar poglavitišnih navukov našiga moistra Jezusa Christusa, iz nemškiga na crainski jesik pretaulena. Labaci typ. A. F. Reichhardt 1753. 8°. ohne Seitenzahlen S. A— C. — Neu aufgelegt mit etwas verbess. Orthographie: Premišlujanja na vsaki dan tega tedna, od teh nar poglavitniših navukov našiga mojstra Jezusa Christusa, iz Nemškiga na krajnski jezik prestavlena. V' Lublani stiskane per Joan. Friedr. Egerju 1796. 8°. 47. S. — f) Pot svetiga križa Jezussa Christussa. Lab. typ. Reichhardt (zw. 1750 — 1770) 8°. 4 1/2 B. — g) Hitra inu glatka pot proti ne-bessam, tu je kratki inu lahki navuki, tudi vse potrebne andohti sa eno dušo itd, zdei znovič na velike želje brunnih duš k' drugimu u' druk dana iz službo praecistiga

V' njegovim v
Rimski darshanim
Concilij, ali
Krugobroshifho,

(sic) spočetja Marie Divice inu drugih molitu pogmirana. V' Lublani se najde per Al. Raabu 1767. 12°. 297 S. — 3te Ausg. Grätz 1783. Die 1te Ausg. unbekannt. Von der 3ten berichtet P. Marcus: „Editio auctior prodiit Graecii 1783 impensis Aloysii Raab, bibliopegae Labacensis, quia censura Labacensis reimpressionem non admisit“. — h) Ta srečna inu nasrečna večnost u' ti frey voli tiga človeka, tu je kratku spremišluvanie itd., popred popisano od P. Joannesa Mana S. J. u' Laški inu Nemški šprahi, zdei pak k' drugimo malo u' Krainski šprahi u' druk dano, iz velikim pogmirano inu pobulšano. U' Lublani naide se per Aloysio Raab 1768. 12°. 96 S. Die 1te Ausg. ist unbekannt. — i) Čuvai te duše, kateri njo budi k' enimo brunnimo žiulejno, narpoprej iz Francosouske spraha od ene vissokiga stanu Gospodične na nemško, zdej pak na . . . Kransko praeobernen (sic) s. 1. et a. 12°. 1 B. Die Pièce hat kein eigentliches Titelblatt. In dem Ex. der Lyceal-Bibl. in Laibach, das dem obigen Buche (Ta srečna . . . večnost) beigebunden ist, scheinen einige Blätter zu fehlen (Šaf. pg. 133—4). — k) Podučenie te molitve teh trynaist Očenašu, inu trynaist Ave Mary, katere ty sapissani Bratje inu Sestre lete imenitne Erz-Bratvusčine Mariae od Trošta . . . molio. Labaci, form. A. F. Reichhardt s. a. (zw. 1750 — 1770) 8°. 1 B. (Šaf. Slow. Schrift. pg. 141). —

X. Marka Pohlin — P. Marcus a S. Antonio Paduano, Augustinianus Disalceatus, inter Academicos Operosos dictus Novus — r. v Ljubljani 13. aprila 1735,⁷ u. 5. febr. 1801 v Mariabrunnu poleg Dunaja. Pisaril je mnogo, na dan spravil do XX knjig, do X jih zapustil v rokopisu. Opisal sem ga sicer vže l. 1876 v XIV. Jezičniku, in iz istega se vidi dokaj, kako je otec Marko pisal latinski, nemški in slovenski, in tudi, kolike vrednosti je njegovo jezikoslovje ali jezikobrodje, ter v kateri razmeri se nahaja s pisatelji slovenskimi prejšnjimi in naslednjimi.

Ker se v pričujočem letniku opisuje „Knjiga Slovénka XVIII. veka“, se Pater Marka popolnoma v nemar vendar ne more pustiti; naj se torej, kakor drugi tega stoletja, pokaže v nekterih izgledih, prepisanih v Gajici. Njegovo lastno črkopisje na pr. je: e, é, è, ê, e; o, ó, ò, ô; i, y; v, w; c, q; ll, ss; s, sh, shzh (f, fh, fhzh t. j. s, š, šč); f, fh (s, sh t. j. z, ž), pa malo dosledno.

1. Kraynska Grammatika. Laybach. 1783. S. 226. 227 (Namen einiger Götter etc. welche in der Poesie vorkommen):

Aftaeon, Jélove. Aeolus, Viharneek, Fertunc. Apollo, Belin, Jason. Bacchus, Pust. Bellona, Törka. Ceres, Sejevina. Charites, Družice. Cupido, Lubičk, Serček. Diana, Marena, Nočlica, Triglav. Edjo, Ogglasuvavka. Flora, Rožnecvitarca. Fortuna, Sreča. Furien, Drazéna, Dražnica, Strašnice. Genius, Bratek. Hausgöth, Zidék. Hausgenius, Skrytek, Škratel. Šefate, Vila, Vilna. Juno, Bogina, Slavina. Jupiter, Berón, Kraylomoč. Mars, Ladon, Tor, Törk. Merkur, Šilón, Sélón. Minerva, Modrica. Mušen, Marlivke. Neptun, Murán. Nymphé, Nymfe, tēh Bogov Gospodične. Pan, Pan, Trav-nèpán. Parzen, Sodice, Živice. Pluto, Meroth. Proserpina, Ninga, Hudina. Satyri, Dovji možji, lēsni Bogovi. Seichgott, Tribék. Todsgöttinn, Smert, Rebrenèca. Vulkan, Hromek, Zlómek. Vafuna, Namarneca. Uibse Luft, Pohvitz. Venus, Čistlika, Ziba. Wetterglas, Urémenek. Göttinn deš schönén Wetters, Pahoda. Göttinn deš üblen Wetters, Grumina, Močirna. Windgöttinn, Fertuna. Herrwagen, Burovž. Polstern, Hervor. Hausstern, Šmaru križ. Gluckhenne, Gostosejčeci.

2. Mathia Schoenberga Oppravk tega Zhloveka, katirega je is Nemshkega na Kraynsku prestavel Novus Lublanske teh dēlovneh Modrine Tovarsh. V' Lublani, na utrato Mihelna Prombergerja Gmajnmejstnega Buklarja. 1781. 8°. 316. Izgled bodi str. 31 — 36:

1803

*Tapis in
sculpted.
brotna knj
gl. jezika
XV. t.*

„Osm celeh lejt je nekedej en velik visokošolec Boga za to gnado prosil, enega človeka viditi, od katirega be sê imel to narložejše pôt zveličanu, ali srečnu živiti naučiti. S' to resnično mislejo je on enkrat po gasi per eni cirqui memu šl, kjer je rajnuo en is revneme cunjamè, inu capamè kumej na pol obdêt, inu od dovêl is ognusnem gnojam napolnened ran ottekle berač sedel, katiremu je on is velikega usmilenja en dober dan vošil. Berač se je njemu is jasnu veselem obličjam zahvalil, inu je djal, de se naspomine, de be bil kedej en hud dan imel. — „Tok vošem tebi tedej veliko srečo“, je ta visokošolec rekl. — „Jest nisem še nekol nasrečn bil“, je un odgovoril.

Poč res ena ževčna viža od enega peklarja, toku govoriti! si je ta Visokašolec mislel, ter si je naprejužel eno probo sturiti, aku be tu resnica bla, ali pak šala, kar je on govoril. On je tedej še enkrat svoje poprejšenu zupetuval rekoč: „Buh daj tebi use perjatli kar si sam vošeš“. — Natu ta berač: „Jest se nimam tukej čez neč tožiti; zakaj jest imam uselej use, kar, inu koker si vošem“. — Al koku je ta Visokošolec dalej rekl: „Sèli ti sam med usemi mertlivemi toku srečn, koker de be se nad tabo nablu zares isšlu, kar per S. Jobu (14. 1) stoji: Ta od žene rojen človek živu malu dny, ter bo is dosti revame obložen? al si ki ti sam usem zlegam tega nadležnega življenja tok srečnu odjiti mogl? — za gvišnu, jest nazastopem, kaj otšeš ti z' tem rêči“. — „Vonder ni dergači, je berač naspruti odgovoril: tu ni dergači moj Gospud! koker pravem; jest sem odrekl, de sêm kedej le en hud dan imel; zakaj, ke Bogu služem, tok sem is uso pergodnostjo, kar meni moj Buh odloče, popolnema zadovoln, ali kontent; inu dokler uselej le letu otšem, kar Buh, inu koker Buh otše, tok meni uselej po moji vošyi, inu voli grę. Skuz tu samu sem jest uselej srečn bil, inu sêm šč. Nobena sreča tega svejtâ namore mene preuzeti, ter tudi nobena nasreča ni v' stanu myr, inu pokoj mojega serca meni motiti, ali oduzeti. — Kader sêm lačn, ali mene zębe: kader sem boln, ali zapušen, tok hvalem tega previdnega Očeta visokeh nebes, katir je glad, lakoto, inu mraz, bolečino, inu potrebšeno lih toku koker druge rečy k' svojemu dobremu naprejuzetju stvaril. Kader bom zanečuvan, zmirjan, ali izžalen tok zupet mojega Boga hvalem, brez katirega vëdëza, inu vole sê namore nekâr ta narmajnše reč is useh tčh zgoditi, inu katirega dobruta napusty neč čez svojega služabneka pridti, samuč kar je dobru. — Sturiti kar Buh otše, inu oteti, kar Buh stury, tu je moj usakdane oppravk, v katiremu se jest popolnema zadovoln znajdem. Jest se poč dostikrat čez te v' oppravkeh zapledene ludy smejam, katiri tega navedô, ali vediti notę; ke si is stu nečemerneme skerbmy, is velike hojo, inu tekam, čudu! de si use pêtę naiskrešejo, vse noge naozžulejo, use stopale naishodejo, svojo srečo dergači, koker toku narejati, yšejo; per usi svoji sreči pak le vonder nasrečni ostanajo.“

Visokašolec je ostermel čez eno tako modrust, katira je v' enemu toku porrednemu stanovanju svoje prebivalše uzęla. On je na to misl zapadl: če ni lih rajnuo leta človek, katirega viditi je že zdavnej od Boga prosil. Skuz tu so ble njegove žele še bel unete še dalej is njim se pogovarjati. Tedej je on njega is erznejšem obličjam poprašal: Odkod be on bil? Berač je odgovoril: „Jest pridem od Boga, katir je mene na temu svejtu stvaril, de be lih skuz to pot, katiro sêm zdej povedal, k' njemu koker k' mojemu samuedinemu srečnemu cilu, inu koncu zupet nazaj se vernil.“ — Ti sê meni poč res en čudne človek; zakaj ti nagovoriš, koker drugi ludji, je une na tu rekl. — „Gdur inu kokerkole sem jest (je bil odgovor tega uwožeca) tok sem is svojo srečo toku popolnema zadovoln, de be s' tem narvekšem Kraylam tega svejta namejnal; zakaj tudi jest sem en Krayl, doklej Bogu služem, inu čez svoje terpečnoste kraylujem.“ — Kje je tedej tvoje krajlestvu? je njega ta druge prašal. — „Tamkej gori, je uni na tu odgovoril: ter je z' perstam pruti nebesam pokazal.“ — Kedu je pak tebe toku misliti,

inu govoriti učil? je Visokašolc naposled rekl. — „Gospudl je berač odgovoril: Buh, inu moje serce; le lety so mene take rečy učili; zakaj letu moje serce je blu poprej useskuzi v' napokoju, doklej sëm is drugeme rečmy bres Boga opravitu imel. Sedej pak sem jest mojega Boga nešl, inu v' temu najdem jest tudi uso svojo zadovolšeno (gl. Drexelius . . Tauler etc.).“

3. Jannesa Nepom. Tschupicka s. pisma doctarja, cesarskega, kraylevega dvora pridegarja iz Nemškega na Slavenske jezic prestavlene Pridege na Nedele čez celu lejtü. Perve buque. Collectis oritur Novus Academicus Operosus Labacensis. Na Duneju. Per Kristianu Groserju na Teinfaltskeh ulecah Nro. 76. 1785. 8°. 644. — Predgovor teh Nemških vondajavcov. Tukej dama med ludy pridege enega moža, katir si na use viže zasluže, de be nigdar nekol pozablen nabil . . . Tu, kar je mojega G. Brata, inu njegovega za večē čast Božjo, inu za zveličanje svojega bližnega unetega tovarša premoglu, te pisane pridege kopiti, inu v' nemškemu jeziku, koker so ble povedane, utisneti pustiti: lih rajmno tu je tudi mene obudilu, inu pergnalu za moje lube Slavence, de be brez tega šaca Evangelskeh naukov od čednega zaderžanja, inu Christijanskeh dolžnust dalej zapušeni naostali, te pridege is njih vėdezam v' slavenski šprahi vondati, inu usem is njeme postreči — Teh prideg Tolmač. — Izgled bodi iz pridige „na XIX. nedelo po Troyaceh: Misit servos suos vocare invitatos ad nuptias, et nolebant venire. Matth. 22, 3.“ — iz vpeljave in sklepa (str. 570 — 581):

„Ta Evangelske Krayl vabe svoje gosty na ženitovanje, na gostje: inu Kristus Krayl večne časty vabe svoje Kristijane k' Božji miši, k' tiisti miži, kjer šam svoje telu za špižo goripoložy. Obojnemu vablenju se enaku gody. Nolebant venire. Ondi notę ti povableni svatji, inu gosty k' ženitovanju pridti, inu tukej se notę Kristijani per mizi Božji videti pustiti: ali ony pridejo cel poredkem. Eni ostanejo nazaj; ke se njim utraga: druge uleče en gvišn častite strah, katirega prov nazastopejo, nazaj. Ony męnejo, de S. Sakramentu veliku večē čast skažejo, aku se te špiže naurėdni spoznajo, inu toisto cel poredkem užyvajo. En tak častite strah je ena boječnost, katire prov navzamejo, nazastopejo: zakaj ta dela zuper temu, kar je Kristus noterpostavel; on dela zuper duhu Cirque Jezusa Kristusa — Pustite meni, de vam tu dans enmalu bel is fundamenta skažem, ter pokažem, de pogostnu S. Obhajilu se narbel perrajma I. is tem, kar je Jezus Kristus noterpostavel. II. is duham Kristusove Cirque . . .“

Če nam je tedej Kristus toku dobru skuz vižo tega noterpostavljanja koker skuz svoje Ss. besęde pogostnu Obhajilu perporočal: če je Kristusova Cirkuv od njenega začętkä noter do sedaneh časov uselej na tu pogostnu Obhajilu gnala: čez redku perstopanje k' mizi Božji useskuzi zdihovala, inu v' to zapovd, le enkrat v' lejtü S. Rešne Telu prejeti is težavo, žalostjo, inu zupervolo pervolila: morejo poč uni pravega duha našega Kristijanstva imeti, katiri se ali is utraglivoste, ali is enega ne prov uzetega, ali zastoplenega spoštovanja toku dolgu od mize Božje odmikujejo.

Inu kedu so tiisti, katiri se per mizi Božji toku redku, toku malukedej znajdejo? Nej bo meni dapašenu, čez tu moje žaloste britkust zastopiti, inu na znanje dati. Rajmno taiste spol, katir be imel svojemu Bogu narbel stanovitnu zvęst biti, je ta perve, katir njega per njegovih oltarjih zapusty. Kaj nam je tu zen špot, de med kupam andohtliveh Kristijanov, katiri okrog inu okrog oltarja na špižo večnega življenja čakajo, dostikrat skorej neč drugega videti ni, koker zgol žęnske spol? Al be nas naimelu po celemu obličju čez sram biti? Naš spol je, katirega je Kristus v' svojemu mesupostanju posvęčel. Naš spol je, komer je on naperveč svoje mesu, inu kry vondejilil. Je leta čast mordej kaj malega? Per zadni večirji je on leta Sakrament noterpostavel, inu komu je on njega narpoprej dejlil? Ne tem brunnem ženam, katire so njega potem na unu mestu teh

mertvaških glav spremile: ne tem trem andohtlivem ženam, katire so potem njegovu S. truplu is dragemi mazilami mazale; ja! ne enkrat svoji divične Materi, ti žegnani med useme žename, temuč samu svojem Apostelnam, inu Jogram. Inu mi Mašneki, kader be mi imeli leto špižo na Kristusovu povele njegovem otrokam na jezik položiti, tok skorej neč drugega pred nami navidemo, koker ženske spol, komer be njo imeli dajati.

Možji, so toku govoriti, ti prvi Kristusovi otroci, ti prvi per njegovi mizi v' peršoni teh Apostelnov ti prvi irbi njegovega mesa, inu kryvy; seli mi sami sebe otšemo te irbšene ferwegati, inu svoji pravici radovolnu odpovedati? Rajmno leta spol otše skorej pousod to pravico terđiti, inu obderžati. Leta spol sam ima to pravično inu vikše oblast čez otroke, čez hišno družino, čez blagu. V' useh teh rečeh so ony pozirlivi na svoje pravice, le pravico na telu, inu kry Jezusa Kristusa otę ony temu slabšemu spolu čes-pustiti. Kaj je tu zenu sprebračanje te vorenge. Ti prvi, katiri so viro oznauuvali, ti prvi, katiri so za pogostnu S. Obhajilu stali, so nekedej možjí bili; dan današne pak se boje, ter weižę pred Božjo mizo, ter kažejo zadosti, de ta špiža po njuh žmahu ni. O de be poč ta dobrutlive Buh zupet use v' pravo vorengo nazajpostaveti otl! de be poč v' obeh spoleh taiste ajfr k' usakdanemu Obhajilu zopet oživeti pustil, katirega Kristus pojirije, inu katirega je Katholška Cirkuv ob useh časah dagajna, inu še dan današne is čęlega serca voše. Amen."

4. Kratkočasne Uganke inu čudne kunšte iz Węle (statt belel) šóle, od Petra Kumrasa (Anagramm statt Pater Markus cf. Šafařik. S. 86). Na Duneju per Ch. Grosserju 1788. 12°. 48 str. — V razgled bodi:

Predgovor od ugank, inu čudneh kunšt. — „Kokú je poč tu: si bo merski ědn mislel, katiremu bodo lete bukuvce v' roke, ali pred oęy prišle, koku je tu: de en človek je na tu zapadl, krayncam take qvante (kakeršne so uganke, inu čudne kunšte) pisati, inu v' druku vonjidi pustiti? — Na tako vižo, koker se meni zdy, be bil jest že kmalu s pervega konca to pervo uganko: tvojo misl lube moj Perjat!l uganil. Al povej meni: moj Lube! kaj otše tu poč tolkajn čudnega biti? — Tu je meni ena uganka, čęz katiro se ti čudi, katiro meni rezloží: de dadusehmal, ke so Kraynci že na merski ene rečy, koker nigdar poprej, zapadli, še nehčę na take rečy zapadl ni, katire so že v' drugeh šprahab na dan, inu med ludy dane ble: katire merski enemu, tudi med gmain pukam, ali za dolge čas si krajšati: ali med drušeno en smeh, ali špas početi služejo: merski enega v' eni ali drugi reči podučę: njemu njegov tumpast um zbrusejo, pamet ubrišejo, ter človeka v' več rečeh bel vednega, inu znajdenega delajo.

Kaj takega so v' stanu uganke, inu čudne kunšte sturiti; dokler uganka ja drugega neč ni, koker ena zavytu povedana beseda, ali čudnu, inu use drugači, koker je samu na sebi, postavlenu prašanje, katiru se skuz eno zakryto pergliho zdej s' to, zdej iz uno rečjo, naprejperněse, inu, de be se rezložilu, inu uganilu, gorida, časi zatu: de be se kaj k pridnemu uku: časi k zbrihtanju te pamete: časi k potrebnemu rezveselenju tega serca iz ugank vonuzelu.

Use ima svoj čas, prave ta modre Ekklesiastes 3, 4. Tok je tudi čas se smejati, inu veselega serca, ali dobre vole biti, tu je: svoje vesęle iz eno rečjo inu v' eni reči imeti, katira nekar Boga, nekar svojega bližnega narezžale. Dokler tu kratku nekar človeški naturi nasluže, kader se človek zmirej kislú, inu potuhnenu deržy: useskuzi modru, ernžú, inu ojstru obnaša. Človek more gledati, večkrat, skuz kar bodí zene rečy poštěnu svoje serce k vesělu perpraveti. Med drugemi se zna tu zdej skuz uganke: zdej skuz čudne kunšte daseči . . . —

Te buqve so na Kraynski zemli scer res kaj novega; al uganke goridajati, inu kunštne, umętne rečy špogati je že tudi na Kraynskemu ena stara navada. Nekedej so

njih per mizi, na gosteh; inu scer per dobri voli, ali v eni perjazni združbi goridajali, de so se pred kregam, inu prepiram obvarovali, ter per dobri voli, inu perjaznosti obderžali. Toku se še tudi per sedaneh časeh namest klafanja, ali oppravljanja per pošteneh ludęh gody. Torej so uganke od useh stanov, od antverhov, od ludy, inu žival: od vseh stvary, na nebu, inu na zemli zložene.

V S. Pismu se uganke najdejo: koker tudi v' buqvah teh Modrijanov starega svejta; tok niso tedej ludęm uganke toku nanucne, koker se mordej enemkatirem zdę. Al kaj je treba od ene znane rečy tolkaja besedy delati? Uzamimo rajši uganke pred se itd. (str. 6). —

5. Kmetam za potrebo inu pomoč ali ukapolne vesele, inu žalostne pergodbe te vasy Mildhajm. Za mlade, inu stare ludy. Utisnenu na Duneju per Chr. Grosserju 1789. 8°. 442. — Eine Uebersetzung des Becker'schen „Noth- und Hilfsbüchlein für Bauersleute, oder lehrreiche Freuden- und Trauergeschichte des Dorfes Mildheim“. — Listrom (str. 60). — Buqve kmetam za potrebo inu pomoč (1—60), katire učę, koku be znali zadovolno živeti (63—120), poštnu premožni ratati (121—291), ter sami sebi, inu drugem v' use sorte potrebah pomagati (292—442). Use is virijetneme Istorijame, inu Exempelnami zvižanu, inu is pildami occifranu, skuz enega ta lube kmetuške stan „Reş Zhislajozega Blifhneka Per Mogožhemu Ajfru Danu (. . . mit Bildern gezieret durch einen dem lieben Bauernstand redlich zugethanen Bürger. — Prestavel P. Marka cf. Šafařik. S. 91).

Knjiga ta je po nemški večkrat natisnjena v Gradcu v šesterih razdelkih, katerim je poslovenjena pa le prva knjiga v sprednjem in naslednjih delih s prvotnimi slikami in v XIX postavah. Prigovori nadpisom so vezani v Markovi besedi na pr. »Ein gutes Werk, das wohl gelingt, — Die grösste Lust auf Erden bringt: Kaj dobrega, ak' ti rata, — Te vesely čez dva zlata.« — »Hilf deinem Bruder in der Noth! — Diess ist des Christen erst Gebot: Svojem bližnem imaš pomagati, — Koker je otl Buh nam vkazati.« — »Soll dir's gelingen — Und Nutzen bringen, — So folg' dem Rath — Durch kluge That: De tebi rata, — In te nafrata, — Tok si pusti rad — En dober svejt dat'.« — »Die Erd' ist gross und überall — Voll schöner Gottes Güter, — Und alle Menschen — Jud und Türk — Und Christ — sind unsre Brüder: Velik je ta svejt, inu povsod — Poln narlepšeh Božjeh darov; — Naš — Judovske, in' Turške rod — Je 'n kup Božjeh stvar', jen bratov« itd. — Kar je v nemškem virniku str. 240 — 266: „Auszug aus Wilhelm Denkens Reisebeschreibung“ — je P. Marko po svoje predelal ter namestu nemških tujih dežel popisal Avstrijo, Turčijo, Rusijo in druge dežele slovanske (str. 226—258). Ker je to menda prvi slovenski popis naše domačije, naj se ponatisne v razgled nekoliko največ v njegovem črkopisji na pr.:

Vonpotęgnęnu is popisovanja Denkove rajže.

„Cel svejt, ali zemla je ena velika ojstra, inu kosmata kugla, po katiri morje okrog, inu okrog teče, na tako vižo, de dužele iz vode naqvišku pičę, ked veliki ottoki . . . Cel svejt se na 4. platy rezdejly: pruti polnoči leży Europa: pruti jutru Azija: pruti poldnētu Afrika: inu pruti večeru Amerika. Od Nęmškeh dužęl ležę v' Europi pruti polnoči Danska, Švénska, Boruska, inu Moškovitarska; pruti jutru: Pojlska, Ogreska, Turška; pruti poldnetu Švicérska, Francoska, Španska, Portugeska; pruti večeru: Votlinska (Holland), Voskijska (England) zemla, katira se iz Skujidsko vred Velika Britanija ime-nuje, inu ta k' ti šlišejoča Jerna (Irland) . . . Tu pervu, kar je Denk v svojeh buqvah od dužęl zapisanu imel, je od Karatana ali Koroškega . . . Is Korotana je Denk se spustil na Štajersku . . . Ogresku . . . Potem se opisuje Zklavonija . . . Estrijansku . .

Moravsku . . Bojemsku . . Lužinsku . . Šlezenga . . Borušya . . Pojlsku . . Erdelje . . Bukovina . . Rusijansku . . Turčya . . Moldava . . Vulašku . . Volgarsku . . Serpsku . . Boznijasku . . Hrovašku . . Kraysku . . Gorišku . . Teržašku itd.

„Na Verhneki (Nauptus) se Lublanca zvara iz skale, ter kmalu per svojemu izvirku čovne nose. Odtod se po ti v' l. 1765. narejeni cesti v mejstu Idrija gre, katiru iz enem starem gradam med goleme gorrame, v dolini . . . čepy . . Le 2. mile obseže Idrijska zemla; al šafti ima ena druga večje šac nad živem srebram, koker Krayska dužela tukej, v Idriji . . Tu živu srebru (Mercurius Virgineus) se čistu skuz špranje teh skal steka . . . Knapi so usi glih, na žovnrsko vižo oblečeni, ter se njim usak večer na dom bôbna (Zapfenstreich). — Na uni strani ležy Hočevje . . Ribneca . . Metlika . . Keršku . . Novu mejstu . . Višna gorra . . Sittičena . . Kostajnovca . . — Pol Lublane stoji na Dolenskemu, pol pa na Gorenskemu, kar amnak Lublance ležy. Lublana (ta nekdana preselitva teh Rimlarjev Aemona) je tu poglavitnu mejstu, ter ima pred 6. mejstneme uratame svoje predmejtja: en theatrum: Kassino: Kasarmo, inu 5. Kloštrov; v' mejstu, kjer je use živu od ludy, inu je is kamenjam, med katirem se Jašpic, Porfyr, Chalcedon itdr. narajma, poflajštranu; ima svoj Lontovš, Rôtovš, Fiztamio, Škofyo, Križanke, Firštov of, inu več drugeh lepeh hiš; poleg dveh Kloštrov, tudi svoj Liceum od 10. latinskeh inu drugeh šol. Cirkve so lepe; al stolna Cirkuv S. Meklavža, inu S. Petra fare pred mostam so med njeme te narlepše. V Škofji Lôki, inu celi Grašini, katira 10. mil okoli seže, 200. vasy pod sabo ima, inu Škofu v' Frajzingi šliše, se dovel preje sprede, issučje, v' platnu zdela, inu čez morje preda. V Bitni . . Stražišah . . Krajn . . Teržič . . na Jesenicah, Plavžu, Savi, Javerneku . . Gorra Lebel je meja med Kraysko inu Koroško duželo, čez katiro je Ces. Korel VI. is naizrečeno utrato to ked kača semterkje zavyto cesto narediti, inu na artiču gorro predreti pustil. Pruti Štajerskemu pak dela gorra Trojane mejo. Na Vačah . . Kamnek . . Pod Meki-name . .

Sedanu Kraysku Vajvodstvu je blu per Rimlarjeh en dejl Norika pruti večeru, kader je bla pak jela Rimska oblast pojematí, so bli to zemlo Slavenci obsedli. Ces. Korel ta Velike je na leti zemli Vojarski Gospošeni konc sturil. Na tu pak so narpoprej Namestneki is Frankonije: potem Vajvodi is Koratana: za njimi Pokrajni Kniži is Krajna gospoduvali, ter so še tudi čez Slavino (Marchia Slavonica) postavljeni bli. Tu use skup je potem na Lepolda Babenbergskega, Estrijanskega Vajvoda prišlu: inu Fridrik, ta wyteske je že Kraysko duželo, ked enu Vajvodstvu pod sabo imel. Kader je bil pak is Fridrikam Babenbergskem us rod odumerl, se je scer Ottokar Pemske Krayl Slavine pooblastil; al Ces. Rudolf je tu skuz orožje v' l. 1282. spet nazajdobil, ter je tu svojemu Synu Albertu naročil; Krayska dužela pak je Majnhardu Knižu v Tyrolah, inu Koratanu v roke prišla. Al ke je Majnhard bres irba umerl, je v l. 1335. Krayska dužela Habspurški Estrijanski rodovini v brambo se spustila: inu ke je Albert IV. Goriške Kniž v l. 1364. tudi Gorišku Estrijanskemu Vajvodu zapisal, je cela Krayska dužela, h' katiri je bla tudi Istrija inu Metlika peruzęta, pod Estrijansku Vajvodstvu padla. Dolga je Krayska zemla 30, široka 25, po ravnemu pak obseže 214 □ mil, kjer 420.000 duš prebiva, od katireh njeh v' enemu lejtu okoli 13890 pomerje; namest teh pak da Buh blizu 15950 otrok na svejt. Po celi duželi se narajma 16 mejst, 22 tergov, čez 200 gradov, inu blizu 400 vasy. Kraynci so usi Katholš: samu med Novemmejstam inu Metliko stanujejo eni starovirci, katiri veliku ojstrejši póste, ked usi Katholš derže. Usi Kraysku ali Slavęnsku govore: per Gospôski pak se use po Nemšku piše, inu naprejnôse. Cela dužela je is gorrame, ked is eno keteno skupsklenena.

Dosti s' teh hribov je scer is ludmy, ali gojzdmý prevideneh, al dosti njuh je tudi pusteh, inu goleh, na katireh se sneg inu led celu lejtú nastaja. Krás je skorej use ena peč; Hrušeka . . Ta narvikše gorra je Terhlov, 1399 seženov od narnižejšeh tla gori, visok, ter čez te druge, ked en oče čez svoje otroke po celi duželi gleda; po dolini ležę cele pečy, katire so se od te terhle gorre odtergale inu dolizvalile, koker de be se bli kedej gorjaki is njeme lučali bli. Po drugeh gorrah se čudne duple znajdejo, kjer dovji golobi mladiče valę. Skuz uno v' Postojni se zna čez 2. mile notri hoditi: inu čuda te nature v' trebuhu te gorre gledati. Med gorráme stoję po deželi 4. jezera: Wlędsku, Wohinsku, Čępešku, inu ta narčudnejše Cirknesku . . . Neč meja pak, deslih je tolkajn inu toku čudneh vodâ po duželi, tok vonder po eneh krajeh vode nimajo: ali dobra ni. Ta suha Krajna, inu zlasti tu scer rodovitnu Temnišku pojle . . . Cele dale se narajmajo, kjer drugega, ked bičovje ali máh narase, po katireh krave okoli lazejo, koker te kumerne krave Krayla Faraona: gnoj restresajo inu lačnejše domu pridejo, koker so na pašo šle . . . Od sadja ima dužela use sorte . . . Vinu se prav dobru inu obilnu ima. Marven je tu narzdravše. Čebele znajo Kraynci toku dobru glajštati, de druge v' temu učę. Kader ersje po planinah cvede, dado ti is dolin svoje čebele kjekej: inu kader ajda inu goršica cvedô, dadô uni svoje na rejo lesem na ravnu doli. Tu je lepú, kader se ludji, inu cele vasy, ali soseske toku perjaznu med sabo zastopejo. Merski en zastopne čebelâr si per svojeh čebelah enu lejtú po 100. do 200. rajnš perdoby. Dovje inu povodne živali, tudi morske ribe se pousod po duželi lovę; zlasti pak cipe, žerjavi, inu tiči use sorte. Ta narveče šac pak brez usega cvibla je živu srebru, železu, jeklu, kar se po duželi kople, inu večdejl zdelanu iz dužele pošila. Tokú je tudi is povhoveme kožecame dobra kopčya na ptuje kraje. V' duželi se znajde 7 fabrek: 672 hkavskih stolov, katiri usaku lejtú za 400.000 fl. platna sturę: 56 kladuvov ali fužin, katire lejtuedan 20897 centov železa pokujejo: le sameh žeblov bo vsaku lejtú skorej za 200.000 fl. prodaneh. Sol dobę Kraynci iz morja. Al deslih vse te rečy Kraynska zemla ima, tok se vonder zavle Tersta inu množece teh ludy sama preživeti namôre (str. 254) itd."

L. 1769: Franciscus Xaverius Goriuppa, Comissarius et Archidiaconus ad P. Sacerdotium in Strydom. 1/2 Zgod. Zbornik str. 464.

XI. Franc Saveri Gorjup — rojen v Celju menda 30. nov. 1735, župnik pri Novi Cirkvi nad Celjem, umrl 2. dec. 1781. — Spisal je

Cirkounu leitu ali Evangelski navuki za usse nedele inu praznike celiga leita, poprei na Slovenski jezik ukup spissani inu per altarju naprei nesseni od časti uredniga gospuda Francisca Xav. Goriuppa, Faimestra inu Comissaria per Novi Cirkvi nad Cellam, Goriškiga firsta inu škoffa Consistoriala. Cum Licentia Superiorum. Labaci, Impensis Michaelis Promberger A. 1770. 8°. 448. Lit. Egerianis. — Latinska posveta v začetku je nadškofu Goriškemu . . Carolo Michaeli . . Comiti ab Attems . . , s ktero se vjema na koncu pridejani

Predgovor: „Ta Gnadlivi Firšt, inu Goriški Erc-Škoff so na nas večkrat to poveló pustili priti, de bi se v' Nedele inu Praznike tudi per ti prvi S. Maši, slasti če se tisti dan tu Božju opravilu drugdi, koker per Fari deržy, ta keršanski folk z' enim kratkim navukom imeu napasti. Leti sveti maningi de bi jest po mogočnosti per-pomogu, inu tem Duhouskim Pastyrjam, koker mojim lubeznivim Bratam, Feimeštram inu Kaplanam (iz katirih nekteri za volo drugih notišnih opravilou; nekteri tudi za volo pomankejna naše gmein šprahe, posebnu aku so šele oni iz šoll, ali iz drugih Dežell inu kraju h' nam peršli, v' leti nym gori naloženi doužnosti obeno meiheno težavo na-občutjo) z' mojo dobro volo perložnu perstopiy, nym ponudim tukei Evangelske Navuke na slovenski jezik večtal toku, koker se v' tem kraju Cella govory, secer cel kratku ukup znessene; vonder, dokler je po bessedah tiga Apostelna 2. Tim. 3. vsaku

Pismu nucnu h podvučejnu, h previzajnu, h posvarjeinu, h oppominejnu v Pravici, de bi ta Boži človek popounima, inu h slednimu dobrimu dellu podvučen biu; znajo tudi ti kratki navuki veliku dobriga sadu pernessiti, aku le ena dobra maninga zravnu pride, katira v timu stoy, de ta človek, katiri bere ali poslušá, skerbnu inu v resnici premisli 1. kai ima on po timu Evangeiskimu navuku sturiti? 2. kai je on dosihmau sturiu? 3. kai on oče posihmau sturiti? Na takšno vižo bode tu serce vsselei kei občutilu, kar je tistu koss h' dobrimu nagniti, inu bodo leti kratki navuki ta sad, katiriga sem jest zavupau zadošeči, sami od sebe pernessili. Secer glih koker ta gmeiu perpovest vučy, de vsse vssim dopasti namore, toku tudi lehku prevedim, de bodo lete nadoužne Bukvice svoje Tadoluce nešle. Ali jest nym inu enimu vsakimu od tistih te bessede Martiala na vušesse povem, namreč

Carpere vel noli nostra vel ede tua.

Kir sam nič nasturiš, je bolši, de moučiš.

Jest nayšem moja, ampak Božjo čast, inu mojga bližniga Izveličejne, za katiru sem z' Božjo gnado perpraulen koker živeti, toku vmreti. Ty bodi zdrau inu v' tvoj andohti na mene spouni.“

Versta teh navukov je po nedeljah in praznikih: a) Zymski, b) Spomladiški, c) Poleitni inu d) Jesenski Tal. — Šafařik (str. 24. 123) pravi: „Es sind kurze, bei der Frühmesse zu haltende Homilien, in Sprache und Schreibung ziemlich schlecht. Der Verfasser sagt, er habe das Buch in windischer Sprache, wie man sie um Cilly spricht, geschrieben; man spricht aber um Cilly nicht sonderlich gut.“ — Na razgled bodi le nekoliko o skušnjavah na prvo nedeljo v postu:

„Inu kaj je ta Satan per Kristusu delau? Pole! trikrat ga je on z' svojmi skušnjavami perjeu, le enu natirlih človešku nagnejne na njemu spoznati. On je začeu od notišnih rečy: Reci, de letu kamenje kruh postane. Od tih notišnih je se on oberniu h častitlivim rečem: Pusti se tu doli: ti Angeli bodo tebe na svojih rokah nossili. Ta offertni Duh je želou v Synu Božjimu eno offertno missu obuditi, skuz tu noterdavajne: Kaj bodo ti ludje rekli, kader bodo tebe letat videli. H poslednimu ga oče v lakomnost pelati, inu mu vess svejt h dobičku ponudi: Letu vsse očem jest tebi dati. On bi biu za dobro vzeu, aku bi ta brumni Pušaunik le v enu samu med tem trojnim biu pervoliu. Pa ta ležnivi duh je pousod biu premagan, inu ta slepotya negoviga obetejna očitnu rezodena. — Zakaj Kristus je vsaki skušnavi eno resnico iz svetiga Pissma čednu, inu brez zmote proki postaviu: človek ni od samiga kruha žiu, je reku on h ti prvi skušnavi. On oče reči: ta človek obstoy iz dveh natur, iz messa inu iz duše: toku ja nasme on samu za messu, temuč tudi, inu zlasti za dušo skerbeti. Ta duša pa se z besedo Božjo živy, katira govory: Išite narpoprej Božje Kralestvu: tu drugu ima vam brez vaše skerbi perverženu biti. Obenimu Božjimu služabniku nabode kruha mankalu, dessiglih časi eden ali drugi per tenkim živeti more. Takišne misli nass troštajo v potrebšini. Če pa Bog oče, de bi ti od gladu vmrv: ob kuliku poide tebi hujši, koker aku umerješ na jetki? Bogu pokorn biti je potreba: dougu živeti ni potreba: bolši je vmreti, koker grešiti. — H ti drugi skušnavi je ta Izveličar diau: Ti nimaš Gospuda tvojga Boga skušati, inu za volo ene posvetne časti čudeže od njega pogirvati. Bolši je brez videjna svet biti, koker se svet videti, inu ne biti. Kaj tebi pomaga, de sam sebi dopadeš? praznu štimajne! gledej, de Bogu dopadeš: tu per tebi stoy: ludem dopasti, nastoy v tvoji moči; še obeden ni rojen, katiri bi vssem dapadiu. — Ta treka skušnava je bla enu napelavejne ne samu h lakomnosti, ampak tudi h malikovajnu: Ta Satan je oteu, de bi mu tisti Božjo čast skazou, katiri je sam Bog biu. Pa Jesus je reku: ti imaš Boga tvojga

Gospuda moliti, inu njemu samimu služiti. Na tu je on tiga skušnanca z zaničuvajnam od sebe segnau. En nauk za nass, de tudi mi njega nar ležiši preženemo, aku mi njega zaničujemo . . . — Letu premislioč nekteri, kader v greh padejo, hudiča kriviga delajo, koker nih Mati Eva: hudič me je zmotiu: hudič me je oslepiu etc.; pa ni ress: hudič je nadoužen, inu raunu toku meihenu premore škodvati, koker en pess na ketni, aku se eden sam h njemu naperbliža. Ta nar hujši hudič je si ta človek sam, aku on bejžat noče, inu se noče braniti: enu med tem dvojnim je potreba, ali se skušnavi za caita ugniti, ali se serčnu braniti (Str. 128—132).^a

II. Filip Jakob Repež, roj. 12. aprila 1706 v Cirknici (Cirkničan torej, ne Ribničan vid. Šaf. 25), ondašnjega šolmaštra sin, (v krstnih bukvah Joannes Jacobus Repish, sicer le Repesh), potem organista v Ložu, kjer je umrl 11. sept. 1773. — Spravil je na svetlobo

I. Romarsku Blagu . . 12 Pešem . . L. 1757. — Po njem so morda ponatisnjene: Romarske bukvice. Narpred je en maihen vuk, kaku ima en romar sam na kratkem ta s. križou pot objiskati, po tem so tudi 12 pesmi od manenge, od premišlovanja per stationih, inu od enih inu družih odpustkou, sosebnu od teh veličeh gnad, katere skazuje Jezus na Križni gori tukai v cerkvi s. križa. U' Vuidnu po brattih Gallicichih 1775. 8. 55. — Roh in Schreibung, Sprache und Poesie. Šaf. 79. 80. II. Nebešku Blagu, katiru se zdei tem Andohtlivim Romarjam na Križni gori vnkei tala . . . 3. Peismi . . . zbranu inu sturjenu skuzi. Philipa Jacopa Repesha, Narnavrednišiga, inu narporednišiga hlapca Christušouga. V' Lublani per M. Th. Heptnerce. 1764. 8. 67. — III. Romarsku Drugu Blagu, Tu je: 24. S. Pesem, katere se čez ceilu Leituu tukei na križni gori pojo, kir so od vse sorte materije Jezusove, inu tudi v' enih le od več gnad ukupei, katire so Romarji tu zadobili. De bi se še veči čast Božja, inu Andaht gmiralaa, so zdei lete Pesme od tiga Vikšiga tam naprei imenuvaniga Duhovnika Poglavarja na svitlobo, inu drukat dane. Narzadei je še ena perložena Pesem, inu ena potrebna Molituu ene prave serčne grevenge. Letu vse ukupei je zloženu, inu sturjenu skuzi taistiga, kateri je popreid te perve inu te druge Bukvice popisov. Labaci. Typis J. Fr. Eger. A. 1770. 8. 134. — Ponatisnjeno je „Romarsku Drugu Blagu tu je 25. S. Pesem“ . . . skoro vse „U' Vuidnu 1757 (nam. 1775) 8. 132. Po brattih Murero“ — inu „Romarsku Drugu Blagu tu je pet inu dveiset S. Pesem“ . . (brez posvečbe) . . narzadei is Litaniam inu Molitvo od Kristusoviga Terpleina pogmirane, inu na novič u' druk dane. V' Lublani. A. Raab . . 8°. 112 (brez letnice, menda tudi l. 1775).

„Moji Romarji! če še te perve Bukvice imate, katire so ble drukane v' tim lejtju 1757. je blu noter 12. Pesem: v' teh družih bukvicah, kir so ble drukane v tim lejtju 1764. so na koncu per molitvah 3. Pesme: zdej v letih tretih Bukvicah jeh je 25. vsih vkupej 40. S. Pesmi: ali vender vsih letih, inu družih Pesmah ni mogoče dopovedat, kaj za ene gnade ta križani Jezus vunkej tala tukej na ti žegnani križni gori“ — piše F. J. Repež v predgovoru v tretji knjižici. V drugi na pr. pravi str. 4: „Zatu sim pak jest enu Nebešku Blagu vkupei zbrau, katiru želim de bi ga vsi Romarji dobili, inu dobru ohranili, damu sojem mlaišem nesli, inu žnimi vsak dan ga flisek nucali; toku bodo vteh reunih caiteh, vsi bogati ratali na duši, inu na telesi.“ — „Vteh pervih Romarskih Bukvicah sim biu tudi oblubu fol. 30. de vse moje peismi bodo ukratkem caitu drukane; de pak ni moja obluba dopolnjena, tega jest neisem uržoh, ampak so ty slabi caiti, vkatirih so meni potlei taisti Patroni odpovedali, kateri so bli prejd za drukanje špendat oblubili: toku de še zdei vse moje peismi per meni zaperte počivajo itd. (str. 49).“ — „Kader sim premišluval, kei bom jest dobiv eniga tačiga Patrona, de bi mu lete tretje bukvice, morebit te zadnie od mene sturjene S. Pesme čez dau inu izročiu; na letu

hitru meni pokaže S. Peter . . inu S. Paul . . inu več družih S. Vučenikov na njih narvisokejsi časti vredni duhouni Oča: . . Joannes Bapt. Cobauio, gnadlivi Ercprijstar v' dolenski strani v' ti caessarski Ribenški fari imenitni gospud faimašter: . . — Zdei lete bukvice inu svete Pesme perklonieniu v' njih požegnane roke čez dam, inu v' njih žlahtni gartelc teh rožic doli položim: prosim pohleunu, de bodo od njih dobrute milostvo pregledane, inu skuzi njih gnadlivo pomuč na svitlobo inu drukat dane, potlej tim Romarjam, kir krainsku brati znajo, vunkei talane; de bodo tudi dergot njih rožice en leip duh od sebe dajale, inu to andoht gmirale h' časti mojmu križanimu Jezusu, inu dušam k' zveličanju . . Narponižniši inu podverženi njih Služabnik Philipp Jacob Repesh, Organist 43. lejt v' Looži.“

Znameniten je tudi predgovor, v katerem piše na pr.: „Potem kar je blu v' zadnih bukvicah vunkej danu moje tu Nebešku Blagu, sim potlej še enkrat v taiste pogledau, inu v 5. Pesmi naidem, kir sim tamkej letu zapisov, inu povedov, de v mojmu košu dosti več družiga blaga od vse sorte materije še čez 3. tale imam: zakaj če lih jest na use Nedele, Godove, inu Praznike čez ceilu lejtü ga predajam, vender meni nikuli tega nezmanka; inu ga ni potreba meni hodit iskat po Nemških ne po Laških deželah, zakaj imam eniga gvišniga Gospuda, kateri meni za mojo kramo zmiram vse sorte frišne materije zbira, daje, inu me zaklada; inu ta ni obeden drugi, koker tukej na Križni gori sam Christus; zakaj če več rečy od tiga blaga teh S. Pesem vunkej dam, li še vsak dan več kej lepšiga per mojmu Christusu najdem: kir pak per vsaki andohti eni Romarji tukej prašajo, ali je kej posebej pisaniga, ali drukaniga, kar smo dones šlišali, kateru bi oteli radi damu nesti, še tim drugim pokazat. Zatu zdej še očem enkrat moj stari koš goriodpreti . . . — De pak neoblubim posihmau, inu nebom več mogu kej taciga blaga vkupej zbirat, inu vam Romarjam rezkladati, je ta uržoh; kir meni moje švoh, inu slabe očy popolnoma slovu dajejo; inu moj stari koš je tudi od usake sorte boleznü, inu težave ves polomnen, toku, de ga kumej nosim. Zatu kir pravi S. Jacob c. 5. molite eden za družiga, de boste izveličani: toku vas na zadnje prosim vy Božji pevci, inu andohtlivi Romarji, spomnite u' vaši andohti, inu molitvah na me, jest tudi nabom na vas pozabu: kader pak boste šlišali, de je leta moj revni koš v zemljo spravljen, toku vsaj ta čas recite za me: O vsmileni Jezus! škuzi tvojo veliko milost, inu gnado daj temu, kir je te Pesme delau, ta večni myr, inu pokoj, inu tu večnu vesele, Amen.“ — Izmed pesmi bodi v razgled 1. pa 24. n. pr.:

Ta 1. štaion.

O Romar! počakei tukei,
O nikar ne hod' naprei;
Nu se z mano milu jokei,
Jezus je obsojen zdei;
De bo ta težak kriš vlejku
Na Goro Calvario;
Če boš grešnik za nym tekü,
Teb' grehe odpustu bo.

O moi človek če pregledaš
Nadolžnost tvojga Boga;
Kaderkul ti grehe delaš,
Z Judmi vpyeš, križai ga!
Jezus pravi, glei boš vidü,
Kai bom še za te terpu;
Če se bom kei tebi smilu,
Tok boš dau graham slovu itd. —

Ta 24. Peissem.

Romar lubi, bolnik tudi
Pridi sem pod sveti kriš,
Te zagvišam, de boš vlišan,
Prosi vse, karkul želiš.

Poglei tukei, kok vse vkupei
Jezus k sebi kliče nas:
Kriš na ramo, li za mano
Pridte bom potročou vas.

Tukei gori, Jezus doli
Vid' kai poterbujete:
O vy revni! nu potrebni
Zakai sem napravdete itd. —

XIII. Jožef Hasl, roj. menda v Celju 14. nov. 1733, vstopil v Gradcu k Jezuitom, postal njihov pridigar v Ljubljani, naposled župnik pri sv. Jakobu v Dolu na Štajarskem, kjer je umrl 2. avg. 1804. Knjiga njegova je

Sveti Post, Christusovimu Terplenju posvečen, u vsakdanu spre-mišlvanje rezdejen, prvič skuz časty vredniga Paterja Gabriela Hevenesia, iz tovarštva Jezusoviga po latinsku popisán; zdej pak od Joshepha Hasína časti vred-niga mašnika iz ravnu letiga tovarštva na kraynski jezik preložen, inu na svitlobo dan. Labaci apud Aloysium Raab . . literis Egerianis 1770. 8°. 440. — Geslo Josue I. 8. — V jezikoslovnem oziru je znamenit

Predgovor tiga prestavlavca na vse, kateri bodo lete iz latinskiga na kraynski jezik preložene bukvice brali. — „Kir sim jest z' drugimi grešnikami red k' britkusti Christusoviga terpenja veliku perstavil, se je ja spodobilu, de be tudi nekej k njega časti sturil. Zatorej sim jest na prošnjo enih brumnih, inu bogaboječih duš lete bukvice iz latinskiga na kraynsku prepisal, v katerih bukvicah celu Christusovu terpenje na eno kratko, inu skupej sylnu lepo vižo rezloženu najde.

Letu moje prepisanje scer ni, navejm, koku popolnoma, inu lepu; zakaj prvič je že vselej ena velika težava bukve iz eniga v' ta drugi, susebnu pak v kraynski jezik prestaviti. K drugimu se pak jest še nisim skuz letu pol četertu lejtú mojga Pridi-garstva v Lublani toku popolnoma na kraynsko besedo navadil, de bi meni na leti veliku namankalu; ali na eno tako vižo sim jest vender lete bukvice na kraynsku pre-pisal, de bo vsakteri lohku zastopil, kaj kje očem reči.

Za prestavljanje so meni ble une latinske bukvice dane, katere so v timu ogerskimu mejstu, Tyrnav z imenam, tu lejtú 1735 na svitlobo peršle. Lete bukvice tedej sim jest zvestu iz latinskiga v kraynski jezik prestavil, ter veči dejl le po zastop-nosti, malu po besedi. Tu prestavljanje letih že večkrat spomnenih bukvic sim jest po taki viži tiga govorjenja ravnal, kakeršne viže sim se sam iz branja vsake sorte kraynskkih bukov navučil. Kjer sim vejdl za dobre kraynske besede, katere se lohku zastopijo, tamkej se nisim poslužil z' enimi skazenimi, od Nemcov na posodo vzetimi besedami; kjer so pak meni zmancale dobre kraynske besede, katere bi se lohku zastopile, tamkej sim rajš otel postaviti te že navadne nemške, koker pak ene nove kraynske besede, katere bi blu težku, al bi celu nablú mogoče zastopiti. V enih mestah sim jest obedujo, to mejn, inu to več znano besedo, eno za to drugo naprejpernesl.

Kar tu provpisanje amtiče, sim se jest veči dejl te stare navade deržal, ne scer, kir bi jest tu staru provpisanje toliku štimal, ampak zavol tiga, kir se še ljudi narveč na tu zastopijo. Tu kratku s sim od tiga dolgiga f, inu ta dva čerka, ali Pukštaba sh sim skerbnú od unih dveh fh rezložil, brez kateriga rezložčka kratku nikar ni mogoče kraynske bukve prov brati, de narečem, zastopiti. Tu kratku s, koker tudi sh je treba mehku, tu dolgu f pak, inu fh je treba ojstru izreči: sad, shala, fad, fhala. Skor en ravnu taki rezložček se tudi ima med z inu zh delati: zagam, zhakam. Dostikrat sim po stari navadi l pisal, kjer je treba u izreči, koker: dolshan, fim sturil, fylnu. Kader se u inu i v govorjenju požre, toku, de se per izrečenju malu, al skor celu našliši, takrat sim le v inu j postavil: vreme, tvoj, vžgati, jest nekej vejdm. Kjer se kej naizreče celu koker e, pak tudi ne celu koker i, tamkej sim po stari navadi i pisal, postavim: en brumni, ne pak: en brumne človk. Glihi viži sim u postavil, kjer se nekej napol koker o, napol pak tudi koker u izreče, postavim: tu mejstu, ne: to mesto. In v timu sim tudi z timi starimi kraynskimi Pisavcami potegnil.

U' vkupejzložjenih besedah sim dostikrat namest ne na pisal, toku sim namest nemorem namorem postavil. Skor v nobenih prou kraynskkih besedah nisim dva čerka

od ene sorte precej eniga za tim drugim postavlal, toku nisim pisal: ona je dalla, ampak le: ona je dala. Inu tu sim se od enih kraynskikh Pisavcov navučil, kateri toku vuče, de si lih sami dergač pišejo.

Nad enimi besedami sim tu znamenje ' postavil, inu tu pomeni, de je tam doli kakeršen čerk venispušen, postavim: h' gospodu, k' Bogu, v' hiši, v' cirkov, z' vustami. Druge znamenja koker ' inu ` nisim špogal, tudi ne per koncu teh besedy, toku nisim neč zaznaminal te samuglasne čerke a, e, o, u, kjer kakeršno besedo dokončajo, postavim: serca, govore, gredo, sadu. Kateri je na kraynskimu rojen, al se vsaj na kraynsko besedo zastopi, ta že vej, koku se kej v govorjenju, al se ima hitru, al pak počasnu, al se ima z več odpertimi, ali pa z nekoliku zatisnenimi vustami izreči. Per tim pak vsi Kraynci besede na eno enako naizreko, eden tu potegne, kar ta drugi pokrajša. Čez vse letu sim že jest tudi večkrat šlišal, de veliku takih znamenjov branje nastury ložej, ampak le težej.

V čas sim iz ene gole navade, al tudi iz ene zmote y pisal, kjer bi nablu treba, ja kjer drugi kraynski Pisavci i postavijo, toku sim dostokrat brez vse potrebe, ja čez drugih Pisavcov navado pisal: te pomočy, Bogu k časty, v ti rečy, inu kar je več takiga. Sicer sim se v provpisanju veči dejl, de lih ne celu, po unih starih Evangelskih bukvah vižal, inu ravnal, katere so ble v timu lejtju 1754 v Lublani vtisnene.

Letu zamirkovanje sim otel naprejpostaviti, de bi vsakteri lete bukvice ložej bral. Tu pak še tudi ima en sledni vejčiti, de lete duhovne bukvice niso samu za ta sveti štirideset-danski post, one so tudi za vse Nedele, za vse petke, za vsaki dan, ja za vselej dobre, kader kol človek čas ima njuh brati. Posluži se, kir kol letu moje pismu bereš, posluži se z letim mojim delam Bogu k časti, tvoji duši k izveličanju. Navzemi meni za zlo, če sim se kje al v besedi, al pak v provpisnosti zalejtel. Misli, da jest nisim noben Vučenik tiga kraynskiga jezika, ja de nisim enkrat en rojeni Kraync, ampak le en Slovenc iz Celanskiga mejsta na Štajerskimu, kir sim se zgul iz lubezni pruti Bogu, inu pruti mojemu bližnimu tu, kar znam, navučil, ter se še vse skuzi več inu več vučim kraynsku pisati inu govoriti. Tvoj, moj lubeznivi Brave! „Navredni Slushabnik Josheph Hasl, Is Tovarhftva Jesusoviga.“

Za tim je „Predgovor tiga, kateri je ta narpervi lete duhovne bukvice v' latin-skimu jesiku popisal . . . t. j. P. Gabriel Hevenes i s Tovarhftva Jesusoviga“. — V razgled naj služi iz prvega „spremišlvanja na pepelnično sredo“ na pr.:

I. „Ta vprični čas nas vabi, sveti Cirkovni Očaki nas kličejo, brumnost nas pergajna, hvaležnost nas spodbada, naš narveči duhovni dobiček, ja naša narveči potreba nas opomina, de imamo Christosovu terplenje spremljavati. Inu kaj tvoja vola, o keršanska duša! počne? kje se tvoj spomin gorzaderžuje? Ni nobeniga dneva, de bi my več ur v spremljavanju napridnih, nečemernih, ja morebit še tudi teh narhujših rečy prov zanikernu nazapravili. Taku bomo my tedej toku malu na Christusa, toku malu na naše odrešenje porajtali, de se enkrat nabomo vredni sturili od tiga, inu od uniga eno misl obuditi? Un imenitni malar, Apelles z imenam, je, koker pravio, vsaki lubi dan, vsaj enu malu iz svojim penzelcam po platnu potegnul, inu z tim svojim stanovitnim flisam si je on toliku perdobil, de ljudji še dan donašni toku dobru njega, koker tudi te od njega malane pilde, al narjene podobe sylnu hvalio, inu de ony nigdar nabodo od letiga svojiga hvalenja nehali: inu kaj? my le bomo naše roke pod pajstihu dijali? my le bomo tukej, koker ene ziala vsi vtraglivu, inu naskerbni postopali? my si neč nabomo perzadeli, de bi my nad seboj Christosovo podobo naredili (Gal. 4, 19), de bi my naše imena v bukve tiga večniga življenja zapisali? Vari se o keršanska duša! de naboš toku naskerbna za tvoje duhovnu gorjemanje, če še v tebi ena sama iskerca Božje lubezni

*Jožef Hasl (1770), 2 p ~ 100 v. lollige me. van p. 101-102, v. p. 103-104
 m. 105 - d. 4. v. c. 106-107. Et. 108-109. P. Marcus, 109-110
 Carn. 111-112. 113 - (p. 114-115)*

tely, če se še v tebi vsaj nikoliku hvaležnosti pruti tvojimu lubeznivimu Izveličarju znajde, toku nima tebi noben dan tiga svetiga štiridesetdanskiga posta toku prazen preteči, de bi ti na podobo tvojiga za te križaniga Gospuda andohtlivu napogledala, de bi se ti med tim pogledam na eno skrivnust njegoviga britkiga terpenja naspomnila, de bi svete misli v glavi naimela, de bi brumne in bogaboječe žele v tvojimu sercu naobudila. My imamo zadost časa za muhe loviti z onim Cesarjam Domitianam, my imamo zadost časa za celu napotrebne opravila, inu tu bi se nam imelu namogoče zdeti, k timu bi nam imel ves čas zmancati, de bi my Boga, kir za nas terpy, milvali, de bi my vsaki dan le en malu časa naši vbogi duši k dobrimu obrnili? O sramota!

II. Terpenje našiga Gospuda Jezusa Christusa. Kadu je taisti, kateri terpy? . . . III. Inu kaj leta narveči Nadolžnost, Jezus Christus terpy? . . . IV. Inu zavol koga taisti terpy, kateri toliku, inu scer celu po nadolžnu terpy? . . . Zdihuvanje . . . Cirkovna Molitov (Prim. Ta Christusovimu Terpleinu posvečeni Post . . . z' latinskiga na slovensku prestaulen . . od Casparja Ruppnick. Labac. 1773).

„In der Vorrede gibt Hasl Rechenschaft über Sprache und Schreibung. Hinsichtlich der letztern habe er sich im Allgemeinen nach den Evangelien, Laibach 1754, gerichtet, s und f nach alter Weise gebraucht. . . Auch er trat, wiewohl weniger unterschieden als Gutschmann, wider die kauderwälsche Schreibweise des P. Marcus auf, wesshalb dieser in seiner Bibl. Carn. eben nicht sehr gut auf ihn zu sprechen ist (Šaf. 124. 25).“ — „Hasl (P. Joseph) Vindus e Comitatu Cilejensi S. J. Concionator carniolicus ad S. Jacobi Labaci edidit versionem suam: Sveti Post, Lab. litt. Eger. 1770. 8. Est Quadragesima sancta P. Gabr. Hevenesi, tanti Auctoris dignum opus: ast dolialiter (ut ex mole libri, qui ipso originali altero tanto vastior prodiit, ad oculum patet) in vindicam potius, quam Carniolicam linguam (sive orthographiam, sive grammaticae leges, interpretationis periphrasticae modum spectes) sed his non obstantibus in bonum usum plebis versa (Bibl. Carn. pg. 25).“

*S. 124-125
 Marcus /
 124 v. 25
 Carn. 124
 Predigten
 124 (p. 124)*

XIV. Ožbald Gutschmann, roj. 4. avg. 1727 v Grabštenji (Graffenstein), iz tovarštva Jezusovega, potem duhoven misijonar na Koroškem, umrl l. 1790 v Celovcu. „P. Oswald Carinthiae Vindus e suppressa Soc. J. Caesareo-Regius Missionarius in Carinthia et Celsiss. Episcopi Lavantini Consistorialis — kennnissreich und wacker, wirkte dem seichten P. Marcus theoretisch und praktisch entgegen v. Šaf. 24 — edidit in lingua Vindica:

1) Christianske Resnice, skuz Premišlvanje napreinešene, inu za Predige tudi naraunane, od enega Mešnika iz Tovarštva Jezusovega na svetlobo dane. S perpušanjam teh Višeh. V' Celouci. Se najdejo naprude per Jožefu Šotterju. Vtisnjene per Kleinmayrskoh Deidichah. 1770. 8. 236. S. windischer Text, und dann von S. 237—246: „Anmerkungen über die windische und krainerische Rechtschreibung (nicht von einem einzigen Kopfe ersonnen, sondern aus Anweisung und Einstimmung solcher Leute, die in der slavisch, böhmisch, kroatisch, krainerisch und windischen Sprache eine genugsame Kennniss besitzen, sind angesetzt worden etc.), polemisch gegen P. Marcus, kteri o njih sam pravi: „Additae ad calcem hujus libelli Grammaticae Carnioliae P. Marci animadversiones criticae, non ad Carniolicam sed ad plebejam Carinthiaco-Vindicam linguam accomodatae (Bibl. Carn. 23).“

Knjiga se poklanja, kakor P. Barth. Bafsar. Conciones (Vid. str. 10), Francisco Dreer . . . Directori Sacerdotalis sub titulo S. P. Ignatij Sacra ejus Exercitia obeuntium . . . Sodalitatis . . . v latinskem predgovoru, kojemu je podpisan . . . Bibliopola J. J. Schotter. Za njim sledi naslednji slovénski Predgovor: „Več reči je meni priedprišlu, katire so mene na tu perpravile, da sim lete Bukve pod vtisk dau. 1. Je skori enu cielu po-

menkanje slovenjih takeh buku, v' katireh bi te jimenitneiše božje Resnice obiunejši bile rezložene. Od tega je prišlu enu veliku pruti meni, inu drugem na znanje dannu želenje visoku vredneh gospodu Duhounikou, katiri bi radi takešne reči skuz vtisk na svetlobo dane imeli. 2. Je mene nagnalu to vupanje, da Christianske Resnice, ali duhouni vuki na tako vižo, kaker v' letih bukveh, priednošeni, ne bodejo brez duhounega prida, ako se bojo od duhouneh pastirjou na njih podveržene oučice paraunali; ali pak tudi od pobožneh Christianou posebnu brali. Sama skusnoba, inu večbartna spoznanost nam očitnu skaže, da h' pravei pokuri, k staunemu pobulšanju, inu k' večei Christianskei popounosti veliku pomaga, inu zamore, kader en Christian te jimenitneiše, inu oistreiše vuke večne Resnice v' enem, ali drugem času zašliši obiunejši poredi priednositi. Sicer če naprei se bode vidilu, da ta muja, z' katiro se takešne reči na svetlobo vpravijo, je dobru gorvzeta, vupamo še lepše, inu pridneiše vcirkoune govore vtisnjene zadobiti. Sedai želim, da sai letu delce seže h' povečanju časti božje, inu k' duhounemu pridu tega bližnega."

Nato kaže dušnim pastirjem v latinskem ogovornu, zakaj, kako in kedaj utegnejo na korist jim služiti pričujoča premišljevanja, in da sta v ta namen pridejana „Zapopad teh Premišluyany pa Index Concionatorius“. — Na razgled iz Premišluyany samih bodi:

X. Od Christusove nahaje. Exemplum dedi vobis . . Joan. 13, 15. — Katiri se h' pravei pokuri obernejo, imajo po svetega Paula opomenenju, dolpodjati tega starega človeka, kateri je pohudoblen skuz žele tega zmotenja; imajo obleči enega novega človeka, kateri je po Bogu stvarjen v pravici, inu syetusti te resnice. Eph. 4. Tega novega človeka predpodubo imamo na Christusu našem Zveličarju, kiri se jimenuje te novi Adam, novi človek. Se tai spodubi, da mi na se obliečemo Christusa, ali njegovo podubo skuz nahajanje nja svetega žiulenja. H temu nass on sam perganja z' letemi besiedami: Jez sim vam en predklad dau, da vi taku storite, kakor sim jez vam sturiu. Zatorei, da bodemo bol vedeli naše žiulenje po Christusovem predkladi (ali exempelni) raunati, premišluimo v' pervem odstaviku: Kai nam brani Christusa nahajati, da tiste marlivejši od nass odvernemo; v drugem odstaviku: Na kai zaeno vižo, inu v katireh rečih imamo Christusa nahajati; v tretkem odstaviku: Kaku doužni smo mi Christusa nahajati . . .

Te poterpešlivi mož Job pravi: Človešku žiulenje na zemlji je enu žouduvanje. Job 7. Več takeh reči se naide v našem žiulenju, kakeršne v žoudi priedpridejo. Sveti Ignacius, kateri je en čas v žounirskem stani živeu, enkatire perpodube (ali perglihe) od žounirskega stana napreipoloži v bukveh duhounega premišluyanja. Med drugemi on perkaže enemu Christianu dvie banderi, eno tega Luciferja ali peklenskega duha, to drugo pak Christusa našega Zveličarja. Teh oba, kaker dva voiskarja se pomujata ludi, vsaki pod svojo bandero, k svojej nahaji, inu službi napelati. Vzemimo sebi k misli, pravi Sv. Ignacius, kaker da bi z našemi očmi zagledali, inu vidili na Baby-lonskem poli Luciferja voiskarja teh hudobneh v enei spornei, inu strašnei podubi sedečega na enem gorečem, inu z černem dimam obdanem siedeži: kaku on več drugeh peklenskeh duhou po cielei zemli vunpošila, jih nahudstuje, inu njim gornesse, da bi imeli skuz mnogotire skušnjave, inu galufie tudi naprei perganjati k neporednemu poželenju časnega bogastva, telesnega veseluvanja, meseneh nasladhost; po tem tudi k napuhu, inu h preyzetnosti: na to vižo bi oni imeli te ludi odverniti od Christusa, inu z takemi zvezilami v pogublenje pervleči. Letu je orožje tega hudiča, z katirem on voiskuje super Christusa, inu super njegove služabnike: za resnico enu premočnu orožje, skuz katiru so že mnogotiri Christianou od Christusa bili odpelani . . .

2. . . . Sveti Ignacius v duhounem premišlvanju nam Christusa, kaker enega Krala, inu voiskarja pobožneh Christianou priedpostavi sedečega na enem svetlem siedeži v enem liepem poti zraven mesta Jeruzalem, z eno dopadljivo podubo, inu z lubeznivem obličjam. Raunu tudi Christus vunpošila svoje Apostelne, jogre, inu druge duhoune služabnike po cielem svieti, da bi vsem ludem, vsakemu stanu, inu rodu oznanuvali to svetu Evangeliju, tu je, nja božji, zveličanski vuk, inu taku njim to pravo vižo pokazali, skuz katiro bi ludi mogli za njem, kaker po tem pravem poti k zveličanju, hoditi. Christus pak svojem služabnikom, katiri so k letemu duhovnemu služovanju zvoleni, zlasti perporoči, da bi imeli po zamoženju vsakemu človeku v duhouneh rečih postreči, inu h pomuči priti, brez povančanja, ali ogledanja teh peršon, bodi so one višega, ali niskejšega stana . . . Lete so te zlastne viže Christusa nahajati, namreč boštvu v duhu, ali zaničvanje pozemelskega bogastva, odderžanje od posvetnega veselovanja, poterpešljivost v težaveh, vserčna ponižnost, inu pohleunost . . .

3. Pod znaminjam svetega križa stanovitnu voiskuvati na to vižo enega pridnega Christusovega žounirja, kaker opomene Sv. Apostel Paul, Christusa popounu nahajati, letu je ja tvoje terdnu priedvzetje, o Christian! Očeš, ali ne očeš, je tvoja doužnost, tu ti mureš dopouniti, ali pak navekoma poginiti. Taku svetu pismu, inu sama resnica vuči. Hodi za meno! . . Kateri mene nahaja, te ne hodi v temnobi . . . Ja, moi lubeznivi Zveličar, moi Kral, inu Vaivodar nebeški! . . Ti mene opominaš, meni rečeš: hodi za meno. Jez pak h tebi zdihujem, inu prosim: vlieci mene za tebo, da bodem hodiu, ja da potečem po dobru dišečem duhu tvojeh čednost. Kir pak moja duša v tem žiulenju je z hudemi sovražnikami obdana, katirem jez imam superstati, ti meni skuz muč tvoje gnade pomagaj, da pod znaminjam tvoiga svetega križa vselei enu dobru voiskovanje voiskujem, to vero zvestu ohranim, te meni priedpostavleni tiek dopernessem, inu zaslužim to kroho te pravice, katiro ti, moi Gospud, Kral, inu pravični Sodnik na uni den meni po tvojei milosti bodeš dodeliu. Amen (str. 136—155).“

2. Windische Sprachlehre verfasset von Oswald Gutsmann kais. königl. Missionarien in Kärnten. Klagenfurt. J. A. Kleinmayr. 1777. 8. 164. — Dieselbe mit dem neuen Titel: Gründliche Anleitung die windische Sprache . . von selbst zu erlernen. Zilli 1786. 8. — 4. verbesserte Auflage Klagenfurt b. Kleinmayr 1799. 8. 148. — 6. verb. Auf. 1829. 8. 108.

Pričujoča slovnica je gledé prejšnjih dokaj samostojna. Kakor je slovenščino v „Resnicah“ pisal sam, tako je v njej učil druge. „Idioma Vindicum, quo hic libellus scriptus est, licet exiguo reponatur in pretio (ab iis maxime, qui plurium linguarum haud sunt amantes cf. Grammatica 1758) . . Dialectus porro et styli ratio in hoc opusculo (Christ. Resn.) usurpata talis est, quae non tantum a Vindis Carinthiacis, licet satis inter se diverse loquentibus, sed etiam a Styro-Vindis et Carniolis, uti experientia ostendit, probe intelligitur . .“ — Po glasilki: „Nil discit, qui sine ordine discit“ zavrača v predgovoru one, ki ponosno velévajo, naj se narečje slovenje — nepridno, ubožno, pokvarjeno — požene iz dežele: češ: „Über sachte mit dergleichen Vorurtheilen! Die windische Sprache ist nicht etwan ein einzelnes, von der übrigen Menschenwelt ausgeschältes Zeug. Man betrachte nur jene Kette der slavischen Nationen, die von dem äussersten Eismeere bis an das adriatische sich herziehet. Uibersehe man mit einem kritischen Blick Kärnten, Steyermark, Krain, das Littorale, Dalmatien, Kroatien, Sklavonien; die Strecken der Winden, Bosnerkroaten, Raizen, Slowaken, Rufsniaken in Ungarn; Gallitien, Lodomerien, Mähren, Böhmen etc. und dann wird man mir die vielleicht noch nie aufgeworfene Frage beantworten können, ob man in mehreren Theilen der grossen Oesterreichischen Monarchie deutsch oder slavisch spreche? Genug Ehre hiemit und Bürgerrecht

für die windische Mundart, als welche nicht minder ein ächter, obschon unglücklicher Zweig von der slavischen Stammsprache ist, die sich durch so viele Erbkönigreiche und Lande verbreitet.“ — Nesreča, piše dalje, je to, da slovenji jezik govori le priprosto ljudstvo, da ginejo besede za višo oliko, da celo učenjaki ravnajo se po ljudskih napakah. Nekteri vidijo, kako je prav, ali zvijajo in olikujejo jezik spet po svojem dozdevku (nach ihrem Dünkel). Kako so Nemci dospeli do književnega jezika? Tudi priprosti Slovenci rajši poslušajo in so ponosni, kedar se jim govori v lepši besedi njihovi, kar vem iz lastne skušnje (da ich in meinem Missionsamte alle windischen Pfarren abgelaufen, und dennoch überall in einer mittelmässigen Nettigkeit redend mit Beyfalle bin verstanden worden). V nauku orjem ledino; malo čislano, dà zaničevano narečje dá se posneti v pravila, ter spričuje po svojih ostankih, „dass sie aus jenem fruchtbaren Baume abstammet, der nach Frischens Zeugnisse auch der deutschen (Sprache) manchen Saft mitgetheilet hat.“ Sicer sem se v mnogih rečéh podal na priprosto izreko na pr. biu, gledau nam. bil, gledal; pa to si vsak lahko sam popravi. Žal, da so slovanska ljudstva z verstvom največ sprejela ali latinske ali nemške črke, svoje pa, katerih ena namestuje po tri ali štiri (sch, tsch), prepustila Ilircem in Rusom. Sprejmite te bukvice blagovoljno; čim več bode mi pomočnikov, tem prej izide dostojen slovar ali besednjak.

„Nauk se razlaguje v dveh delih (Suchtafel: I. Von den ersten Gründen. II. Von der Wörterfügung, und sonderlichen Eigenschaften der wind. Spr.). Kakor vže v „Resnicah“, razločuje tudi tu ostri Š in Šh od mehkega S in Sh; na koncu časih fs; h', k', s', v'. — Sklonov šteje prvi šestero slovenščini lastnih. Spolnik, kakor pri Latincih, ni potreben, služi nam vendar zarad krepkoglasja: te, ta, to. Sklanje so po spolu tri; sklanjala I. Gospud, Pastir. II. Duša, Skerb. III. Vinu, Telu. Pridevnik: Sveti, svetega, množ. sveteh, svetemi . . . te sveti, sveteiši, narsveteiši. — Eden, dvaisti, trideisti, štiredi, petred . . . stu, jezar, miliar. — Jez, ti, on, njega nja, moi, teisti, katiri. — Sem, sma, smo. Sprege so tri po končnikih am, em, im. I. Baram, bom baran. II. Tepem, bom tepen, III. Vučim, bom vučen. — Iz skladnje: Miestni sodnik Stadtrichter, svitna hiša, hiša tega svita ali svitovanja Rathhaus. Jez nemam ognja bol luči ali jez nemam oginj bol luč. Ich habe weder Feuer noch Licht. Ti bol pak ona je krivična Du oder sie ist ungerecht. Jez od njihoveh dougou kar beliča ne plačam Ich bezahle von ihren Schulden nicht einen Pfening. Vi ste se ž njimi sprekarjali Ihr habet mit ihnen ein Wortgefecht gehabt. Na Koratanji im Kärnten. On je za srednika med nami, za miestnega sodnika biu postaulen. Ti vboji imajo naje roke inu noje nam. vbogi in nage noje. Jez se doužen dam, ne: doužnega. Dobre vole mošne kole Guter Dinge seyn kostet Geld. Masti Bog nam. masai tebi Bug. Piliš inu jeliš nam tekne Das Trinken und Essen gedeihet uns. Lete bode bogat, kaker pess rogat Dieser wird niemals reich werden. Vidiu je, ilirsko: vidio je. Bug — Boga, kust — kosti, liess — lesa, rieč — reči, rug — roga itd. — Fehler in Annehmung fremder Wörter (141). Miesenci: Pervnik, drugnik ali druinik, tretnik, štertnik . . . ednaistnik, dvanaistnik. Verzeichnifs einiger windischen Stammwörter (149) . . . Anhang einiger mehr dienlichen Wörter (159). Hohe Festtage: Sveteh treh Kralou den, pernahti. Mariae Verkündigung Ebehtnica, Velika — Mala Gospoinica, Svinsveti (164).

„Gutsmann hat zuerst die im Slovenischen gebräuchlichen 6 Casus . . . aufgestellt, ohne sie zu benennen . . . In den neuesten Ausgaben hat man das in der 1. Ausg. von S. 149—164 gehende „Verzeichniss einiger windischen Stammwörter“ weggelassen. Der Herausgeber hat leider nur ein paar Anmerkungen dazu gemacht, sonst aber die Resultate der neuern in Krain und selbst in Steiermark gemachten Forschungen unbenutzt gelassen, so dass er es selbst bei offenbaren Unrichtigkeiten der Gutsmann'schen Orthographie

z. B. sem biu st. sim bil usw. bewenden lässt (Šaf. 55).“ — „Multum et diligenter incubuit ad corruptam Vindicam linguam regulis subjiendum: num vero expectationi satisfecerit, ipsi Vindi Eruditi si non suae, saltem Latinae linguae potentes Grammatici juxta fundatae Grammaticae regulas censeant (Bibl. Carn. pg. 23)!“

3. Deutsch-windisches Wörterbuch mit einer Sammlung der verdeutschten windischen Stammwörter, und einiger vorzüglichern abstammenden Wörter. Verfasset von Oswald Gutsmann, Weltpriester. Klagenfurt. J. A. v. Kleinmayer. 1789. 4°. 568.

po geslu: Quot linguas calles, tot homines vales“ — pojasnuje v predgovoru, zakaj se je slovar nekoliko zakasnil, češ, bode s tem boljši in občinstvo me tudi ne bode vprašalo, koliko časa sem jaz zanj porabil (Boileau). Prvi pospešitelj je bil neki blagoroden grof (morebiti Goefs); podporniki so mi bili nekteri duhovniki svetovni pa redovni. Slovar nemško-slovenski obsega str. 1 — 480, Anhang 481 — 489, Nachtrag 566 — 567; slovensko-nemški str. 490—564, dostavek 565—566, je krajši, pravi, ker so ga malokteri zahtevali in ker se nadejati smemo, da nam tako popolno delo podá v vseh slovanskih narečjih prav dobro in temeljito izvedeni gospod Kummerdey. Nato odgovarja nekterim oporekam, češ, beseda meni ni znana, je le kranjska, pri nas imamo tujko itd. ter razklada, kako je slovar vravnal; naposled piše: „Ungegründeten Kritisirungen setzt man jenes entgegen: Ars osorem non habet, nisi ignorantem. Die günstigen Leser wollen aber zu meinem Vergnügen glauben, das ich diese langwierige Arbeit nicht aus Eigennutze, sondern zum Nutzen und Gefallen der Sprachgenossen und Sprachbegierigen übernommen habe: die sich dann auch mit meinem Werke mögen befriedigen, bis sich wer die Mühe giebt ein bessers ans Licht zu geben.“

V ta namen, da se vidi razlika v nemščini in slovenščini med tem pisateljem pa njegovima prednikoma (l. 1592. 1744), bodi po prvih dveh vzgledih na razbor le nekoliko cvetja:

Aberglaube prevera, praznavera, babja vera. Ablassen, nachlassen, odpustiti, odnehati, dolsпустiti. Anker šidru, železna mačka za ladje. Arg hudobliu, kriju, zaviti, neraun. Argwohn sumnia, sumnenje, vokuvanje, cijanje, douženje. Argwöhnisch sumniu, cijaočen, doužečen. Arzt ozdraulenik, ozdraular. — Mächtig močen, mogočen, zamožen. Majestät majestust, veličastvu, visokustvu, velkočastvu. Marter martra, muka, marterstvu. Meinen mieniti, namieniti. Meister moister. Mensch človek. Menschlich človeški, človeken. Münze, Geld denar, pienz, penez, meta, geringste Münze božjak. Muthmassen mieniti, umiti, zdumlati, vonkuvati, dozdivati, natoukuvati, cevati, vklonjati. Muthwillig spušnovolen, ošriben, neroden, nekazen, nesporeden. Er ist muthwillig norc ga lomi, muthwillig herumspringen bezlati. — Zahl číslu, štetva, štivenje, broi, štililu, cava. Zanken se prepirati, priečiti, ardrati, spakuvati se; die Kinder zanken otroci se kerpausajo. Zehrung ceringa, zajedba, zavžitje, trošba. Zeit čas, vried, doba, cait, vreme itd. Zeuge priča, pričuvauc, pričavec, svidek. Zorn jeza, serd w. od. m. Einen zum grossen Zorne bringen koga rezkopati. Zucht svarištvu, strah, red, vredideržnost, zderžnost, kaštiga, sramožlivost: des Viehes reja, plemo. Zukunft perhod, dohod, dopritje, dopridenje. Zweifel dvojenje, cvibel. Zwillnig dvoičič, dvojek, dvoinik.

Vmes je Gutsmann nasejal nekoliko izrekov in pregovorov, in nekterim se pomen pojasnuje še le po nemških. Malo jih je sicer, a največ so krepki in tehtni. Naj tudi teh cvetic pokaže se nekoliko na primer:

Naiskaka bukva k' svoimu koncu topar da Oft mancher hilft zu seinem Untergange. Tatouna mati ne vmerje Es wird allzeit Diebe geben. Muha, katera perleti, huiši pikni Ein gähkommendes Unglück ist schlimmer. Kropliva tudi mladica že Böse Art verräth sich bald. Jez viem, kam pess nogo moli Ich verstehe die Heimlichkeit. Visoki gospudi

visoki obeti Grösse Herren versprechen viel. Vela, kamer serce pela Es gilt, wo das Herz hinzielt. Ta perva obriest gre za duri siest Die ersten Hunde ertränkt man gerne. Tudi mladent starjake sodi Mancher Jüngling ist gescheider, als ein alter. Vsaki ima svoje lise Jeder hat seine Mängel. Bodi tebi besieda mož Ein Mann ein Wort. On bi rad leteu, ampak še perje ni zrediu Er will obenaus, aber kann nicht. Velik ropotic, pak malu mele Eiu leerer Praler. Veči slava kaker krava Mehr Geschrey als Wahrheit. Nišir ne vie, kai mu je Bug odrediu, namieniu Niemand weiss um sein Schicksal. Lepota vpravi v sramota, liepa je sliapa, veša se na luči zasmodi Die Schönheit verführt. Černa krava ima sai bielu mlieku Nicht alles, was schwarz, ist schlecht. Koliker ludi toliku čudi Jeder thut nach seinem Antriebe. Kader hudič je biu boun, je biu brumnosti vess poun; kumei je on zdrau postau, je kak' prei hudič ostau Der Teufel bleibt ungebessert. Taku trebi kaker tern v peti Unnöthig und schädlich. Od hiše kaplive, od žene svadlive rieši nas! Kar göspoda stori krivu, kmeti plačat' murjo živu Was die Herrschaft unrecht thut, zahlt der Bauer durch sein Gut. Haužie kaker pess v konopleh Er wirthschaftet schlecht. Enemu kožo vkrasti, hunemu črieule vboga jime dati Fremden Weihrauch Gott opfern. Dougi lasi, kratka pamet Weiber haben kurzen Verstand. Je vtisnjen kaker breja mačka Er ist sehr empfindlich: häckerlich. Zna od jelove koze mlieku dobiti Er weiss aus allen Sachen Profit zu máchen. Mlin mele, kar mu naspe Auf grobe Worte folgt grobe Antwort. Motika kmieta inu krala v eno jamo spraula Der Tod macht den Bauer und König gleich. Brez muje se čreul ne obuje Nichts kömmt ohne Mühe. Nema muzika bol možganou Er hat weder Kraft noch Verstand. Se derži kaker bi ga pod nosam briu Er hält sich ernsthaft. Štimaneiši so novine, kaker starine Neues gilt mehr als Altes. Ne pade v peč Er geht nicht in Gefahr. Ima krainske rame Er trägt wie ein Esel. Bug že vie, kirei kozí rug odtrupi Gott weiss schon, wen er demüthigen soll. Po srieni klasje pobirati Sein Brod vergeblich suchen. Je sam sebi rokau zašivau Er hat sich selbst geschadet. Dokler se terta vije So lang wer jung ist. Vigredni snežiči so žitni voučiči Der Frühlingschnee ist dem Getreide schädlich. Čič je nič: delavec je hlebavec Mit Sitzen verdient man nichts: Arbeit bringt Brod. Dušo per telesi zatožiti Einen bey'm unrecchten Richter verklagen.

„P. Marcus erwähnt des Wörterbuchs in seiner Bibl. Carn. gar nicht, obwohl er sonst auch Bücher von späterem Datum (1791 ff.) anführt. Es ist noch immer das brauchbarste gedruckte slovenische Wörterbuch, obwohl nur auf die Windischen in Kärnten und allenfalls in Steyermark berechnet, nicht aber auf die Krainer (Šaf. 68. 69).“

XV. Stevan Kuzmič, Sloveñec, farar v Šurdu v Šimeški stolici na Ogerskem. Poslovenil je:

Nouvi Zákon ali Testamentom Goszpodna nasega Jezusa Krisztusa zdaj oprvics z Grcskoga na sztari Szlovenszki jezík obrnyeni po Stevan Kuzmičsi Surdánskom Farari. V Halli Saxonskoj 1771. 8. 854. Prédgovor spisal je M. Torkos Jožef, prednyeifi Farar Sopronfzki. Str. 814 — 818 so: Nifttere z-Sztároga Zákona vö vzéte Epiftole (Na Sz. Noucs ali Koledni I. Szvétek. Na czeplene Marie, ali Krifzt. poprietyà dén). Str. 814 — 854: Molitvi na vszáko Nedelo i Szvétek zrendélüvanoga Evangyelioma (Na I. II. III. Koledni, Vüzenfzki, Rifzálfki Szvétek. Na I. II itd. po Iz. Trojsztvi Nedelo itd.). — Növi Zakon . . po Kuzmics Stevani . . i Knige Zoltárszke. Szlovenscene po Terplán Sándori, Püczonszkom Farari. V Köszegei, 1848. Stampane z sztroskom i píszkmi Reichard Károla i Szinov. — Za evangeliške ali protestantovske Slovence na Ogerskem. — Črkopisje mu je: s — íz, sz; š — í, s, íí; z — z; ž — 'z; c — cz; č — cf, cs; šč — fcs, scs; č — ch; ly, ny — lj, nj; gy — dj, dž; ou — ô; ü — ü, ű itd. — Na primér bodi v sedanjem pravopisji:

a) Predgovor. Vsákomi, ki bode eta šteo Krsćeniki, milošćo, mér, blagoslov i zdrávje vu Gospodni našem Jezuší Kristuší. Amen! §. 1. Dvóje čúdovanja vrejdnó Bože velike skrbí, kotero on mà na Stároga i Nóvoga Zákona ono pismo, vu šterom je svojo svéto volo od človečánskoga národa, jako žmetno správlenoga, zveličanja vó (ven) nazvejsto, se nahaja takše svedočánstvo: da nam je na obóje dvoje potrebno nej samo skrbljivo paziti; nego i dužni smo, kak za to prvo, tak i zato drúgo, Bogi našemi spunoga srcà vsigdar hvalo dati . .

§. 13. Meo je i mà ešće Gospodín Bog vsigdar, kakti na ves človečanski, taki na ves Slovenski národ vu etom svojo Božansko skrb: da, liki je od srejdnjega morja notri do Bejloga vso Dalmacio, Istrio, Slavonio, Boznio i Bulgáριο, Horvački, Kranjski, Štajerski, Vogrski, Morski, Česki, Polski i Moškovitánski orsag žnjim napuno; tak je i vsakšém toga naroda razložkom jezíki níke nadígnó; kí so na svojo materno rejč, všteroj so se poródi, s. pismo obrnoli. Te drúge zdaj tà nihávši zadosta nam bode: či se spomenémo sKrájncov i zdolnji Štajercov; ki so, kak štimamo znašimi Vogrskimi vu Železnoj, Sala i Šomockoj stolici budućimi Sloveni vrét ostanki ovi Vandalušov; koteri so po Kristušovom rojstvi na pět stou (saeculo V.) zete kralevěine Vlaški i potom Španjorski orsag, odnut pa prejk morja v Afríko odplavali. Med tistimi je že vleti národjenoga Kristuša 1562. Primuš Truber, Bože rejči vu Aurahi, kak se sam zovè, sluga, Novi Zakon po Krajnskom jezíki z Glagolskimi piskmi ven dao. Na drúgo leto pa, tò je 1563. Dalmata Antoni, Števan Istrianski i Jüri Jurjavič, dájo štampati znóvič vtom jezíki vednom tali štiri Evandjeliste, vdrúgom pa Apoštolov Djanje z Listmi i s. Ivana Oznanostjom vrét v Tibíngi z Glagolskimi in Cyruliskimi piskmi, kak naši exemplárje kažejo, in 4to. Po eti ide Dalmatina Jüri i cejlo Biblio, to je, Staroga i Novoga Zakona vso pismo, obrnè na Štajerski jezik zvelíkim, kak pravi, trúdom; oi daj ven štampati vu Wittebergi v 1584. leti z Vlaškimi ali si bojdi z Deačkimi piskmi in folio. Hvale je vreden i Francel Miháo: ka je vu Luzácii budućim Slovenom, ali Vandalušom, Evandjelíom s. Mátaja i Marka 1670, s. Pavla k Rimlancom i Galátáncom list pa 1693. i potom cejli Novi Zakon 1706. darúvao v Budiši in 8vo. Koteroga so nasledúvali drúgi štírje modri vučitelje rejči Bože vu našem vrejmeni: i ven so dali vse Stároga i Novoga Zákona knige vleti 1728. vu Budiši in 4to.

§. 14. Što de tak kráto našim med Mürom i Rábom prebivajúćim Slovenom tè s. Bože knige na svoj jezik, po šterom samom li vu svoji Prorokov i Apoštolov písmaj gučečega Bogá razmíjo, obraćati? geto je i njim zapovídava Gospodín Bog šteti; da je modre vćiníjo na zveličanje po vóri vu Jezuší Kristuší; to pa ni s Truberovoga, ni Dalmatinovoga, ni Frenselovoga, niti znikakšega drúgoga obraćanja (versio) čakati nemorejo. Ar tej naši Vogrski Slovenov jezik od vsej drúgi dosta túhoga i sebi lastivnoga mà. Kakti i vu naprej zračúnani se veliki rázložek nahaja. Zato je potrebno bíló takšemi človeki naprej stópiti: kibi vetom delao Bógi na díko, a svojemi narodi pa na zveličanje. Liki je i Gospodín Bog na to nadígnó Števan Küzmiča Šurdanskoga Farara: ki je z Grčkoga poleg premóći i pomáganja Dühà svétoga zvelíkom djedrnostjom na ete, kakšega šteš i čúješ, jezik cejli Novi Zakon obrnjeni i stroškom vnogi vórni dúšíc ven zoštampani i tebi ravno tak za toga zroka, za šteroga volo ti je že pred temtoga od njega správleni Vóre Kříztsánřzke Krátki Návuk i v Halli 1754. štampani, vroke dáni itd.“

b) Prevod Luk. VI. 41. 42: „Ka pa glédaš tróho vu óki brata tvojega; a tram pa vu tvojem lastivnom óki ne vzemeš na pamet? Ali kakda moreš erci (ercti l. 1848) brati tvojemi: brat, niháj, naj vó (ven) vržem tróho, štera je vu óki tvojem; sám pa vu óki tvojem tramà ne vídiš; Skazlivec, vrži ven prvle trám z okà tvojega: i teda glédaj; da ven vržeš tróho (trouho) z okà brata tvojega.“

Epift. na I. Advenfzko Nedelo. K Riml. XIII. 11—14: „I tó činte, znajóči vrejmeni; ka je vóra, naj že zesna gori stanemo. Ar je zdaj bliže knám zveličanje: nego gda smo vórvali. Nôč je preminóla; den se je pa približo: odvrzmo zato ta dela kmice i oblejemo rožje svetlosti. Liki vu dnévi, pošteno hodmo: nej voblosúnosti i pianosti; nej vpostelnica; i vhotlivostaj; nej vu njejki i nenávidnosti: Nego oblejte Gospón Kristuš Jezusa.“

Knige Žoltárske. I. Žoltar. „Blažen je on mož, ki nehodi po tanači ti neverni, i na stezi gréšnikov nestoji i na stólci špotlivcov nesedi. Nego vu Právdi Jehove má radost svojo, i od Nástave njegove si premišláva dén i nôč. Té je, liki drévo pri járki posadjeno, štero prinesé sád svoj, vu svojem vrémeni, šteroga listje nepovéhne, i vse kakoli de činio, srečno bode. Nej tak ti neverni, nego so, kak pleve, štere vóter raztori. Zátó neobstojijo ti neverni vu sódbi, ni grešnici vu občini ti pravični. Ar zná Gospód stezo ti pravični, ali pôť ti neverni vesne.“

D. J. Schwaning, Francúzsk. Ks. Baron Tauffrer, poročnik opat stiški i slov. pisatelj - B. m. XI. 1898. št. 15 str. 449-452 (s. 450)

XVI. Franc Saveri Tauffrer, poslednji opat Zatiškega samostana, kteri je bil odpravljen 25. okt. 1784; pospeševal je začetno šolstvo, dobil častno pokojnino. „Tauffrer Franc. Xav. Carn. Abbas Sitticensis exempti et antiquissimi Ordinis Cisterciensis imprimendum sine nomine dedit:

in vob **Kratki Zapopadik Keršanskiga Navuka**, za otroke, inu kmetiske ludy. Labaci. Eger. 1770, in 12. saepe recusus: sed omissa in posterioribus editionibus ad calcem adjecta methodo cum aliqua solemnitate prima vice communicandi proles (Bibl. Carn. 54 — Šaf. 25. 118). — Po latinskem predgovoru razlaguje se krščanski nauk str. 1—85; nato latinski in slovenski „Methodus . . Sacerdos alloquitur proles . . parentes . . iterum proles . . Sanct. Euch. Sacramentum . . Gratiarum actio . . Facilis et utilis catechizandi methodus (str. 85—116)“. — V dokaz pisave in besede bodi: Sacerdos genuflectens ex cornu Epistolae alloquitur Sanctissimum Eucharistiae Sacramentum:

„O dobruťlivi Jesus! ti si te maihne usselej lubiu, ti si rekou tuojm Apostelnam: pustite te maihne k' meni priti. Pole! jest neureden Mašnik sem dones k' tebi perpelou te-maihne ocirane na truplu, še več pak na duši, kir upam, de leti ussi še imajo ta guantec te perve nedoužnosti, inu de tuoje podobe sami u sebi še nisso omadežali. Leti so tuoji carkliučiki; zavoljo tega o dobruťliu Jesus! pridi k' niem, pogmirej u nieh to živo viero, terdnu zavupainje, inu gorečo lubezen: dai niem tuoi sueti žegen, de bodo tebi živeli, inu tebe stanovitnu lubili. O lubeznivi Jesus! neperpusti, de bi iz letih eden tebe z' enem samim smertnim greiham režalou, aku pak ti kai takiga prevedeš; prossim jest tebe, pusti njega popreid umreti, koker eno tako veliko hudobijo dapernosti (str. 97. 98).“

XVII. Inocencij Tauffrer, r. 19. jan. 1722 v Turnu (Weixelbach) poleg Višnjegore, duhovnik iz tovarštva Jezusovega, profesor v Pasavi, na Dunaju, v Ljubljani, predstojnik gimnazijski, celó po odpravi redovi, u. 14. jan. 1794. (Prog. Obergymn. Laib. 1861. S. 10. Nečásek). — „Tauffrer P. Innocentius Carn. e S. J. Praefectus scholarum humaniorum in gymnasio Labacensi, in quo Theologiam moralem docuit; post suppressam Societatem Jesu Archidiaconus Goritiensis per superiorem Carnioliam constitutus, tacito suo nomine evulgavit:

Compendium Ritualis Labacensis latine, Carniolice et germanice cum assistentia moribundorum. Lab. lit. Eger. 1772, in 12 (Bibl. Carn. 54. — Šaf. 25. 111).“ — V semeniški bukvarnici pa je z naslovom: Comp. Rit. Labac. cum appendice germanica et Carniolica. Pro assistentia moribundorum, curatorum usui, et comodo. Tergesti. Typ. Trattner 1757. 12. — 1771. Typ. Winckowiz. — Slovenščine je v tej knjižici le malo, pri sv. krstu (Koku fe iema jemenuate tu dette? Kai selifch od te

Cerkue Boshie? Kai tebi da ta vira?); pri sv. obhajilu (Pogleite to jagne Boschie, pogleite Katiro uffiga fueta grehe odiemle . . O Gospud! jelt niffim ureden, de ti gredefch pod mojo Streho, temvz reze le eno beffedo, toku bode osraulena moja dufchiza); „Litante inu Perporozhajne te dushe“ na zadnjih deveterih listkih brez stranic (Gospud ufмили se zhes nafs . . Bodi nemo (ne) Miloftven . . Molitou. Sadno sdihvajne eniga umereožiga . . O Jesus ufemi gore mojo dusho à toje roke! ô Jesus jelt mojo bogo dusho tebi perporozhim.“ — V zvezku l. 1771 je na pr.: Koku se ima jemenuati . . Kai shelifh od te Cirkue . . gredefch . . dufhiza . . Bodi njemo (nji) Miloftliv . . Perporozhenje te dufhe . . Sadnu sdihuvanjanje eniga umerejožiga itd.

9. Rituale Labacense . . jussu . . Leopoldi Josephi, Episcopi Labac . . Comitatus de Petazziis . . Lab. Eger. 1767. 4° ima nekoliko tej podobne slovenščine na pr. Koku se ima jemenuate tu dette? Kai felish od te Cerkue Boshie? (str. 13); Pollete to Jagnie Boshje, pollete kir vfiga fueita grehe odjemle (str. 90.) — De sacramento matrimonii exhortatio carniolica: „Izvoleni k' zakonu nameinjeni Paar! Ta Stan, h' kateremo vi zelite pérstopiti, je vsegamogočni Bug kmalu po stvarjenjo tega Svetà, inu Človéka v témo Paradižo gori postavil, inu skerbnu v' temu pogubleinjo tega gmein Potupa ohranil. Letà Stan je Christus v ti postavi te Gnade pričejoč v Kani Galilaeij ciral, z pervim čudežam počastil, ja celù k' vsokusti eniga svetiga Sacramenta povikšal, inu letokù tudi to Gnado perdal itd. (str. 259. cf. Clapshe str. 18).“

XVIII. Anton Conti, Carn. in Cathedrali Labaci Beneficiatus libellum germanicum de perpetua adoratione Ss. Sacramenti Labaci 1773, proCUSUM jussu Episcopi in Carniolicum vertit:

a) Bukuvce tega uselej terpeočega molenja tega presvetega Sakramenta tega Oltarja; K' pridnemu špoganju tehisteš, katiri k' tegaistega Bratoušene šlišjo. Narveč dejl vunusete inu iz eneh Francozkeh Bukuvc, katire se Podučenje inu Molitve imenujejo, na nemšku, inu iz tega na vikše povelje na Kraynsku prestavlene. Pregledane inu pobulšane. V' Lublani se najdejo per M. Prompergerju. 1773. 12°. 47. Utisnene per J. F. Egerju. — „Bukuvce teh Molituv, z' katirem se Bratje, inu Sestre v' tem času njih molituvne ure poslužet znajo . . — Use k gorečemu častitvanju tega presv. Sakramenta . . Kader edn to postavo tega Moyzesa prelome, ta more brez usega usmilenja . . . umreti; kolkajm ojtrestrejšo strafengo, mejnte vi, bode taiste zaslužu, katire Syna Bošjiga z' nogami tepta, inu to kry tega testamenta za načisto deržy, skuz katiro je on posvečen? Na Hebrearje 19. postave 28. inu 29. zamerkvanju (str. 47).“ — Curavit etiam secundam et emendatiorem editionem:

b) Sveta Voiska . . P. Lorenca Scupuli . . Iz laške v' to Kraynsko spraho skerbnu, inu zvestu prestavleno skuzi enga Mašneka Petrinarja iz gorenske kraynske strani, inu k' duhovnemu nucu tem Krayncam na dan dane v' leitu 1747. zdey pak pobulšane, inu k drugemu malu vtisnene. V Lublani . . per A. Clemens, Bukvavezicu. 1783. 8. 246. Stiskane per Ign. Al. Kleinmayerju. — „Predgovor. Kar vi lubi moji Kraynci, inu Slovenci v' letih bukvicah bodite brali, letu je nekedej vučil, inu spissal v' laški sprahi ta vučeni, inu za niega brumnosti volo imenitni Mašnek Lorenc Scupuli ordna svetiga Cajetana . . Po niegovi smerti so . . one v' usse sorte sprabe preložene, inu prestaulene. De bi tedej ti ludje, katiri samu kraynsko, ali slovensko spraho zastopjo, inu znajo, se mogli letih prou nucnih, v' teh bukvicah zapopadenih naukou skuz branje, ali poslušanje k' izveličanju nieh duš deiležni sturiti, se je ta muja perložila te bukvice v' to Kraynsko, okuli Lublane navadno spraho skerbnu preložiti itd. (Prim. str. 17).“ — Item novissimam editionem

c) Thomaža Kempenzarja Bukve, V' katirih je zapopadenu tu podvučenje, koku en sledne, bodi kakeršnega stanu oče, ima, inu zamore po Kristusovimu navuku, inu življenju svoje življenje pellati, vižati, rovnati, inu za Kristusam hoditi. V' to Krajsko špraho skerbnu, inu zvestu prestavlene skuzi dva Mašneka Petrinarja, inu Fajmoštra iz gorenske Krajske strany, inu k duhovnemu nucu tem krajncam na dan dane v' lejtju 1745. Zdej pak pobulšane, inu k' tretjemu na svitlu dane. V' Lublani se najdejo per Marii Anni Raab. 1799. 8. str. 351. Stiskane per J. Fr. Egerju. — „V. Poglavitne Dejl. Od branja svetega Pisma. V sveteh pisaneh bukvah se ima resnica, inu nekar ta modra zgovornost iskati. Tu svetu pismu se ima z' taistem duham brati, z' katimem je sturjenu . . . Na uprašej, kdu je letu djal, temuč kar je tukej govorjenu, letu se ti k' sercu jemlj (Prim. str. 16. 17. — Bibl. Carn. 14. — Šaf. 25. 133. 142).“

XIX. Gašper Rupnik, po rodu Štajarec, župnik pri Novi Cirkvi zunaj Celja, naposled v Vojniku (Hochenegg), je poslovenil:

1) Ta Christusovimu Terpleinu posvečeni Post, za sakdansku premišluvaine Christusoviga terpleina, inu tudi za naprei braine tem ludem z Latinskiga na Slovensku pretaulen na čast Christusoviga terpleina, inu smerti h' eni maiheni pomoči za tu naloženu naprei braine duhouskiga premišluvaina tem ludem inu h' dobrimu tem dušam od visoku častitiga Casparja Ruppnick, Feimeštra iz Commissarie Nove Cirkve zvunei Cella. Labaci. Impensis Mich. Promberger, A. 1773. 8. 550.

Predgovor na te dobrovolne brauce leteh bukvic. — Zraunu veliku drugih dobrih, svetih, inu vse hvale v Reidnih rečy, katire je naš gnadlivi, za tu izveličeine tih duš nar skerbniši Goriški Firšt, inu viši Pastir nam nemu podložnim mainšim Pastirjam h' eni dobri vižarnosti teh oučic negove velike Škofije naročiu, inu zapovedou, je tudi tu, de mormo mi našim nam čez danim oučicam vsaku lejtju try dny ob pred- inu popoudanskimu času h' enimu duhouskimu premišluvainu kei takšniga duhouskiga naprei brati, katiru eno veči moč ima tiste od grehu odverniti, inu na dobru perpelati. —

Na tu so meni h' rokam peršle te od tega časty vredniga Patra Gabriela Hevenesia z' tovarstva Jezusoviga latinsku popisane Bukvice imenuvane: Ta Christusovimu Terpleinu posvečeni Post, katire so ble v' nemškimu Gracu tem bratom te Bratoušne Marie od Angela počešene v' temu leitu 1755. za novu leitu dane. Resničnu ene vse hvale v Reidne Bukvice! . . . Letu, inu več drugiga, katiru je od tega velikiga dobička premišluvaina Christusoviga terpleina per teh svetih, inu brumnih Vučenikah popisano, je meni tu peru v roko podalu, de sem v tem leitu 1761. začeu lete Bukvice z' latinskiga na slovensku pretaulati, inu tem ludem h' enimu trydanskimu duhouskimu premišluvainu naprei brati . . . taku sem tiste od časa do časa pretaulou, inu cele prestavu . . . — Z tem perserčnim vošeinam ostanem vaš

Stanovitni Perjateu, inu Slushaunik
Caspar Ruppnick.

Na primer bodi iz prvega „premišluvaina“: I. Lubeznive duše! tu terpleine našiga Gospuda Jezusa Christusa v našimu spominu ponoviti, inu tistu brumnu premisliti nas ta žalostni čas tega svetiga posta vabi; nas ti sveti Vučeniki budijo; nas ta brumnost syli, nas ta hvaležnost pergaina; nas tu dobru za naše duše pergovarja, inu ta nar veči spodobnost kliče. Inu lubeznive duše! kaj dela naša vola? kie se gori deržy naš spomin? oben dan na preteče, debi se mi v tistimu veliku ur, inu časa nikar samu v praznih, inu navreidnih, ampak morebiti tudi v škodljivih, inu grešnih mislih gor na deržalli, inu toku veliku časa zanikernu, inu grešnu na zgubili. Ali ni veliku spodobniši, debi mi Christusovu terpleine, katiru je nam perneslu našu odrešeine, inu perparulu našu izveličeine, premislili? ali mi tistu za navreidniši spoznamo, koker te posvetne rečy?

ali je nam našu odrešine naperjetniši, koker druge prazne skerby? ali Christus naš Odrešenik per nas taku malu vela, debi mi na nega, inu negovu britku terpleine zmislit se v Reidni na sturili? Timu malerju Apelles ni oben dan prazen preteku, de bi on na biu svojo roko h svoji maleriji perstaviu, inu per tisti kulker talku skerbnu zmalou, inu skuz to skerb inu pridnost je on svoji malerij, inu sam sebi en večni spomin, inu hvalo perpraviu: Mi pa, v katirih bi mogu Christus z svojim terpleinam skuz enu žalostnu premišlvanie zmalan, inu našu ime v ti Nebeški večnosti zapissanu biti, očmo na Christusa, na negovu terpleine, inu na našu odrešine pozabiti? bodi deleč od nas ena taku velika vragljivost za ta duhouski dobiček naših duš! ampak, aku je v naših sercah še ena sama iskra Božje Lubezni, inu v naših persah le ena senca te hvalečnosti pruti našimu Odrešeniku, napustimo oben dan tiga svetiga posta preteči, de bi mi na našiga za volo nas križaniga Christusa naše oči na obrnili, skuz leta pogled naš spomin h premišlvaivainu teh skriunosti negoviga britkiga terpleina na zbudili, našo pamet h svetim misslam na vzdignili, inu v naši voli enu brumnu obžaluvaine na vžgali itd. . .

„Von Hasl's Buch (L. 1770 str. 39—41) scheint Rupnik keine Kenntniss gehabt zu haben . . Dem P. Marcus sagte auch diese Arbeit nicht recht zu (Šaf. 124).“ — „Est P. Hevenesii Quadragesima sancta. Lege et vide, num P. Hevenesii emendaverit: vel dehonestaverit? (Bibl. Carn. 47).“

2. Peisme Od Keršanskiga vuka po versti tega Katechisma, katiri je na povelu Cesarske Svetlusti na dežele vun poslan zraunu eniga Perdauka teh Peisem per sv. Maši, inu Žegnu. Od Gasparia Ruppnika Faimaštra v' oiniku. Se neide v Cellu per novem Bukvarju Fr. J. Jenko. Lublani, skus Ign. Kleimajerju, 1784. 8. 58. — Peisem 1. Kar en Kristian h' izveličeinu potrebnu veidet more; 2. Kai že en Katholški Kristian vervat more: de Duša na vmerje, to potrebšno te gnade Božie, inu to doužnost z' tisto delat; 3. Od spoznave te Apostolske viere; 4. Ta Molitu tega Gospuda; 5. Tu Angelsku Češeine; 6. Te dve Zapovedi te Lubezni itd. . . . 36.

Te Deum laudamus.

O Bog! my hvalimo te,
No za Gospoda spoznamo,
Zemla tebi nagne se,
Tudi my vsi hvalo damo.
Kokar si od vekumei
Tak ostaneš vekumei . . !

Vsmili se o večni Bog!
Vsmili se čez naše Reve,
Reiši nas z' naših nadlog,
Nas boge otroke Eve,
Zavupeine našu si,
Per tebi smo žiher vsi.

XX. Maksimilijan Redeskini (Radefkini) Labacens. Presbyter saecularis, in Cathedrali S. Nicolai Ecclesia p. t. Levita et Curatus tacito suo nomine imprimi fecit:

a) Podvučejine, inu Molitve za vsakteriga iz Bukvic imenuvanih Exercitia S. očeta Ignacija. U Lublani, Per J. Fr. Egerjo l. 1768. 12. 84. — Excerpta ex libro P. Bassar (Bibl. Carn. 43): „Od cil inu konca, h' katerimo je ta človek stvarjen. Gledeite, inu uzdignite gori vaše glave, koker debi otou reči: Rezgledeite se, inu spoznaite, de niste na sveit stvarjeni, debi vselei ta sveit uživali, temuč debi skuz bogaboječe žiulenie ta vam na prei postauleni cil, inu konc dosegli itd.“

b) Osem inu šestdeset sveteh Pešm, katire so na prošnje, inu poželenje več brumneh duš skerbnu skup zbrane, pobulšane, inu pogmirane, k' večje časte Božje, temu bližnemu pak k' duhovnemu troštu, inu podvučenju na svitlobo dane. V Lublani . . se najdejo per A. Raab, landšaftuimo bukvevezco. Lit. Eger. 1775. 8. 225. + Po geslu do Kološ. 3, 16 kaže se „Predgovor na use brumne inu andohtlive pevce, inu pevke (ps. 146): „Šlišite Kraynski Pevci, inu Pevke! koku vas David ta kronanč Pevc k' petju vabe: koku vas k temu pergajna. On ima dober uržoh zatu. Kaj za en uržoh? med

Le najdelja par Jean. Bred. hangerja, cefo. krajf. Pöfneraffto 1795. (2. g. taja tashim g. T. Lapan)

V svoji knjiznici z izvaji.

Leh 121. V. p. l. del odpredelej postavljenah poem = z c. d. Ljubkane per sklatka. J. J. Th. Trakneran (h. 1776) 8. 50 S. (2. del) Lapan. 79

v. t. j. 1800 opisana pri Glasniku II. 267

Sic 12. Octobris 1740 circa horam 4ta pomeridianam natus ad 13 lupis Baptizatus est Maximilianus Adolamus Jodocus filius leg: Sorvini Redeski Radeskini et Dominice Johanne Mariæ Conjugum ex platea infra P. P. Augustinianos Lavanti bus cura adu. Rele Nobil. ac Doctissimi Dno Magistro Simonis Egolle Confessoris apud S: Clarissas ad Dna Maria 52 ubi Johis per via Josephum fortunatum Göttsche

drugemí morebit' rajmno leta uržoh, z' katirega so lete Pesme v' lete buqve spisane ble: namreč de be se taiste salublene, gerde, od pregrešneh rečy (katireh S. Pavl. Efez. 5, 3. napusty nekar v' misle useti) skupzložene popevke, katire so eni dodusehmal dostikrat sami sebi, inu drugem k pohuišanju pejli, posehmal usem iz pote, inu iz glave spravele, Pokaj be vam blu treba na poredne pesme misliti, ke se sam sveteh mankalu nabo? V teh buqvah imate vi pesm dovel. . . Te Pesme pojete vi žihr. . . ke so na koncu nekatereh bukuv viže teh Pesm postavlene, de bi tisti, katiri se na vižne čerke, ali note zastopejo, drugem te pesme po njuh pravi viži naprej pejlli, dokler se njuh nanaučy itd. . . (Šaf. 79). — „Qui liber iteratis typis utcumque bona orthographia recusatus fuit. Notae, seu figurae cantus impressae sunt Viennae typ. Trattnerianis 1776 in 8. (Bibl. Carn. 45).“ Na razgled naj zadostuje prva in zadnja kitica:

Od Svete Trojice.

Zemla, nebu pomagej nam častiti
 Boga edinega, Peřšone tri hvalliti.
 Boga edinega, Peřšone tri hvalliti.
 Svete! svete! svete! svete čez vse svete!
 Bug Oča! Syn, inu svete Duh,
 Tri Peřšone, en sam Bug . . .

Do samega Jezusa.

. . . Ti me zdej vižej regirej,
 Teb' dam čez dušo, telu:
 S tvojo gnado me ocirej,
 Vzemi me k sebi v' nebu;
 Tam gor očem tebe hvalliti:
 S tabo se večnu veselliti
 Le sam Jezus, le sam Jezus ima v' sercu plac.

c) Kratka viža k' Bogu skuz znötřejne, inu zvananje Molituvce se povzdigniti, Perveč v' latinski sprahi popissane od Joanesa Bona, zdej v' krajnsko spraho prestavlene od Maximiliana Redeskina, eniga Mašneka Petrinarja. V' ljublni na pervolenje vikše duhovne inu duželske Gosposke perveč vtisnene. V' Lublani se najdejo per And. Clemens Bukvavezicu. Lit. Ig. Merk. 1789. 12. 269. — Predgovor: „Ta vsoku razsvetlen, inu zavol svoje brumnosti veliku prestimane svete Rimske cirkve Cardinal Joanes Bona iz cisterciensarskiga ordna je zravnu drugih imenitnih bukvic tudi lete pričooče v' te latinski spraha na svitlu dal . . . On je lete molituvce iz svetiga Pisma, inu iz svetih cirkovnih Očakov skupej spissal, inu v' lete trojje stani te človeške duše razdelil: perveč za ta stan te duše, katira se skuz pokura k Bogu perpravla. Drugeč za ta stan te duše, katira po sturjeni pokure že v' brumnosti gorjemle. Inu tretjec za ta stan te duše, katira že k te popolnemasti hyti. Za vsakatire iz tyh stanov te duše je on nekatere rezdelenja napravil, inu slehernu rezdelenje je mnoge stivila, al verste postavil, inu razdelil, de bi se lete molituvce za tulkajn ložiše od zunej zamerka; scer kaj bi lete molituvce za ene neč donešle, kje bi se le v' bukvicah vtisnene, ne pak tudi saj nekatere imele v' spominu za sleherna perložnost, katira bi se znala permireti. Za te molituvce, katere so iz svetega Pisma vunvzete, se je iz latinskiga na krajnsko prestavite tu nar imenitniši prestavlanje svetiga Pisma na pomuč vzelu.“

Zivel je M. Redeskini v' pokoju v' Ljubljani, na posled v' Velesovem, umrl 10. marc. 1814. l. — „Dieser Geistliche ist unter andern auch dadurch literarisch merkwürdig, weil er die Veranlassung der langen Orthographica in Kopitars Grammatik war. Er suchte nämlich die Orthographie jedes Wortes mittels der lateinischen Concordantia bibliorum aus der krainischen Uebersetzung zusammen. So wenig Grammatik besass er (Šaf. 25. 26).“

12. martii 1814 R. D. Maximilian Redeski sacerdos labacensis nunc Adorgas sepultus a Joseph Rache parrocho loci, morbus asthma, 74 anni. / typis in calcata m. b. b. - portat. v. Kosobud 29, 18 1901. /

Saf. 144

Redeski (1777) in Ljubljani

Pa temnica nastopila,
Rož'ci je zaterla cvet;
Ven'c prijatlov je zgnubila,
Počivala mnogi let. —
Al cvetlica zopet se vzdiguje
In cveteti jame prelepo,
S tem življenje novo obuduje,
Dela zopet z „združeno močjo.“

Krasno drugič je cvetela,
Cvet pognala lepih nad;
Spet Ljubljano zalšat' jela,
Spet rodila mnogi sad. —
Al viharjev vojskni huda sila
Zderla zdaj je združene moči,
In cvetlico lepo zamorila,
In cvetlice lepe — „več je ni!“

Tako priprosto popéva ranjki Jernej Lenček v pesmici „Cvetlica Operosa“ (Vodnikov Spomenik 1859 str. 169; Jezičn. str. 1) znanstvene družbe „Modrine delovnih“ (Academia Operosorum) drugo dobo. — Pri deželni vladi je bil šolstvu na čelu umetni pa marljivi grof Edling; njemu priporočita vrla J. Japel in Bl. Kumerdej vzajemno delovanje na vednostnem in umetniškem polji v smislu znanstvene družbe, ktera je v začetku istega stoletja vspešno delovala (die aber dem Schwall der Vorurtheile unterliegen musste). To je povedal sam v seljanki, v koji Soča (Isenz, Lisonzo) poprijema Ljubljano, naj si vendar osnuje družbo, slično „Arkadiji“ v Gorici, kteri voditelj je sloveči c. kr. hramnik Cobenzl, in v koji Ljubljanka ponosno odgovarja, da je vže storila to na slavo domači vedi in umetnji. Oponovila se je „Academia Operosorum“ v Ljubljani 5. marca 1781 (Der Isenz und die Laybach S. 6) ter v svečanem zboru 15. maja pričela svoje javno delovanje v nekdanji obliki. Iskreni grof Edling postal jej je voditelj, prvosednik pa deželni stanov predstojnik Žiga baron Gusič (Gussich). Najbistrejši možje tedanji bili so jej družniki z lastnimi priimki p. Novus (P. Marka), Agilis (Linhard), Secretus (Japel), Utilis (Dev) itd. Dolgo sicer ta družba ni mogla službovati, kajti razrešila se je vsled raznoterih opovir vže l. 1787, vendar je marsikaj storila v tej dobici v vedah in umetnijah, in prestanek njen je obžalovati tem bolj, ker je bila pričela poslovati tudi v narodnem duhu, in se je v njej prikazal bil z vencem mnogi junak i slovenskemu narodu ponos! — Mej prve sicer goreče, v slovenščini vendar jako bodeče prišteva se:

XXI. Janez Nepomuk grof Edling (Comes et Dnus ab) Carn. ex Haydenschaft (iz Ajdovščine na Goriškem), Capitaneus Locopolitanus, Scholae Normalis Caes. Reg. Refendarius in Carnioliā, Ducatus Consiliarius, Caesareae Aulae Camerarius, Ordinis S. Michaelis in Bavaria Eques, Academiae Operosorum Labacensium Referens et Arcadum Goritiae membrum edidit:

a) Sern ali Vonusetek teh Metodneh Buqui, posebnu za duželske učnike u cesarskeh kraileveh dužellah. Dunej. Stisnen per zlahtnimu gospudu Jožefu od Kurzboeka, cesarskemu, krajlevemu Illirskimu dvorskimu buqvestiskavcu, inu buqvekopcu, 1777. 8. 275; d. i. Kern des Methodenbuches itd. — slovensko in nemško. — Beseda in pisava se vidi n. pr.: Notervifchaine od poduzhilla zhes. Einleitung, von der Lehrart überhaupt. . . To gorpostauleine skus ta zela Schulordenga. Die Bestimmungen durch die allgemeine Schulordnung. I. vekshi stok 1. Hauptstück. Noz tega Skuppoduzheina, skupbraina, catechifiraina, tega braina po samem Nutzen des Zusammenunterrichtes, des Einzelnesens. . . II. Resdleine od tega, kar se ù Trivialshulah uzhi. 1. Vekshi stok, od tega, kar Schulmashtia ù poduzheinu ù Religionu amgre. . . Ima te Snaidke tega poduzhilla nuzat Soll sich der Lehrvortheile bedienen. . . Ima ta Evangelium napreiufoeti vornehmen. . . Kai je strit per von fdelainu teh exempelnu. . . Od shulskiga strahu inu noterderfheina Schulzucht etc. — Predgovor se glasi v sedanjem čerkopisji na pr.: „Ta skusnost (Erfahrung) je učila, de ti duželski učeni, katerem sa se čez metodne

buqve te narbulši naprejbrajnoste (Vorlesungen) deržale, inu potem je blu zapovedanu rajmtajsta materia k' spetuzetnost ali spetuzetju (Wiederholung) iz buqvi brati, niso vos noc (allen Nutzen) od tajsteh dosegli, kater se je zaupal; tudi se je zamerkalu, če se je eden z' njem čez tajstu pogovarjal, de oni ta biteoče (Wesentliche) inu poglavitnu niso prov od tega odločili, kar je ù metodneh buqvah k' rezkladajnu inu reširnoste (Erweiterung) perstavlenu; leto je ta perložnost na roke dalu, to biteoče tega zerna od usega družga odločiti, inu ù kratkeh izločkah inu zapopadkah skup zbran inu naprei postaulen itd."

b) *Forderungen an Schulmeister und Lehrer der Trivialschulen germanico simul et Carniolico idiomate.* Layb. Eger. 1778 in Fol.

c) Izvlezhik tega velikiga Catehisma s' uprashajnam i inu odgovorami d. i. Auszug des grossen Katechismus . . K podučanju te deželске mladoste v cesarskeh kraylevih deželah. Kostajo 18. kr. nemških. S tem pregnadlovem pervolenjam te rimske cesarske, tudi cesarske krayleve apostolske cessarice; koker tudi z pervolenjam te duhovnske gosposke. V Lublani. Stiskane per J. Fr. Egerju, duželskimu stiskavcu. 1779. 8. 161. — Einleitung Noternapelanje. U. Kaj se pravi Katehismus? O. Katehismus se pravi to podvučejne v' temu keršanskimu katolskimu navuku, toku se tudi te bukve imenujejo, v' katireh le ta navuk v sebi zaderžé. U. V kolkeh poglavitneh štukeh bode ta keršanski katholski navuk v temu Katehismusu naprejnosen? O. Ta keršanski katholski navuk bode v temu Katehismusu v pět poglavitneh štukeh, inu v enimu perstauku naprejnosen . . Ta perstauk je od teh štireh posledneh rečy itd." Po naslovu: *Krainersche Übersezung des Auszuges des grossen Katechismus, mit Fragen, und Antworten. Von Johann von Nepomuk Grafen und Herrn von Edling, k. k. Kammerer, und Rathe bey der Landeshauptmannschaft im Herzogthume Krain* — pravi, da posveta se stori cesarici Mariji Tereziji, češ, predmet je vzvišan, prevod „des Methoden Buchs“ je bil milostno sprejet, njej gre slava, da se čisti veronauk daje v narečji vsakteri deželi lastnem itd. — Razun nekterih šolskih stvari je v domoljubnem smislu še priobčil:

d) *Der Ifenz und die Laybach, eine Idylle von J. N. Graf von Edling.* Augsburg. J. Lotter. 1781. 8. 13. — *Tacito auctoris nomine (?) imprimi fecit, continetque renovationis Academiae Operosorum Labacensium, et institutionis Arcadum Goritiae memoriam* (Bibl. Carn. 17). — Ponemčil je tudi pesem:

e) Lubesn Joshefa II. Rimskega Zesarja pruti svojemu blishnemu, zložil P. D**n (Pater Damascen) v „Skupspravlanje Kraynskeh Pissaniz od Leph Umętoft l. 1779“, natisnjeno l. 1780: *Die Menschenliebe Josephs II. eine freye Uibersetzung aus dem Slavischen.* Na primer bodi:

. . . En Jezdeč pride v drejn. Bo ranen. Jožef vide.
 Ranocelnik! sem berž! ta kry za me znoy:
 Perveži rano berž! — — Al ke celnika ni,
 Naš Tit nečaka več. Sam seže po tančico,
 Perveži sam njemu to raneno desnico.
 Kry vstraše se. Stojy, ter notše ona več
 Iz še zdrave roke, iz slavne rane teč.
 Tu vide us žovnjer, us se v lubezni vname . . .

. . . In dem Sturme, wer fiel dort! — Ein Reiter Josephs, der war es.
 Ach! für mich eutert diefs Blut! für mich! so ruft er: den fallen
 Sah' ihn des Menschenfreundsblick, in seinem Blicke die Heilkraft.
 Arzt der Wunden! wo zögerst du noch! — Doch Josephs Blick sah ihn,
 Als er gefallen, der sah ihn, genug! — von der Kaiserhöhe
 Tief sich neigend, verbindet ihm Joseph die Wunde! — Erstaunen

Hält das strömende Blut! und sanftes Genesen, das quoll itzt
 Aus des Menschenfreunds Hand. Die Heere, die sah'n es — Empfindung
 Nie noch versucht, entstand in tausend eisernen Busen . . .

To je kranjskega pesnika tolikanj ginilo, da je — A. F. Dev — ves navdušen v zahvalo v istem letniku koj za prevodom zapel jo:

Na gn. G. Prestavlavca.

En Kniž se vredn st'ry si mujo perzadeti
 Tu, kar sem krulil jest, od Jožefa zapejti,
 T'mu Nemcu, ktir'ga glas je čez us sterd sladak,
 Katir'mu Jason ni kus v pejtju, ne enak.
 Še poje on, moj Kniž! vse sterd je, kar on poje:
 Vse, vse življenje je, vse luč je, kar on poje.
 Vse duh je, zgol sam duh, duh v'soku oživeč,
 Brez sile zvezan duh, duh prost, duh us goreč.
 Tu šliše Dunava, tu Elba, ter se čude,
 De sladku pejti zna Vipava tudi:
 De dereč Žubel zna popevat' ked one:
 De on povedat' nam, kar serce čute, ve.
 Za sestro pravejo: ti nama, ti brat bodi!
 Ti nama vednu poj, ti nama vednu godi:
 Al vtihni pišv! glas nej bo hvalležnost tvoj!
 Hvalležnost sem dolžan, samo hvalležnost poj.

„Noch haben sich zwei geschickte Männer mit der Grammatik unsers Dialekts beschäftigt. Der eine ist der gründlich gelehrte Cillejer Popovitsch (Jezičn. str. 22—26) . . ; der andere Mann ist Herr Kumerdey“, piše Kopitar (Gramm. S. XLVI).

XXII. Blaž Kumerdej, roj. 27. jan. 1738 v Bledu ali Gradu (Veldes) na Gorenjskem, bil Magister Philosophiae, u. l. 1805 (Laib. Wochenbl. Nr. 11), o katerem P. Marka piše: Kumerdey Blasius Carn. Feldensis Caesareo-Reg. Commissionis Assessor et Scholae Normalis Labaci Director, Academicus Operosus, exinde Cilejam (Caes. Reg. Circuli Celejensis, postea Labacensis Commissarius) missus, ubi Grammaticam slavicum edidit:

a) Vodenje d. i. Krainerische Uibersetzung der für die Landschulen bestimmten Leseübungen etc. Lab. apud Eger 1778 in 8 (?).

b) Svetu Pismu Noviga Testamenta etc. vide sis Japel (Blasio Kumerdey) et caeteris Adjutoribus collaborantibus. Bibl. Carn. 31).

„Kdo ne pozná starega Japelna in Blaža Kumerdeja njegovega tovariša? Bila sta mnogo učena in pa za slovenščino vsa goreča moža, prvi duhovskega, drugi posvetnega stanu, ki sta obudila serce svojih verstnikov za slovensko modrico. V njujni družbi so poslovenili možje prebrisane glave in pobožnega duha celo sveto pismo, in položili terdni temelj novi dobi naše slovenščine. Dva zaroda sta se že omladila, kar počivata v hladni zemlji verla Slovenca; še cvetj njujnega truda sad; hvala njima bodi (Slomšek v Drobt. l. 1862)!“

Pričela sta ona dva veliko delo z novim zakonom in storila, da je I. zvezek „Svetu Pismu Noviga Testamenta Id est: Biblia Sacra N. T. . . in Slavo-Carniolicum idioma translatum“ prišel na svetlobo l. 1784, II. zvezek l. 1786, v katerih sta na čelu in po latinskem predgovoru oba skupaj tiskana „translatores“. Napredovala sta s starim zakonom ter dodelala prve čveterere bukve Mojzesove, kar je bil Bl. Kumerdej poklican v Celje za okrajnega šolskega poročnika. To je delo zadržalo dotlej, da je starega zakona I. zvezek tiskan bil še le l. 1791. V slovenski in latinski čestitki poklanjata veliko delo

takole: „Vifsoke Zhafty vrejdnj, Gnadlivi Firfht, Pervi Vikfhi Šhkof Lublanski! Tebi k' časti, inu Tvojmu Velikimu Imenu, kateru bó vèzhnu flovēlu, perpifheta letē bukve Tvoja Pokórna flushabnika Juri Japel, inu Blashe Kumerdey.“ — Ker sta vzajemno prelagala in vredovala, naj se tukaj pokaže o besedi v sedanji pisavi na primer:

„Kaj pak vidiš pezder, kateri je v očesi tvojsa brata: Bruna pak, kateri je v tvojim očesi, ne čutiš? Ali kakú zamoreš reči tvojmu bratu: Brat pusti, jest bom pezder, kateri je v tvojim očesi, vùn vèrgèl: ker ti sam v tvojim očesi bruna ne vidiš? Hynavec, verzi poprej vunkaj brun iz tvojsa očesa, inu potle boš gledal pezder vùn vèrèi iz očesa tvojsa brata.“ Luk. VI. 41. 42.

„Inu my tudi za ta čas vejmo, da je vže za nas ura tukaj, od spanja gori vstati. Zakaj zdaj je naše izveličanje bližej, kakor tedaj, kadar smo verni postali. Noč je prešla, dan pak se je perbližal. Verzimo tedaj od sebe dela te tàmme, inu oblečimo orožje te luči. Hodimo poštnu, kakor po dnevi: ne v požrečnosti, inu v pyanosti, ne v nečistosti, inu v nesramnosti, ne v kregi, inu v nevošljivosti. Temuč oblecite Gospoda Jezusa Christusa, inu ne strezite mesu po njegovih želah.“ Riml. XIII. 11—14.

„Pójmo Gospodu: zakaj on se je sloveč, inu častitliv skazal, kojua inu jezdiča je v morje vergel. Gospod je moja moč, inu moja hvaležna pejsem, zakaj on je moj Odrešenik postal: On je moj Bog, njega hočem jest visoku častiti: on je Bog mojga očeta, inu njega hočem jest povzdigniti. Gospod je kakor en Vojšak, njegovu ime je ta Vsigamogočni. Pharaonove vozove, inu njegovo vojsko je on v morje vergel: njegovi nar gorši poglavarji so v rudečim morji potonili. Brezni so jih pokrili, inu ony so k dnu šli, kakor kamen itd.“ II. Mojz. 1—5.

Kar P. Marko imenuje „grammatica slavica“ — je menda „Vadenje za brati v' usse sorte pissanji za šolarje teh deželskeh šol v' cæssarskih krajlevih deželah — Leseübungen . . . Krainersche Uibersetzung . . . von Blasius Kumerdey — kujičica v 2. natisku nekoliko popravljena v Lublani per Egerju 1796. 8°. 95 str. V njej se nahaja na pr.: Ta leni, inu hudobni šolarski fant. Ta dobri šolni fant (Schulkind). Ta serčnovustni otrok (Das aufrichtige Kind) . . . Podoba, ali blisk golfa (Das Bild od. der Schein betrüget) . . . Od prida branja, inu pissanja . . . Od družbe, gospodske, zapovd, inu žolnirjov . . . Kratki zaderžni navuki (Kurze Sittenlehren) . . . Modus ministrandi et respondendi sacerdoti celebranti Missam secundum novum usum Romanum (2. Weil man die Schulknaben auch mit diesem so heiligen Amte bekannt machen will. 3. Weil man zur Uibung im Lateinlesen auch etwas in der Ursprache hat versuchen wollen). — V tej knjižici se kaže njegova lastna beseda in pisava na pr.:

Ta skrivavic. Hehlemann ni sam kradel, al tatjé so per njemu vkupej prišli, inu kir je on vol (Bier) točil, toku so zacerali per njemu veliku iz predajanja tiga vkradeniga iz kuplenih dnarjov. Tudi je Hehlemann za tatje to vkradenu predajal. Zadnič se je ta tatinska zvéza vjéla, inu Hehlemann od njih ovajen (angegeben), kateri tedej z' njimi vkupej je postrafan bil. Aku bi nebil en skrivavec, toku bi tudi nebilu eniga kradlivca. Kateri vidi kradsti, ta se njima nazajderžati vendati (muss sich nicht scheuen, es anzugeben). Kateri vej, de on kej vkradeniga kupi, ta je en pomagavec teh tatov.

. . . Pohajanje je vse pregrehe začetik. Sorta, inu sorta se rada druží (Gleich und gleich gesellt sich gern). Hudi vglèdvi poteró dobre zaderžanja (Böse Beispiele verderben gute Sitten). Kdu veliku govori, ta more al veliku vedit, al veliku legát itd. —

Mnogo, premnogo je Bl. Kumerdey (Kumerdaj vid. S. pis. nov. test. 2. nat. 2. zv. l. 1804. praef. in to je prava, domača ali ljudska izreka) deloval za naše šolstvo v smislu tedanje dobe, kar bi bilo posebej popisati; koliko je storil še za naše slovstvo,

kažejo mnogoteri njegovi rokopisi, ki se iz S. Zoisove hranijo v c. kr. javni knjižnici ter spričujejo njegovo učenost in marljivost. Sedaj naj se naštejejo le po Šafařikovem opisu:

a) Versuch über die krainerische Rechtschreibung, den Mitgliedern der Akademie der Operosorum Labacensium zur Beurtheilung vorgelegt von Blasius Kumerdey, Direct. d. Normalsch. in Laibach, 1779. Hs. 4°. 33 Bog. Mit dem Motto: Longior, dummodo utilior (Šaf. 52).

b) Krainisch-Slawische Grammatik. Hs. vom J. 1793. Fol. 234 Bog. — Eine vergleichende slawische Grammatik, die übrigens noch bei weitem nicht das ist, was sie nach des Vf. Plan sein sollte. Die krainische Grammatik ist der Text, und nebenher werden alle übrigen slawischen Mundarten verglichen. Sie ist ganz druckfertig, und mit dem Imprimatur dd. 6. Mart. 1793 versehen. In der gedruckten Ankündigung derselben sagte der Vf.; „Schon mehrere Gelehrten haben den Wunsch geäußert, für alle so vielfältige slawische Nationen eine Grammatik zu haben, worin das Hauptsächlichste einer jeden dieser Mundarten in eines zusammen gezogen, das Besondere aber so berührt würde, dass einem jeden Sprachliebhaber frei gelassen sei, was für einen Dialect er sich vorzüglich beilegen will. In der Grammatik, die ich hier ankündige, suche ich diesen Wunsch zu erfüllen, und wähle dabei zum Grunde die Krainerisch- und Windische Mundart, sammt der Literalslawischen Sprache, dann setze ich bei jeder Regel die Russische, Ruthenische, Bulgarische, Serwische, Bosnische, Dalmatische, Raguseische, Kroatische, Böhmische, Polnische, Lausitzische, Slawakische und Slawonische Mundart bei, sammt meiner Meinung, was sich zur allgemeinen slawischen Sprache nach philosophischen Grundsätzen am meisten behaupten lasse“. Der Piarist Schimek hatte schon früher die nämliche Idee gefasst, und Herkel dieselbe später zu verwirklichen gesucht, ohne besondere Früchte für die Literatur. Kumerdey, sagt Hr. Kopitar (Gramm. XLVI), lässt sich manchmal von Systemliebe irre leiten; Grammatik aber ist analytischer historischer Bericht über eine Sprache; Facta entscheiden hier, nicht Raisonsnements. Was übrigens den Druck dieses Werkes, das über drei volle Alphabet auf gross Medianpapier in gr. 8° gedruckt erscheinen sollte, gehindert habe, ist nicht bekannt (Šaf. 56. 57).

c) Krainisch-deutsches Lexicon, Hs. bestehend aus 57 Heften zu 7 Bogen in Fol., geht bis in den Buchstaben L (bis Lib). — Der Anfang eines Deutsch-krainischen Wörterbuches, Hs. 34 Bog., geht bis „Aderbinde“. — Eine Sammlung von krainischen Wurzelwörtern. Hs. — Ein vollständiges „Alphabetarium Carniolicum“, wie es der Vf. nennt, nämlich ein alphabetisches Verzeichniss krainischer Wörter ohne beigelegte Verdeutschung oder sonst irgend eine Erklärung. Hs. — Sämmtliche Hss. in der Lycealbibl. zu Laibach.

Das Alphabetarium mochte sich der Vf. zuerst zusammengeschrieben und darnach das krainisch-deutsche Lexicon bearbeitet haben. Freilich eine sonderbare Methode (Šaf. 69).

„Popovitsch, Kumerdey und Japel (Dieser enthusiastisch-fleißige Slaviste, der eigentliche Urheber der neuen Krainischen Bibel-Uebersetzung, ward voriges Jahr von einem Schlagflusse getödtet, eben als er den Druck seiner krainischen Grammatik beginnen wollte. Schreibern dieses ist weder der nähere Inhalt, noch das weitere Schicksal des Manuscripts bekannt) wollten etwas vollständiges liefern, — bis sie starben“, piše Kopitar l. 1808 (Gram. XLVIII).

XXIII. Juri Japel (v krstnih bukvah sprva Apel) r. 11. aprila 1744 v Kamniku — Georgius Carn. Kamnecens. Notarius Episcopalis officii, jam Director RR. DD. Curatorum ad S. Petri extra muros Labacenses, ac Decanus ruralis et Parochus in Jesheza. inter Academicos Operosos Labacenses dictus: Secretus, ejusd. Academiae Secretarius,

tempore studiorum suorum humaniorum in Seminario Soc. J. ad Ss. Rogatianum et Donatianum Labaci educatus (Bibl. Carn. 27). — Sam se latinski podpisuje na pr. Carn, Lithopolitanus. Foundationis Curatae Schillingianae ad S. Petr. in Suburbio Director, Par. et Dec. ad S. Cancianum in Jeshza prope Labacum, inter Arcades Romano-Sontiacos Silvanides Driadius, Par. et Decanus in Nakles, Cathedralis Ecclesiae Gurcensis Canonicus, Domus presbyter. Clagenfurti Director, nec non Consistorii Labacensis ac Gurcensis Consiliarius. Iz prva je služil 12 let za kaplana v Trstu; poznej je bil Japel tudi viši ogleda ljudskih šol Krške škofije; veseli glas, da je izvoljen za Tržaškega škofa, dojde mu na mrtvaškem odru. Umrl je 11. oktobra 1807, ter počiva na pokopališču pri sv. Rupertu poleg Celovca. — Prim. Juri Japel, lepa zvezda slovenskiga slovstva, spisal v Drobinc. 1852 A. Slomšek; po njem v Slov. Koledarček 1856 J. Bleiweis; gl. Kratak Pregled Slov. Lit. 1863 J. Macun itd.

Japel war ein enthusiastisch fleissiger Slavist, der eine nicht gemeine Kenntniss seiner Muttersprache besass, und sich besonders als eigentlicher Urheber der neuen krainischen Bibelübersetzung unter seinen Stamm- und Glaubensgenossen bleibenden Ruhm erworben hat. Seine literarische Thätigkeit fiel in eine Zeit, in welcher unter der wohlthätigen Regierung Maria Theresia's und Josephs II. auch über Krain und die benachbarten Länder die Strahlen der Aufklärung immer höher und heller zu leuchten begannen, und er war einer der Vordersten in dem Vereine der edlen Männer, die sich durch ihren Einfluss auf die Belebung der religiös-moralischen und intellectuellen Cultur ihrer Landsleute um dieselben hochverdient gemacht haben" — piše po Čopu in Kopitarju Šafařík (Slow. Schrift. 27); v kterem duhu, kristjanu katoliškemu ni neznano. — Njegovo prvo delo književno je pa:

1) Ta Velki Catekismus s' prafhanjami, inu odgovarmi sa ozhitnu, inu possebnu podvuzhenje te mladosti v' zessarfskih krajlevih duschelah (Der grosse Katechismus, auf Befehl Seiner Fürstl. Gnaden des Fürst-Bischofen von Laybach übersetzt von Georg Japel der Schillingischen Curatenstiftung bey St. Peter zu Laybach Direktoren, und Konsistorialrathe. Und durch eine zu diesem Ende aufgestellte Kommifision übersehen, und festgesetzt) s' tim pregnadlivim perpuhenjam te rimfke cesarfke, tudi cefarfke krajeve apoftolfke zeffarize. V Lublani, vtifnene, inu se najdejo per Joan. Frider. Egerju, dushelfkimu ftifkauzu. 1779. 8. 291. — II. 1787. 8. 146. — III. (popravljen natis) 1793. — IV. (brez imena) 1809. — Kako močno je ljudem s tem katekizmom vstregel, pričajo njega mnogi natisi. — Vzlasti znamenita je prva prestava. V njej je spredej nemška in slovenska čestitka, v kateri jo poklanja tedanji „Lublanfki Šhkoff Karl“ Presvetli Rimski Cesarici, Apostolski Krajlici in Vikši Vaivodni v Esterraihu etc.; zadej pa v nemški opomnji pojasnjuje prestavljavec pisavo, češ, da se je ravnal bolj po starejih vzgledih, po evang. l. 1612, po katekiz. l. 1615, po gramatiki l. 1715 itd., razlaguje naglaska, črke y, s, sh pa f, fh itd. — Ker je omenjena čestitka značaj one dobe, naj se kaže v sedanjem pravopisu:

„Presvetla Samoblastnica! Premilostliva Gospa Gospa! Sèdai so enkrat naše goréce žele spólnene. Otroci so kruha prossili, inu nikoger ny bilú, de bi ga njim enaku rèzlomil. Mera, inu viža, je bila ravnú taku mnoga, kokèr dužele, kir se je delil. Oni Cessarska Svetlost, so skuzi Njih materno skerb, po timu, kir so keršanskim starišam té nar modreiši Postave v' obylnosti vsih potreb dodelili, tudi Njih otročiće po célimu krajjestvu k' eni mizi vkup spravili, kir se jim le ene sorte krùh, ta kruh namreč tiga po vsih podložnih Duželah enakiga keršanskiga Navuka lómi.

Prau tedai spoštujemo v' Njih tó nar vikši Bessédnico té cèrkve, kir Oni ta Navuk taiste tim malim takú rekoč z' mlekam perpravio. Inu zategavolo samú sim Njih nar-

ossebnu / podvrhanje / te mladosti / v katarskih krajinih / dušehalo / Skatoriga je / 26
Kempfliche na Slavenski Jezik / predstavil / JURI Japel, Director per svetimu Petru v
Lublani. / V tem prigradli vim Perpuhanje / 99 / te kinske Kaffarische Krajave Apoffolice /
Kaffariae. / V DUBLANSKI / Vklifane, inu je na dajo per Joas. Fridariku Egerju, / Dushelphim
vikšim nevmerjočimu Imenu leté na Slavenski Jezik prenessene Bukve perpissatis
želil, de bi moje hvaležnu sercé za leto neizmerjeno dobroto očitnu na znanje dal, inu
to milostlivo Rokó té nar bolši Matere tudi Slavencam pokazal, katéra za njih otroke
taku lubeznivu skerby. V letó narvikši Materno Cessarsko Skerb inu Milost se jest inu
moje célu Keršansku Kardelu ponižnu perporočim. Cesarska Krajleva Svetlost Njih nar-
pokórniši Karl Lublanski Škoff^a.

Ta Velki Catekismus . . . kateriga je iz Némškiga na Slavenski Jezik pre-
stavil Juri Japel, Director per svetimu Petru v Lublani . . . je 1779 v 8° str. 146
tudi posebej natisnjen brez nemškega prvovirnika. 1793
+ 4 napog. sh
na kraj. je:
Sed. 180. 187K /
Tiga Velkiga
Katekismus /

2) a) Cerkovne Pesmi, Litanie, inu Molitve per Božji službi. Iz
Nemškiga na Slovensku prestavljene. V Lublani skuz Ign. Kleinmaierja, Stiskavca 1784.
8. 44. Cerkvene Pesmi . . . na Slovensko . . . Stiskavca 1788. 8. 40. — b) Zbrane
Molitve iz Nemškiga na Krajnsku preložene od Jurja Japela, Directorja per svetim
Petru. V Lublani . . . Eger . . . 1786. 12. 98. Perstavik enih Krajnskih Pejsem,
katere so iz več jezikov vkup zložene od tiga zgoraj imenovaniga Directorja per svetim
Petru v Lublani. 99 — 140. Kazavec, ali Zamerkvanje . . . Jutrajna . . . Gmajn Molitu.
Za Christiansko Popolnomost. K Odrešeniku tiga svejtá . . . Na tiga povsod Pričeočiga.
Ponižanje pred Svetlostjo Božjo. Hvaležna Molitu . . . Pejsem od žalostne Matere Božje.
Od Christusoviga terplenja. Od svetiga Rešniga telessa. V Adventi. Per soldaški Maši
itd. — „In diesem Gebetbuch sind auch einige Lieder, unter andern der Psalm Miserere,
der in ein beiläufiges sapphisches Metrum, wie man es in Polen seit Kochanowski, und
in ältern Zeiten auch in Böhmen, so oft brauchte, gebracht ist (Šaf. 143)^a. Na primer
bodi:

Psalm Miserere.

Vsmili se čez me iz dobrote tvoje,	Vtopi me globoku v' tih gnad potoke,
Inu izbriši doli pregrehe moje	De ne pridem spet hudobiam v' róke,
Večni Bog! Per tebi, kateri zajde,	Ampak vüss od gób nótrajnih očišen
Vsmilenje najde.	Tebe le yšem itd.

Stabat Mater.

Glejte Mater žalovati!	S kolk' britkóstmí obložena
Polno sólz pod križam stati,	Je terpela ta češena
Na katerim Syn vissy!	Mati tega Križan'ga!
*	*
Ah kak' ona vsa trepeče,	O kak' duša nje žaluje,
Ker skuz nje serce boleče	Kak' se tresse, in zdihuje,
Meč te žalosti lety!	Ker ga vidi martran'ga! itd.

Sacris Solemniis.

Praznika svetiga	Obhaja se spomin
Vesseli bodimo,	Večerje poslednje,
Iz serca celiga	V kateri Božji Syn
Gospoda hvalimo:	Ta kruh razdejlil je
Tó staru mine zdej,	Svojim Apostelnam,
Vse novu bo naprej,	Kakor je Starišam
Serca, petja, 'nu djanje vse.	Enkrat Jagne dejlilu se itd.

3) Lysti inu Evangelia na vse Nedele inu Praznike čez lejtú . . .
Karlna XX. Lubl. Škofa . . . novič na Krajnski jezik prestavil Juri Japel, fajmašter per
svetimu Kacjanu na Ježci blizu Sauskiga mosta. V Lublani. Eger. 1787. 8. 207. —
Ob praznikih Marie Divice inu drugih Svetnikov 208—287. Gmajn Evangelia 304. Mo-
litu po Pridigi. Keršanska gmajn Spoved 310. — Katholiške Pejsmi: Adventna
(Poslan je Angel Gabriel — Od Boga na ta svejt: — K' eni čisti Divici — Noter v' mejstu

Nazareth itd.). Božične (. . . Enu je Dete rojenu: aj rojenu, — Notri v tim mejsti Bethlehem, — Notri v tim mejsti Bethlehem . . .). Od žalostne Matere Božje. Velikanočna . . . Od Sv. Duha. Od Matere Marie Divice (Tavženkrat si ti češena, — O Maria rožni cvet, — Tvoje glihe ny obena, — Take nima celi svejt itd.). Pange Lingua. Hvaležna. 311—334. — Ta mali Katekizmus z' prašanjami, inu odgovormi za te nar majnši otroke v' cessarskih deželah. Litanie . . . Viža S. Roženkranc moliti (335—382).

4. Pridige za vse Nedele skuzi lejtu, katere je iz mnogih jezikov spissal inu naprej nessel Juri Japel, Fajmašter, inu Dehant per S. Kancjanu na Ježci blizu savskega mosta. I. Dejl. V' Lublani . . . Kleinmajer. 1794. 8. 387. — II. Dejl. 8. 323. — V latinskem predgovoru kaže čitatelju: Quos in Praefatione Pentateuchi promiseram sermones, hic demum opinione tardius in lucem profero, ut ingenue fatear, satis incultos, et typi erroribus hinc inde scatentes . . . češ, malo sem utegnil jih bolje popravljati; vikši pastir me je priganjal, naj mlajši duhovščini pomoček dam v roke; pridige naj so kratke (. . . ne dimidium per suprema terrae Principis mandata praefixum horae spatium dictio excedat, quod et lassis aestate agricolis, et frigore torpentibus in hyeme sufficere luculenter perspexi), tū in tam jih vsak po svoje kaj raztegne. Slovenil sem prosto, velikrat le po smislu, iz pisateljev laških, francoskih, nemških, kateri so navadno naznanjeni itd. — Na vzgled bodi razdelitev iz Pridige na II. Nedelo po Finkuštih, od S. Rešniga Telessa:

„Ta Velika Večerja, od katere naš Evangelium govory, nam pred očy postavi ta vse molitve vrejden Zakrament svetiga Rešniga Telessa, v' katerim družiga ny, kakor Jezus Christus pravi Bog inu človek . . . On se najde tukaj 1. kakor naš Bog inu nar vikši Gospod inu Sodnik; my ga móremo tédaj z' vso ponižnostjo častiti inu moliti. Perva naša dolžnost. On je tukaj 2. kakor naš Izveličar inu Odrešenik; my se móremo tedaj hvaležni skazati. Druga dolžnost. 3. On je naš Oče, naš Priatel, inu naš Brat; my smo tedaj njemu eno cartano lubezen dolžny. Tretja dolžnost. 4. On je naš Srednik, Bessednik, Pomočnik, inu Zaklani offer; my móremo tedaj vse zavupanje najn postaviti. Četerta dolžnost. 5. On je naša duhóvna jed, ta živež naše duše, inu naša popotnica; my ga móremo tedaj večkrat, ali vselej z' tim nar vikšim perpravlanjam, inu čistostjo te vejsty prejeti. Ta peta naša dolžnost. Vse letę dolžnosti vam bom cèlú ob kratkim rãzložil, ali poprej prossimo našiga pod štaltjo tiga kruha skritiga Bogá, de nam on da zastopnost, luč, inu enu volnu in poterpežlivu sèrce.“

5. Prestavlanje ene latinske Pejsmi Imenovane Ribči tih ludy. Skuzi eniga Korarja v' Celovci. Vtisnenu per J. Leonu 1803. 8. 4 l. Prestava je po nemškem prevodu (Piscatores hominum) iz Theol. prakt. Linzer Monatschrift II, 2. Primeri:

Lehrer der Menschen, und Priester der Erde
Gläubige Hirten der gläubigen Heerde,
Die ihr voll Hoffnung, wie ihr es gehöret,
Glauben, und Liebe mit Thätigkeit lehret.

*

Ribči teh duš, inu Mašniki brumni,
Čede tih Vernih Pastirji razumni!
K'terim je danu poštnu vučiti,
Vero, lubezen skuz dela spolniti itd.

6) Svetu Pismu Noviga Testamenta, id est Biblia sacra novi testamenti . . . in Slavo-Carniolicum idioma translata per Georgium Japel . . . et Blasium Kumerdey. Pars I. Labaci. Eger. 1784. 8. XIV. 550. — P. II. 1786. 8. II. 623. — Ed. 2. P. I.

Labaci. Eger. 1800. 8. VI. 544. — P. II. Retzer. 1804. 8. II. 619. — Svetu Pismu Stariga Testamta . . Pars I. Labaci. Eger. 1791. 8. VII. 37 † 842. — P. II. per G. Japel. Ig. de Kleinmayer. 1796. 8. III. 245.

Vladal in podpiral je to delo nekaj knezoškof Karl grof Herberstein, nekaj nadškof Mihael baron Brigido. Tiskal se je najprej Novi Zakon v dveh delih (I. Evangelija. II. Dj. Ap. — Skr. Raz.), in pošel se je donatisnil v prejšnji obliki. Poslovenila sta Novi Zakon in Starega IV. Bukve Mojzesove skupaj Japel in Kumerdej, V. Mojzesove, pa Bukve Josue, tih Sodnikov in Ruth sam Japel, kateri je spisoval posameznim zvezkom latinske predgovore. Iz teh je nam vzlasti znamenito, kar piše o prejšnjih slovenskih in o besedi sami. Na pr.:

„En desideratam tot saeculis Vulgatae in Slavo-Carniolicum idioma versionem . . . Antiqua illa Georgii Dalmatini versio nobis quidem prae manibus erat; at vel obvie rem consideranti facile patebit, novam hanc Versionem toto coelo ab illa diversam esse: Atque, ut de exactiori textus versione taceam, purior, ut speramus, et nitidior in nostra versione sermo reperitur, qui ad hodiernum loquendi modum adeo accomodatus est, ut a rudioribus etiam nulla opera intelligi queat. Quid enim illa a Dalmatino in singulis fere novi Testamenti paginis usitata vocabula: Leben, zajhen, guant, Flegar, Rihtor, falfh, fhpandia, Polk etc. sibi volunt? Numquid purius, et ad modernam loquellam accomodatius per sequentia vocabula redduntur? Shivlenje, snaminje, oblazhilu, oblaftnik, golufni, jed, ludftvu etc. Ast, cur etiamnum, sic procul dubio objicient aliqui, non pauca retenta sunt vocabula minus Slavica, quae utique puris vocibus (Dedizh, Odshalnik, potashenje, jefer, bizhovati nam. erbizh, trófhhtar, trofht, tavfhent, gajshlati etc.) reddi opportunisset? His respondemus: Non defuisse quidem voces authenticas, et civitate donatas, quibus jure optime uti licuisset, authoribus non vulgaribus (obseruetur hic de linguae nitore quaestionem esse) facem praeferentibus, puta: Thoma Krön Episcopo Labacensi, Mathia Casteliz, P. Hyppolito Rudolphswertensi, Adamo Bohorizh, Dalmatino, Trubero etc. Sed allata paulo ante ratio, ut nimirum rudioribus etiam intelligibiles essemus, suasit, ut voces quasdam communiter usitatas, etsi minus Slavicas, prae pure Slavicis deligeremus. Exemplo sit etc. . . Hos tamen quoad orthographiam, et linguae nitorem inter nostrates primarios authores adeo non improbamus, ut eorum scribendi normam fere quoad omnia receperimus, si pauca obsoleta vocabula demas. Inde patebit ratio cur scripserimus: Kakòr, vshq, vfaj, sdaj, naj, ràs, takú, kadar, loco: Koker, shq, faj, sdej, nej, ràs, tokú, keder etc. Caetera grammaticalia sunt, et in Grammatica Slavo-Carniolica ab uno nostrum proxime edenda fustus exammari poterunt . . . Jam de subsidiis . . . Primarium inter haec Biblia Ruthe-nica Ostrovii Anno 1581. impressa locum obtinet, quam saeculo nono a S. Cyrillo ex Graeco juxta septuaginta versam referunt. Proxima huic est celebris Eliae Huteri Editio . . . in duodecim linguis . . . Bohemica et Polonica . . . Card. Ximenis Polyglota etc. . .“

V predgovoru k I. knjigi star. zak. pripoveduje Japel, da mu je „charissimus in labore Socius“ Bl. Kumerdey odšel na višo službo v Celje, da so pri prelaganji bila na razpolaganje „Lexica Moscovitica, Polonica et Illyrica“, da skoro pripravi na dan svoje duhovne ogovore pa zgodovinski katekizem (Claudii Fleury), in da ima prestava sv. pisma tudi svoje nasprotnike: „Sed proh dolor! Quis credet auditui nostro! Immensus fere hic labor suos habet adversarios, qui publice in versionem hanc Veteris Testamenti non minus, quam in illam Novae Legis debachantur, non quod suo eam merito destitutam credant, sed quod Religionis abscondita prophanis nunc oculis patere, et viam pestiferis erroribus per illam reclusam arbitrentur. In horum praeoccupatae mentis medelam sequens super Bibliorum lectione Tractatus in nostrate lingua ad meas enixas preces a

D. Joanne Debeuz Sacerdote Curato Labacensi, cujus laus ex opusculo ipso (Govorjenje od Branja S. Pisma) patebit, compositus est". —

O tem prevodu sv. pisma piše Šafařík Slov. Schrift. 106—7, 109—10. Dobrowský Slavin 17—18. Slovanka I. 158. Kopitar 149—151. 157 itd. — Duhoviti može imajo velike namere, kterih pa velikrat ne morejo zvršiti. Tako je tudi Japelnu ostalo marsikaj v rokopisih, ki jih hrani licealna knjižnica Ljubljanska, na pr.:

a) *Slawische Sprachlehre, das ist vollständiger Grammatikalunterricht von der krainerischen u. windischen Sprache, wie sie in Krain, in dem österreichischen Littorali, in der Grafschaft Görz, in Steiermark u. Kärnten gesprochen wird, oder vielmehr gesprochen werden sollte, dann wie sie von den Kroaten, Dalmatiern, Slawoniern, Böhmen, Polen u. Russen leicht verstanden werden kann, verfasst von Georg Japel, Domherrn etc.* Hs. vom J. 1807. Fol. 388 S. Text. 50 S. Wörterverzeichnisse und 2 grosse aus mehreren Bog. bestehende Tabellen. Das Ms. ist ganz druckfertig und bereits mit dem Imprimatur dd. 23. Mart. 1807 versehen. Der Vf. starb, eben als er den Druck beginnen sollte. Kop. XLVIII. Metelko XXIV.

b) *Arcticae Horulae Adami Bohorizh a. 1584 Witebergae vulgatae, nunc redivivae, seu tractatus comprehendens elementa linguarum principalium slavicae originis, videlicet Carniolicae seu Vindicae, Croatica, Slavonica, Dalmatica, Bohemica, Polonica et Moscoviticae (Auct. Georgio Japel Canon. etc) 6 grossfol. Hefte zu 4 bis 5 Bogen Hs. — Meist vergleichende Tabellen der Flexionen der verschiedenen slavischen Dialekte; nicht vollendet (Šaf. 57. 58).*

c) Beantwortung der Frage: Welche aus den verschiedenen slawischen Sprachen man der Jugend zur leichtern Verständniss der Russ., Poln., Böhm., Dalm., Kroat., Krainer. und übrigen slawischen Mundarten beibringen solle. Japel entscheidet sich, wie leicht begreiflich, für die Slawisch-Krainerische. — Charakteristische Zeichen einer Haupt- od. Muttersprache: Alterthum. Die der Natur sich am meisten nähernde Benennung der Dinge. Die den ältesten Sprachen der Welt am nächsten kommende Gleichförmigkeit. Ein gewisses mahlerisches Wesen, welches im Ausdrucke mehr eine hieroglyphische als Litteralsprache anzeigt. Die Simplicitaet, die sich aus allen Theilen der Rede äussert etc. . . Den weit aussehenden Plan überlässt Unterzeichneter geschicktern Federn auszuarbeiten. Klagenfurt den 20. X^{ber} 1799. Georg Japel, Domherr u. Priesterhausdirektor.

„Tukajšni muzej hranuje tudi nekoliko Japelnovih rokopisov, kateri spričujejo, da resni gospod je zraven pobožnih pesmic včasih tudi kakošno šaljivo in okroglo zapel; prestavil je namreč pevsko igro ali opero Artaxerxes od P. A. Metastasia iz talijanskega, in nektare pesmi Mos. Mendelsohna, Gellerta, Kleista in Hagedorna; zložil je pesmico: „Kako se na Kranjskem proso mane“, „otročjo posteljo na kmetih“ itd. (Bleiweis. Koledar. 1856)“ — Prof. Macunu vidi se J. Japel pravim početnikom II. (učenjačke ili doktrinarne) dobe, za koje je uz cèrkvenu porabu jezik služio za pouku književnikah (od 1770—1843). „A da je Japelj u sebi osietjao niekakove zasluge, vidi se iz latinske pjesme, složene 1789, kojom se je za člana preporučao društvu „Arcadia“ u Gorici, gdje odmah na početku govori o tom:

Ille ego, qui cecini Slavonica metra Philippo,
Dum caperet Regni publica gesta foris,
Qui normam fidei patrio sermone reduxi
Numen ut a teneris discat amare puer . . .
Sunt mihi quas lingua modulator nostrate camoenae,
Ut missis pariter pagina juncta docet:
Sunt quoque, quae praeco de te Gesnere paravi,

Tentet ut Idyllii slavica musa genus:
 Et quaedam lyrico conscripsi carmina cantu,
 Ut subeant varios slavica verba modos.
 Ne quoque pauperiem timeat vernacula vocum
 Aut sola insuetas horreat ire vias,
 Illustres posui vario sermone poetas
 Pro duce qui monstrent quam terat illa viam.

. . Tako je god. 1779. izišao njegov veliki katekizam u slovenskom jeziku, za koi je, posvetiv ga carici Mariji Tereziji kano znak priznanja, dobio zlatnu spomenicu u težini od jedanaest dukatah, predstavljajuću s jedne strane caricu, s druge Josipa II. — Dakle u ono se je doba slovenska radnja ovako pripoznavala; a danas?! (Pregl. slov. literature. 1863).“

„V Kamniku je samostan Franciškanerjev, kteri so se od nekđaj pridno s šolami pečali, in vbogim mladenčkom poverb nauka še živež zastonj dajali. Verjetno je, da so tudi rajni Japel početni nauk v svojem rojstnem mestu dobili. U visoke šole so se nade-polni Japel v Ljubljano podali, kder so ta čas častiti očetje Jezuiti učili . . V šolah Jezuitov so se Jurj Japel učili modroslovja in bogoslovja, ter so doktor sv. pisma postali. Izučili so se mnogoterih jezikov starodavnih in sedajnih Europejskih narodov. Znali so nemško, laško in francozko, pa tudi slovenskega, svojega maternega jezika zaboravili niso. — Najde se v knjigah rajnega Japelnia in njih tovaršev marsikaj v besedi, kar bi lahko boljše bilo. Ni hvaliti da so čisto slovenske besede: zaklad, jezar, bičati itd. odvergli in z nemškimi nadomestili; — tudi ni gladko in lepo, da pišejo kareg, hlinavsko itd.; pa jih za take maličkosti del grajati Bog ovarji! Saj se med čistim zernjem vselej kaka smet najde, in pisatela ni, kteri bi svojih posebnost ne imel. Vse njih velike in obširne dela so naše hvale in pohvale vredne, kakor duhovski otroci vedna slava svojega skerbnega očeta. Ako pomislimo čas, v kterem so živeli, in preštejemo njih spise in njih obširne težavne dela, se lahko prepričamo dobrega duha, kteri jih je za svoje ljudstvo oživljjal, in mormo po vsej pravici spoznati, da so rajni Japel bili igla naj iskreniših rodoljubov naših, kar jih je kdaj slovenska zemlja nosila. Naj jim torej naša hvala na tem svetu, v nebeškem rajju pa večno plačilo bode.“ Tako Slomšek (v Drobtincah l. 1852. str. 121 — 129).

XIV. Anton Tomaž Linhart (Linhard, Lienhard, Leenhardt), r. 11. dec. 1756 v Radoljici — Carn. Radmansdorfens. Capitaneatus Circuli Labacensis Officialis, Scholarum Normalium Visitator, inter Academicos Operosos Labacenses dictus: *Agilis* . . Ad S. J. susceptus, qua citius sublata, ad eam non est admissus . . Labaci generoso et immutabili suae Religionis spiritu, nec quidquam in melius persuadentibus fratribus suis et fidis amicis, suam animam egit 14. jul. 1795 (Bibl. Carn. 33). Publicis typis mandavit:

a) An den Hochw . . H. Carl Fürsten u. Bischof zu Laybach . . Gr. v. Herberstein . . bey dem Antritte des Bisthumes gesungene Ode. Lab. 1773. 8. „Unausgearbeitet, unmündig; frisch abgefeilt“, pravi sam v „Blumen aus Krain“ 1781: Aemona's Feyer, als Karl des h. R. Reichs Graf v. Herberstein Fürstbischof wurde (Warum so eilig, Schleicherinn, die du sonst — Aemona's Busen langsam durchschlichen hast? — Wie rieselt deine Flut so eilig, — Eilig hinunter, das sag' mir, Laybach? u. s. w.), kjer je nekoliko popiljena drugič natisnjena. — b) Miss Jeny Lowe, ein Trauerspiel in fünf Aufzügen. Augsburg bey Conrad Heinrich Stade 1780. 8. — c) Blumen aus Krain. Für das Jahr 1781. Eger. 12. 158 S. — Eine Sylhouette. Zueignung (Dem Urtheile der Kenner, und der Gnade der Liebhaber unterthänigst gewidmet von A. Th. Linhard). Vorbericht (Ich will's wagen, will mich meiner Muthlosigkeit entschwingen, dachte

ich mir, putzte meine Muse so gut als möglich zusammen, und führe sie hiemit feyerlich auf. Sie ist ein Landmädchen, und kann nicht artig thun, aber erröthen kann sie, und schamhaft erröthen ist oft besser, als sich kühn weg entschuldigen. — Die Wahrheit zu gestehen, ich habe nicht genug Eigenliebe, um zu glauben, in meinen Liedern sey Glut, und ich könne ihn fliegen, den Flug. Meine Absicht war bloss, die Nachbarn gegen Norden zu überzeugen, dass in unserem undeutschen gebirgigten Vaterlande hie und da zwischen Hecken und Disteln auch noch ein Blümchen heraufschiesst, dessen Geruch freylich nicht ambrosisch, aber vielleicht erträglich ist. — Nur etwas noch. Ich kündigte einen *Musen Almanach* an, und gebe einen *Blumenstrauss*. Man wird mirs, hoffe ich, um so viel weniger übel nehmen, da ich bloss den Namen änderte, und die Sache behielt etc.) — *Das öde Eiland*. Ein Singspiel in einem Aufzuge. Nach *Metastasio*. Gedichte . . . *Der Turnier zwischen Ritter Lamberg u. Pegam* (Nach dem uralten Slavischen: Wie im Wetter, so stürmet auf seinem gewaltigen Wicherer — Durch das zitterende Wien der mächtige Pegam, das Feuer — Unter dem Hufe hinweg spritzt. Nun ruft er, die Hochheit und düstern — Stolz im blutigen Rufen: wo sind sie, deine Versuchten, — Fürst des erhabenen Wiens! . . .) *Die Menschenliebe Josephs II.* . . . *Trinklied der Kroaten*. Horaz I. B. 39. 40. *Ode* . . . *Ein Mann ein Wort* . . . *Über die Nutzbarkeit der natürlichen Philosophie* (Nach dem Englischen). *Gedanken, gedacht bey dem Grabe Theresens* . . . — *d) An Joseph nach dem Tode Marien Theresens im Winter*. 1781. 8. 6 S. *e) Versuch einer Geschichte von Krain und den übrigen Ländern der südlichen Slaven Oesterreichs* von Anton Linhart, k. k. Kreisschulenkommisär, u. Mitglieder der oekon. Gesellschaft in Krain. I. B. Von den ersten Spuren einer Bevölkerung im Lande bis zur ersten Anpflanzung der krainischen Slaven. Mit einer grossen Charte u. zwei kleinern Kupfern. Laibach, Eger. Verlag. W. H. Korn 1788. 8. 444. — II. B. Von der ersten Anpflanzung der krainischen Slaven bis auf ihre Unterjochung durch die Franken. Mit einer Charte von dem alten Karantaniem, u. einer rasonnirenden Tabelle über das slavische Alphabet. Von A. Linhart, k. k. Sekretär der Landeshauptmannschaft in Krain. Laibach, 1791. 8. 397.

„Linhart war nicht nur ein gelehrter in mehreren Fächern des Wissens, besonders in der vaterländischen Geschichte, sondern auch ein eifriger u. verdienster Nationalschriftsteller . . . Sein historisches Werk, welches leider unvollendet geblieben, ist bei weitem kritischer, als was bis dahin über die Geschichte Krains geschrieben wurde (Šaf. 28. 29). — V tej knjigi razkazuje v predgovoru (14 str.), kolike pomembe je Kranjska sploh, kateri in kako so o njej vže pisali na pr. Megiser, Krön, Bauzer, Schönleben, Valvasor itd., na ktere stvari hoče se ozirati on p. na stare spominke, napise, na nekdanje verstvo, na oliko in jezikoslovje, na sosednje narode, brez katerih se povestnica Kranjska posebej ne da pojasnovati; kolike osnove ima, ki jih bode javljne izvršil itd. V II. zvezku graja spet v predgovoru (11 str.) izraz: Ilirski jezik, Ilirski Slovani, češ, tako se reče nemški, ogerski t. j. na Ogorskem bivajoči Slovani; našteva znake, po katerih se določuje staro sorodstvo mej njimi; Slovan mu je iz selo Wohnsiz n. Selovan-en-ec; Aemona Laibach — Laubach iz Luba, Lublena itd. — Najvažnejše pa so mi v drugi knjigi besede, ki naj bi jih pač pomnili učenjaki naši:

„Dass die Slaven, obschon kaum bemerkt in der grauen Vorzeit, eine Grösse, wie keine andere Nation, erreicht haben; dass sie, ehe Rom und Byzanz ihren Namen wusste; furchtbar u. weit ausgebreitet da standen, um Reiche zu zerstören, u. zu errichten; dass sie noch jezt fast das halbe Europa u. Asien beherrschen, o. bewohnen; dass keine Nation die Aufmerksamkeit des Geschichtsforschers, des Philosophen, und des Staatsmannes so sehr verdiene, als die slavische, darüber ist man in der gelehrten Welt schon einig ge-

worden. — Dass aber unter den Völkern der oesterreichischen Monarchie die Slaven an Zahl u. Macht die überlegensten sind; dass, wenn es in der Staatskunde üblich wäre, die Summe der vereinigten Kräfte, worauf die Majestaet dieses Staates ruhet, von der grössten homogenen Kraft zu benennen, Oesterreich eben so eigentlich, als Russland, ein slavischer Staat heissen müsste, darauf, glaube ich, ist man noch zu wenig aufmerksam gewesen. Man lasse aber, um überzeugt zu sein, nur einen Blick vom adriatischen Meere, durch Innerösterreich, durch Ungarn, u. die einverleibten Königreiche — mit einem Seitenblicke gegen Osten hinab — durch Galizien u. Lodomerien, durch Schlesien, Mähren u. Böhmen hinwandern, zähle alsdann die Millionen Slaven, u. urtheile, was sie für Oesterreich sind, was sie sein können!!! (Vorr. II. Band).“

Um die slowenische Nationalliteratur machte sich Linhart besonders durch die Bearbeitung zweier Lustspiele in der Landessprache verdient, die dann gedruckt u. von Dilettanten im laibacher ständischen Theater aufgeführt wurden. Dies war allerdings ein sehr zweckmässiges Mittel, die Theilnahme der Gebildeteren u. Vornehmeren für die Muttersprache u. ihre Literatur zu gewinnen (Šaf. 29). — Ti njegovi slovenski prevodi so pa:

1) Šhupanova Mizka. Ena komedia v' dveh akteh. Prenarjena po tej nemshki: Die Feldmühle, inu v' Lublani jegrana v' Lejti 1790. Štifkana per Joan. Frid. Egerju. 8. 37 str. — (Peršone: Tulpenheim, en žlahtni Gospod. Šternfeldovka, en mlada bogáta Vdova. Monkof, Tulpenheimov perjatel. Jaka, župan. Micka, njegova hčer. Anže, Micken ženem. Glažek, en Šribar).

2) Ta Veffeli dan, ali: Matizhek se shęni. Ena komedia v' pet aktih. Obdelana po ti franzofski: La folle journée, ou le mariage de Figaro par M. de Beaumarchais. Stifkana v' Lublani v' lejti 1790 per Ignaci od Kleinmayerja. 8. 150 str. — (Peršone: Baron Nalétel. Rozala, njegova gospa. Matiček, Gartnar grašinski. Nežka, hišna dekelca. Tonček, en Študent na vakancah. Zmešnava, en Advokat na deželi. Žužek, Kanclir grašinski. Budalo, njegov Šribar. Jerca, županova hčer. Jaka, en Lakaj. Gašper, en Delovc. Rihtni hlapec. Godci. Kmęteški fantje, inu dekliči. Jegra se na enim gradi na gorenskim, blizu ene vassy.) — Besedo kaže naj vrh tega še konec:

Matiček poje.

Je 'n fanteč, k' roge nam stavi,
Njemu se Lubezen pravi,
Tisti repetnice imá.
Vejš zakaj? — za to, de lože
'Z ene do te druge rože
Sēm in' kje ferfulit zná.

Vsi. Zdej zapojmo, zdej vukajmo!
Možje. { Eden drugmu } ogen dajmo!
Žene. { Ena drugi }
Jeza, žalost, le na stran!
Dons je moj vesseli dan!

„Beide Stücke sind nicht bloss Uebersetzungen, sondern freie Bearbeitungen mit Nationalisierung des Sujets u. getreuer Beobachtung der Nationalsitten, lebendige Gemälde des krainischen Lebens, wenigstens wie es vor 40 Jahren noch war. Die Sprache oder zunächst die Schreibung erscheint zwar in grammatischer Hinsicht, bei den Fortschritten, die seitdem die krainische Grammatik gemacht hat, im Einzelnen noch ungenügend, auch durch unnöthige Germanismen, die jetzt auch minder geübte Schriftsteller zu vermeiden wüssten, entsteht; im Allgemeinen aber ist der echte krainische Ton so getroffen, wie in

wenigen krainischen Büchern, von denen freilich auch wenige krainisches Leben darzustellen haben. Schade, dass der Gegenstand des Veffeli dan wirklich leichtfertig ist, so dass man jetzt eine erneuerte Auflage davon kaum erwarten darf. Übrigens enthält das Lustspiel auch ein paar sehr hübsche Gesangstücke (Šaf. 85. 86. Vgl. auch Kopitar's Grammatik. S. 295. {Selbstbiographie. Slav. Bibl. I. 12).

3) Bukve od Kug inu Bolęzen Goveje Živine, tih Ovac inu Svin, popissane za Kmete na povelje tę nar vikši Gospodske od Joanneza Wolstajna, Doktorja za Arcnijo, inu Ranocelnost, Directorja inu vučenika živinske arcnije v' cessar-skim krajlevim špitali za živino na Duneji. V' Lublani. Per Ignaciu Kleinmajerju 1792. 8. 208. — Na razgled bodi iz predgovora: „Lubi Kmetje! Od deržanja tę živine: od kug inu bolezen, katere vašo živino teró, bom jest z' vami v' tih bukvah govoril . . . Bogejte moje opominuvanje inu navuk! deržite, inu dopolnite tiga istigal — za volo tega se nimate meni, ampak svetli Cessarici, Mariji Therezji, inu nje visokim synovam Jožefu timu drugimu, inu Leopoldu zahvaliti. Tej prvi sim jest enkrat v enim pogovoru djal, de vam hočem ene bukve od živinskih bolezen dati. „To piši, je rekla, to nikar ne pozabi; če raven jest ne bom doživela, kaj tvoje bukve tim vbogim kmetam nucale bodo, bodo pak moji otroci doživeli“. Tę so bile bessede te svetle Marije Therezije. Ona jih je takú gorke na moje sęrcę položila, de jih nigdar — nigdar pozabil ne bom.

Čez stiri lejta, 1773, mi je Jožef ta drugi skuzi mojo vikši Gospodsko letó delu naložil, od kateriga je vže ta prva skušna v šejst jezikih na dan prišla, inu edenajstkrat na novič vtiskana bla. Letę bukve, katere so skuzi grozno mujo inu dolgu lejt med vsimi tę nar bolši ratale, vy dobité od Leopolda tiga drugiga. Vzemite jih z' častjó, inu bodite njemu hvaležni.“

Da je to knjižico poslovenil A. Linhart, ne pa Jos. Ignat. Fanton de Brunn, kakor po Bibl. Carn. (p. 18.) trdi Šafařik (S. 97), spričuje mi baron Sigmund Zois, kteri je 4. aprila 1794 iz Ljubljane pisal V. Vodniku: „Das Buch, wovon Sie erwähnen, ist mir nicht bekannt, es wäre denn das vom Pater Markus übersetzte Noth u. Hülfbüchlein für Bauern, oder das von Lienhart übersetzte Werk des Prof. Wollstein, wovon ich Ihnen hier einige Exemplare, zum Vertheilen an die Nachbarsleute, mitschikke etc.“ (Vodn. Spomenik 1859 str. 47). Jezik se v besedi in v obliki vjema, čas tudi, in Zois je to lahko na tanko vedil. Tudi sicer se Linharta v svojih pismih pogostoma spominja. — „An ihr deütsch derfen Sie in Briefen gar nicht denken, sondern von der Hand wegschreiben, was immer gesagt werden soll, wie ich es thue, ohne einander im mindesten zu geniren. Ausser Linhart, dem dies Glück zu theil ward, derfen wir uns, auch Kummerdey nicht rühmen, nur eine Zeyle, österreicherischer Idiotismen frey, schreiben zu können! Dies hindert uns aber nicht, einander zu verstehen — und übrigens sind wir ja nur Slaven, und befeissen uns unserer Muttersprache“ (Vodn. Album S. 58). — „Ueber Lienharts Todt wird noch immer gedichtet . . Bisher gefällt mir Prof. Pentzel's Epitaph noch am besten:

Tumulus Triviae Sanctus
h. s. e.
Antonius Linhart
Herbersteinii, Schönlebenii, Valvasoris
Ingenia junxerat unus.
S. i. t. l.

. . . Im Krainerschen müssten es gereimte Verse seyn, damit man sie desto leichter gang und gebe machen könnte etc.“ (Vod. Alb. 52). — Te mu je vgodno zložil dr. Fr. Prešern, ki se pod napisom latinskim nahajajo na spomeniku njegovem:

Antonio Linhart Carnioliae Historiographo Et Caesareo-Regii Capitaneatus Ducat: Carn. Secretario. Hoc Merenti Moerentes Posuerunt Amici. Obiit 14. Julii 1795.

Stezé popustil nemškiga Parnasa,
Je pisal zgodbe kranjske star'ga časa.
Komú Matiček, Micka, hči župana,
Ki mar mu je slovenstvo, nista znana?
Slavile, dokler mertvi se zbudijo,
Doma bote — Talija, Klijo.

XXV—VII. P. Joannes Damascenus. Carn. Neoforens. Ant. Felix Deu . . Utilis . . † 7. nov. 1786. Ejus

a) Skupspravlanje Kraynskeh Pissanic od Lepeh Umętnost. V' Lublani. 1779. 8. Eger. — 1780. — b) Pisanice od lepeh umetnost na tu lejtu 1781. —

To je v našem slovstvu prva poskušnja, po kateri so z združenjo močjo jeli gojiti necerkveno pesništvo. P. Marka Pohlin, čegar duh v njej veje, pripisuje v Bibl. Carn. to početje 1) P. Damascenu Tržičanu, o katerem ondi pravi, da je sestavil še druge za leto 1782—3, ki se hranijo sedaj v javni c. kr. knjižnici. — Suppan Jacob. Ludi et Chori Magister Kamnecensis, egregius Compositor et Musicus composuit melodias et modos musicos pro theatri opera Carniolica: Bellin, ena opera quam composuit et 1780 in 8. evulgavit P. J. Damascenus (Bibl. Carn. 52). — 2) Michelitsch Joan. Carn. Kroppensis Parochus in Radzhah cecinit: a) Mila pesm, katero je on k' hvali teh Pregovorov pejl. ext. in collectione elegantiorum Carniol. litterarum seu skupspravlanje etc. Labac. typ. Eger. 1779, in 8. maj. b) Kraynski Pregovori (Adagia Carniolica) Ms. in 4. justi voluminis, servat apud se, quae si in ordinem, seu systema redacta evulgaret, Carniolicae litteraturae non modicum praestaret beneficium (Bibl. Carn. 36). — 3) Naglitsch Mart. Carn. Locopolitanus e S. J. Pošeos Magister Labaci, Academicus Operosus, scripsit suppresso nomine: a) Brief an die Verleger des krainer. Wörterbuchs ext. in Laybacher Kundschaftblatte 1776 den 22. Brachmonats, in 8. b) Nezhemernost tega svejta legitur in collectione elegantior. litterar. Carn. ad an. 1781, in 8. c) Coadjuvit versionem Biblior. Novi Testam. vid. Japel. (Bibl. Carn. 37).

Ker sem o tej slovstveni prikazni pisal v Jezičniku XIV. l. 1876 (Otec Marko Pohlin pa Valentin Vodnik) ter jo ondi razkazal v mnogoterih vzgledih, naj se v pričujočem tečaju ponatisne le obseg vseh treh tiskanih, pa tudi še ne tiskanih „Pisanic“ po omenjeni zbirki:

L. 1779: Lubesn Jožefa II. Rimskega Cesarja pruti svojemu bližnemu. P. D**n. Epigramma. Dev. Mila Pesm, katiro je J*. M**. k' hvalli teh pregovorov pejl. Wyttestka Pesm, katiro je zložil P*. M*. D*. unemu za odgovor, katire je njemu na čast hvallo teh pregovorov pejl. Kraynska dužella želly tudi svoj „Dikzionarjum“ imeti. Mila Pesm pejta P. Marku A. D. za odhodno, kader je v' lejtu 1775. iz Lublane na Dunej šl. Od W. V. —

L. 1780: Novu lejtu. — Kraynskeh Modric žalovanje čez tu predolgu gorideržanje svojega Bellina v' Laških duželah. Vesele Kraynskeh Modric na prihod njih Bellina. Opereta. Zapopadk. Bellin (sonce) ena senca dobrutliveh Oblastnikov bode za svoje lubeznivoste, inu krotkoste volo od Rhodarjov za Boga gorizet; za leto čast se Burja (vetr) teh nausmileneh Gospodarjov senca, zabstojn muja. On bo zavržen, ter iz špotam za svoje hudobnoste volo iz Rhodarskeh ottočec stiran. Na vesele prihod Njeh Excellenz, tega novega Gospuda Poglavarja Kraynske Dužele. Pesm na enega domačega wolteka. Normalšola ta narmlajše teh modric. Na Škarkona. Napis na pokopnici enega psá.

Spevorečnost na Kraysnske spevorečneke, katiri kake zvezane govorjenja narejene imajo, de be njih med ludy dali (Gedicht, womit krainerische Reimschmiede aufgefordert werden, ihre Gedichte, Lieder etc. dem Publico mitzutheilen, verfasst auf den Hammerschlag der Schmiede). Lubezn Jožefa II. Rimskega Cesarja pruti svojemu bližnemu iz Kraysnskega, na Nemšku prestavljena. J. N. Graf v. Edling. Na gn. G. Prestavlavca. Der Zwist der Fürsten besungen von Sined den Barden 1778. Na Kraysnsko spevorečnost prestavljen. Perva. Druga. Treta Pesm. Pudelball. En posnetk iz Gottfrid Benjaminina Hanketa. Pogovor med Špelo, inu Metho, čez fante, katiri se skryvajo; ke se bojé de be njih v'žovd navzeli.

L. 1781: Prošna na Kraysnsko Modrino. V. Mile pogovor med Dunavo, inu Savo pod Węlem gradam od smerte Marie Terezije svitle cesarice itd. Občutenje tega serca nad pesmejo od Lenore. Kraysnske Modrine žalovanje nad smertjo Marie Terezije premodre cesarice itd. V*. Kdur nawuga je brez Buga. Teh staršov kletvine nasrécne konc. (Jur Kletwod). Zadovolne Kraysnc. V*. Sodne dan enega pijanca. Paradiž. F*. D*. Nečemernost tega svejta. N*. Nazvestoba. Amynth na očy svoje Elmire. B. E. Dvuwoj. Pavl Ritter. Klek. V*. Pav, inu slavic. Gartroža, inu mercisa. — Ta poslednja se glasi takole:

Kok' wela se ked sneg, k' Rosini prave Mina:
Mordej ki kredo ješ, de te tok blede st'ry?
O kajše! prave ta: le napijem jest vina
Ked ti, katiru te kufreno naredy.

V rokopisu za l. 1782 — 3 je za geslom: *Visitat, non vitiat* (ena čebela na roži) pa z rekom: *Nulla salus bello, pacem deposcimus omnes* (Virgil.) najprej slovenska popevka z naslovom latinskim: „*Orthographia pure Elementaris Linguae Carniolicae*“, ki se v začetku glasi na pr.:

Pred tebe, o Belin! in' vas svete Modrice!
Ponižnu verže se en člov'k na svoje lice,
Ter mole vas, in' tu, kar on v' rokah deržy,
Svete Divice vam pod noge položy.
On prose, de be se, če vam se bode zdelu,
Tu, kar on pisal je perjaznu gorivzelu,
In', de, kar bode on od Kraysnskeh čerk zapejl,
Be vsakatiri Kraysnc perjaznu gori vzel.

Za to nasledvajo pesni: „Na vhod Lublanskeh žovnrjov v' Ležiše ta 19. dan velkega Travnja 1781. Na kratkust človeškega življenja. Na sladnost (Satyra). Na enega gologlavca. Na svojega nekedanega Dobrutneka. Na muštro Lublanskeh žovnrjov pod šmarno goro v lejti 1781 (po eni turški viži). Na Kraysnske Fante. Na prazne obęte. Putigram, inu en Povž. Na Paulo. Na nahvaležnost. Na Skopina. Na novega lejta dan 1782. Zadovolne Jętnik. Na enega namernega obiskavca. Na prihod vikšega Moško-vitarskega Vajvoda v Lublano ta 12. dan Prosenca v' lejtu 1782. Na eno sramožljivo ženó. Na vesele prihod Piusa VI. Rimske Papeža V Lublano ta 16 dan Sušeca Anno 1782. Zadnja slove na pr.:

Piska rožic: Pius pride
Šliše Kraysnc, ter skup izyde
Na vseh cestah se gorčč,
Tukej čaka na očeta
On syn brumne, ter obeta
Si od njega bľoger rčč.

Zdej, ke vos svet ga sem pele
V trope zdajci se vesele
Želne Kraysnc us skup zgosty.
Ceste, ulce, vos obsuje,
Ter ga brez velike muje
Si odpelat' napusty.

Te on vide, serce vname
 Se, ter v' duhu te objame
 Oča syna svojega,
 Zvesto svojo za ovčico
 On spozna te, in' z desnico
 Svoj pastirske žegn da.

*

Kar v' veseli ti minuti
 Le tvoje serce občute,
 Ti sam v'stanu nise zruč.
 Tu veš, de samu od sebe
 Serce vnetu sile tebe
 Tvojim za pastirjam teč.

Stoj Kraync! Oh nikar namudi
 Voz! Zakaj najin čaka tudi
 Želnu vsoka Vajvodna,
 V' brumnosti serce nje vnetu
 Hrepeny k' svojmu očetu,
 Pust', de on ga k' nji pela.

*

Pride, kar ponižnost st'čila
 Tukej je obojeh bila,
 Je vesele Angelsku.
 Vmokni torej pišve moje
 Glas! ter pusti, de tu poje
 Le Kardelu Angelsku.

XXVIII. Miklos Küzmics, po rodu Slovenec iz zapadne Ogerske, katoliški župnik v trgu sv. Benedeka stolice Železnovarske in dekan ondašnje pokrajine slovenske konec minulega in početkom sedanjega stoletja. Po Šafařiku je spisal Niklav Kuzmič kakih osem knjižic svojim rojakom na pr.:

1) ABC za Szlovencze na Vogerszkem krog l. 1780. 2) Szlovenszki silabikar z steroga sze decza steti more navcsiti, z nikimi rejcsiniczami navküpe pod prespan stompanja dáni. V Soproni pri stampari Siefs Józef Jánosi 1780. 8. 13 l. (Cat. Bibl. Szecsény. Csaplovics S. 83). 3) Knjiga pesmena i molitvena (Šaf. 80). 4) Szvéti Evangelioni pouleg reda Rimszkoga na vsze Nedele i Szvétesnye dni z obsinszkoga szvetoga Pizma na szlovenszki jezik obrnyeni po V. P. Goszpoudi Küzmics Miklosi, plebánusi i Vice-Esperesti. Z dopüscsenyom Poglavarstva. 1780. 8. 160 (Šaf. 101. Slov. Glasnik IV, 3). 5) Kratka summa velikoga Katekizmusa z szpítavanyem i odgovárjanyem mladostzi na navuk vu czaszarszki i králeszki drsanyoj. Sze najde v' Radgoni pri Weitzinger Aloysi 112 str. 8. (Slov. Glasnik IV, 2). 6) Sztároga i nouvoga testamentoma szvéte historie krátka summa na sztári szlovenszki jezik obrnyeni po V. P. Goszpoudi Küzmics Miklósi, szvetoga Benedeka Fare Dühovniki, ino Okrogline Szlovenszke Vice-Öspörössa. Z dopüscsenyom Králeszke Vizoke soule Stamparie. 135 str. 8. (Slov. Glasn. IV, 2. Šaf. 127). 7) Kniga molitvena za bolnike (Šaf. 142). 8) Molitvena knižica za vsakega kristjana, posebno za Slovence na Vogerskem; pr. Kniga molitvena, v-steroj se nahajajo razlocsne ponizne molitvi, z-dvojim pridavekom, na haszek szlovenszkoga naroda na szvetlost dana. 320 str. 8. (Slov. Glasn. IV, 2. Šaf. 146).

Iz tega se vidi, da je ogerskim Slovencem poleg Števana tudi Niklav Küzmič velike pomembe s svojimi koristnimi knjigami, kterih nekaj je po svoje popravljenih priobčeval pozneje Peter Dainko. O jeziku in o pisateljih teh Slovencev je pisal Raičev Božidar v Napreju l. 1863, v Letopisu Matice Slov. l. 1868: Črtice o Prekmurcih in o njihovem govoru (str. 53—76), pa v Letopisu 1869. II: Prekmurski knjižniki pa knjige (sr. 57—84), kjer za vzgled jezika tega pisatelja po svoje podaja blagovest: „Nedela po novom leti“. Evangelium sv. Mátaja vu II. tali:

„Vu onom vrejmeni: Po Heródešovej smrti ovo angjeo gospodnov se je skázao u sneh Jožefi v Egjiptomi, govoreči: stani gori, in vzemi dejte, i mater njegovo, ino idi vu zemlou Izraělsko: ár so spomrli, ki so iskali dušo diteta. Šteri gori stánovši, vzeo je dejte, i mater njegovo, i prišao je v Izraělsko zemlou. Slišavši pa, ka bi Archelaus kralüvao v Judaei mesto Heródeša, oče svojega, bojao se je tá idti: i opomenjeni vu sneh, odišao je na strani Galilae. I pridouči prebivao je vu váraši, ki se zové Nazareth: da bi se spunilo, ka je povedano po prerokej: ka de se Názarenski zváo (str. 63. 64).“

XXIX. Anton Makovic, Carn. Landstrassens. (iz Kostanjevice), Anatomices, Chirurgiae et Obstetriciae artis Magister, Chirurgus urbis Labacensis, Academicus Ope-rosus edidit:

a) Prašanja inu odgovori čez všegarstvu, po navskih bukvah Rafaela Joan. Steidela od všegarstva. Flumini apud Hradezky 1782 in 8°. et dedicavit Illmo D. Sigisfrido L. B. de Gussich. C. R. Ap. Maj. Consiliario, Officialium Provinciae Carnioliae Praesidenti, Acad. Oper. Lab. actuali Praesidi (Bibl. Carn. 34) t. j. Antona Makovica, rezvudnoste, ranocelnoste inu všegarstva Magistra inu ranocelca — der Zer-gliederungskunst, Wundarznei u. Geburtshilfe. . Laubach bei J. M. Promberger. 1782. 8. 379 S. — b) Podvučenje za Babice, iz nemškiga na krajnski jezik prestavljene od Antona Makovitzza, Londšaftni Ranocelnik, inu posebni Vučenik tiga Všegarstva. V Lublani. J. Fr. Eger. 1788. 8. 45 + 8. — Nahaja se v tej knjižici: Podvučenje za Babice (Hebammen). Viža te Persege ene Babice. Od Lublanskiga Consistoriuma. . na znanje. . Oznanilo (Kurrende) od Cessarskiga Krajleviga Gubernia v' notrajnim Oesterreihi, skuzi kateru vsim Všegarjam (den Accouchers) inu Babicam ta kârst Judovskih otrok, tudi v sili prepovedanu bode. Persega za Babice v Cirkularskih (Kreisstädten) inu drugih malih itd. Na primer bodi še začetek:

§. 1. „Ta neumnost teh babic je v deželah mnogih prebivavcov življenje koštala; ne sme tedaj v letej službi obena biti, katera ny v tem zadosti zastopna, inu skušena, tudi če ni poprej od eniga dobru vučeniga Všegarja izprašana, ali če tega ny, od eniga Arcata (ali Doctarja) examinirana, inu od Krajsie (Kraisamta) ali tudi od Kommissie čez zdravie (Sanitet Comissiona) poterjena, inu v persego vzeta. V tej reči zbirovén biti je treba ne le za volo tega, kar se zna za naprej naklučiti itd. — Krainisch-deutsch, das Krainische schlecht, wie man es schon aus dem Titel ersieht (Šaf. 95. 96).“

XXX. Jernej Bastiančič, poznej vikarij v Radoljici, naposled dekan v Lescah, umrl 14. jan. 1818, in Carniolicum vertit: Katholšku podvučenje od tih pervih dveh Sakramentov, s. Kersta, inu s. Firme Od Jerneja Bastiančiča v Lublanski duhovni hiši Mašnika. V Lublani, Ign. Klainmajer. 1783. 12. 147. Na razgled bodi:

„Perva postava. Kdaj je ta Sakrament tiga Kersta gori postavljen, inu v' čem obstoju. Jezus Kristus je en malu pred svojim v' Nebu hojenjam k svojim Jogram rekuv: Pejte, vučyte usse ludy, Kerstyte jih v Imenu Očeta, inu Synu, inu svetiga Duha. . Kateri bo vervov, inu bo keršen, ta bo izveličan; kateri pak nebo vervov, bo pogublen. Tukej v tih bessedah je ta goripostava tiga Kersta prov očytneu zapopadena. . — Firma se tolku pravi, koker enu Poterjenje. Timu drugimu Sakramentu se zato leto Ime da, kir bo on tim, kateri so že keršeni, dodelen, de bi skuz enu novu noterulivanje svetiga Duha v njej serce oni v Veri, vupanju, inu v Lubezni, katero so oni per kerstu zadobili, poterjeni bili itd.“

XXXI. Janez Debeve, roj. v Ljubljani, beneficijat in katehet v Nunskih šolah, od l. 1817 v pokoju, u. 10. jun. 1821 v Žužemberku, je l. 1795 prvi jel bogoslovcem razlagati slovnico jezika, v katerem jim je poslovati dan na dan in kterege bi vsaj pravilno znati morali. To hvalevredno početje (Parvae spes altera Crinae) pa je po vojski l. 1797 prenehalo ter oživeló stalno še le l. 1817 po stolici slovenskega jeziko-slovja (Kopitar XLVII. Metelko XXIV.). Spisal je vže prej:

1) Kratki Navuki, Regelce inu Molitve za Sakrament Svete Pokore. (z' perstavljenimi litaniami od pokore). Od Joanneza Debeuca, v Lublanski duhovni hiši Mašnika. V' Lublani per J. F. Egerju 1783. 12. 83 str. — III. 1792. — IV. 1801. — V. 1807 itd. —

2) Predgovor: Govorjenje od Branja Sv. Pisma (Japel-Kumerdey) l. 1791 v I. zv. star. test. (37 str).

3) Krainische Grammatik Hs. zw. 1795 — 1797. In der Bibl. des Seminars zu Laibach (Šaf. 57), kjer se v istini hrani Rkps. „Deutsch-Krainisches Wörterbuch“ v dveh zvezkih, ter se njemu pripisuje.

4) Kleine Erzählungen. Majhine Perpovedvanja. U' Lublani per J. Recerju natiskavcu. 1809. 8. 109. Deutsch u. krainisch. Lesebüchlein für die Schulen (1. Jánezik je prosil máter, de bi ga v šólo hoditi pustila. Mati reče: Ti si še otrok, inu nisi vaje per miru biti; v' šóli móreš tihu biti, sedeti, inu celi čass na tó ględati, kar Gospód učenik kaže. Jánezik je oblubil, de bo tó sturil. To máteri dopade. Ona kupi njemu tablico. Jánezik se vesely, de smę v šolo jiti itd.). — Ne le gledé jezika, marveč gledé stvarí same je pa znamenit njegov „Predgovor: Govorjenje od Branja Sv. Pisma“, kateri naj se deloma ponatisne na pr.:

„ . . Previdnost našiga milostlíviga Stvarnika je svojo Božjo Bessedo na dve víži na svejti obderžala, inu obvarúvala, namreč skuzi vustnu izročenje ali perpovedovanje, inu skuzi Sveto Pismo (Sveta Biblia, Božje Bukve, Nebešku pissanje . .) — „Vsaku Pismu, kateru je od Boga noter danu, je dobru k' vučenju, k' previžanju, k' posvarjenju, k' podvučenju v' pravici, de bo ta človek Božji popolnoma, v vsakim dobrim deli podvučen“. II. Tim. 3, 16. — Za tega vólo se je svetu Pismu skuzi Božjo previdnost na svejti taku razširilu, de se po vsih deželah, kęr je ta prava izveličanska vera, inu na vse sorte jezike prestavleno znajde. Zdaj hvala Bogu! pridejo letę nar svetejši bukve tudi na krajnski jezik prestavlene vunkaj. Inu letó se ne zgody samu k pomoči teh Duhovnov, temuč tudi tihistih Christianov Krajnske dežele, kateri le samu krajnsku govore, inu zastopio; de tudi lety, kolikur njih brihtnost, perložnost, inu čas perpusty, v branji Božje Bessedo svojo dušo passejo. Ker pak marskateri od potrebnosti, dobrote, inu viže letega branja zadosti podvučen ny, se bo tukaj letó ob kratkim pokazalu.

Iz S. Pisma se I. skaže, II. iz Očakov te Cerkve, de tudi deželski ludje imajo pravico, ja tudi dolžnost, kolikur zamorejo, Sv. Pismu brati. III. Kaku ima človek k branju sv. Pisma perpravljen biti, in IV. Po kaj za eni versti se imajo Bukve sv. Pisma brati. — Vmes pa ovrže XII izgovorov kratko in dokaj dobro, na pr.: 1. Deželski ludje niso kakor menihi, de bi v branji S. Pisma tičali. 2. H' čem so Pridige, inu Keršanski Navuki v Cerkvi, aku bodo ludje domá S. Pismu brali. 3. Nimajo časa . . 4. Ne zastopjo . . 5. Branje S. Pisma bi znalu deželske ludy v zmóte inu v krivoverstva napelati. 6. Je polnu skrivnost . . 7. Kaj pomaga, aku se to, kar se tamkaj bere, ne stury. 8. Bodo štemani inu prevzetni, se bodo modruvali inu prepirali. 9. Ne vejdó, po kaj za enih regelcah se ima brati. 10. Je malu takih, de bi brati znali. 11. Nimamo bukuv . . 12. Pred dvejstu lejtmi je bilu perpovedanu S. Pismu po jeziki te dežele prestavleno brati.

Odgovor. Leta prepoved je takrat taku bila: de branje S. Biblie vsim sploh brez razlóčika perpustiti je za vólo naglosti ali prezavuplivosti tih ludy na svojo zastopnost nevarnu; tedaj imajo škofi inu drugi duhovni naprej postavljeni soditi, komú se ima eno prestavleno Biblio brati perpustiti, inu letá móre od katolških pissarjov prestavlena biti. Perložnost k letej postavi je dalu to, ker so takrat krivoverniki zmoto med ludy strossili, de vsakateri zna S. Pismu po svoji zastopnosti skladati, inu ker so tudi od krivovernikov prestavlene Biblie med ludy prišle, katerih ny vsaki od te katolške razlóčiti zamogel. Zdaj tukaj na Krajnskim teiste okulistave niso, katere so pred dvestu lejtmi v enih deželah to branje S. Pisma nevarnu sturile. Tukaj na Krajnskim ne možujejo krivoverniki, inu tudi krivoverske Biblie ny, ta Katolška pak pride s perpušenjam te duhovske inu deželske Gosposke vunkaj. Inu aku bi ta prepoved, od katere govorimo,

XXXV. Jožef Ignaci Fanton de Brunn Labacens. AA. LL. et Phil. ac Medicinae Doctoris, Provinciae Carnioliae Veterinarii et Caesarei in Idria Physici primarii:

Bukuvce od Žvinskih bolezní za kmetške ludy. Od Janneza Gottlieba Wolstejna zdravnyka inu ranocelca žvinskiga na Duneju, v' Lublani: se najde blizu Škofye per Mihelnu Prombergerju Bukvarju, 1784. 12. 63 str. — P. Marcus mu prilastuje le „Bukve od Kug inu Bolezen Goveje Živine, tih Ovac inu Svin“ itd. (gl. Linhart) l. 1792. — „In correctiore P. Marci Carniolicae Grammaticae editionem submitit Ms: Carniolis, quae sint leges, ratioque loquendi. In lucem dederas pridem, Patriamque bearas Grammatica primus: quam nunc pro jure paterno Correxisti Auctor, quamquam auctam mittis in orbem. Laudo Novum Patriae quod fers Novus ipse proboque Munus. Quod tamen Censor D. Scheel novam Grammaticae Carnioliae editionem adprobans, eidem Grammaticae in typo praefigere non admisit (Bibl. Carn. 18. 19).“ Na primer bodi: „Zapopadk. Perva postava. Kolku sort je žvinskih bolezní. Kader v' duželli, ali v' enimu Kraju več žvinčetov eno bolezen ima, kader se več krav, inu volov, ovac ali druge žvali na en bart, ali pak zaporedama ena bolezen prime: Tok vy pravite, de je leta bolezen ena žvinska kuga, inu vy tukej imate prov. Ampak takrat vy nimate prov, kader vy mgnite, de se le ena sama sorta bolezní znajde, katera žvino kole inu mory . . . Sedma postava. Od Špoganja tih kož te cerknene žvine, od njeniga zakopvanja inu od snaženja tih hlevov itd.“

XXXVI. Martin Crobat je dal na svetlo: Luč, inu Senca Offra S. Maše ali Molitve per S. Maši, po teh imenitnejših skryvnosteh terplenja Gospoda našiga Jezusa Kristusa. Kjer se tudi še Zjutranje, večerne, per spovdi, inu obhajilu inu druge molitve za sleherne čase, inu perložnoste, tudi k' nekatirem Sv. Patronam narajmajo, več dejl iz cirkovneh molituv vun vzete. So naprudej. V' Lublani per Vicencu Ruziczku meistnemu Bukuavezicu. 1785. 12. 249. — Na drugi strani prvega lista piše:

Na Kraynce. En kraync je lete bukuvce po nemšku med ludy dal. Jest vejm, de tudi kraynci, inu zlasti per S. Maši radi molejo: zatorej sim tudi jest hotel njem skuz lete na kraynske jesik prestavlene bukuvce postreči. Molite tedaj prelubi kraynci sami za se; molite za šive, inu mertve vjerne kristiane, in tudi za me, taku se je meni moja muja obilnu plačala. Bog daj vsem krayncam dobru, kakor jim iz serca voše — njih ravnkrajnc Martin Crobat“ (glej Šaf. 143).

XXXVII. Anton Breznik, duhovnik v Žavci (Sachsenfeld) na Štajerskem, dal je na dan:

Večna Pratika od gospodarstva, v' kateri je najti: Koku vsaki hišni gospodar svoje hišne reči z' nucam oberniti, te slabe leta previditi, tem naprei stoječim nadlugam nasproti priti, inu ta perhodni čas po tih sedem Planetov bode soditi mogel. H' temu je perstavlenu enu tenku Podvučenje, kar od Mesca do Mesca skuz celu letu per enimu hišvanju je potrebnu sturiti. Vundanu od Antona Breznika, Beneficiata v Žavci. V Lublani. J. Fr. Eger. 1789. 8. 93. — Predgovor kaže naj se deloma v zglede:

„Kir enmo hišnimo Gospodarju je na temu veliko ležoče, de on vę, kai za enu vreme perhodni letu bode, namreč, al mrzlu, al gorku, al suhu, al mokru? koku dougu Spomlad, koku hitru pak bode Jessen merzla. To se sicar v' Pratikah usaki letu spruti naide, al za naprei ne. Skuz drugu zamerkuvaine se je tolkain znaidlu, de usake 7. let, če ne vsse, toku vender večí Tail se je glih znaišlu, to pa brez cvibla se more tem 7. Planetam perpisati, kateri uselei to ureme skuz letu vižajo, inu eden teh Planetov uselej svoje letu spouni, inu temu, katiri za nim pride, svoje vižajne čezda . . . če glih

vsse za en noht nebode zadetu, toku gvišnu ta veči Tal se bode toku znajdel. Vender Bogu usigamogočnimu se nesme naprej pissati, aku on nass za volo naših grehov strafati oče, to aku se zgodi, toku se zgodi čez ta cill tega tem Planetam v stvarjenu daniga Vižarja, kateri koker firmament, inu vse vstvarjene reči, inu Elementi so v njegovi oblasti itd.“

Korara bij phobas c. i. 26. hujus / sept. / maha 8. mane natus et ca. de baphe ad abaninis Michach filius lag. D. Jozef Hoffman et D. Catharina Conj. Levant. linc Perill. D. Antonis de Stenberg, et Perill. B. Barbara de Stenberg. in per me An. Jean Huabbe Neurolog v Ill. Pl. 8/9 1826 N. 36 str. 141.

XXXVIII. Mihael Hofman, r. v Ljubljani l. 1755, katehet v Kranju, korar v Novem Mestu, prefekt ondašnje gimnazije, po začasno odpravljenem korarskem zboru živel v pokoju v Kranju, v Lahovčah, u. v Ljubljani l. sept. 1826. Njegova je knjižica: *Viža sveto Mašo slišati inu druge Molitve*. V Lublani. Utisnenu per J. Fr. Egerju, 1791. 12. 80 str. Mej molitvami je pesem pri sv. maši. Na koncu: „Ta rezložena molituv: Oče naš, katira se posebnu ob Nedeljih moliti, ali spremišluvati zna. — Kader tebi ena ali druga resnyca bol k' sercu grede, tok se v tisti kaj dalej gori derži. Ny potreba use zmoliti, se zna tudi le ena sama prošna uzeti, koker tebi Cass, inu ajfer da. Bolši je malu, inu dobru, koker pa veliko, inu slabu moliti (str. 50).“

Življenje svetnikov . . Sp. Franc Veriti I — IV. Bukve l. 1828 — 29. — Hodil je Hoffmann pri Jezuitih v šolo, prebiral v Novomeški samostanski bukvarnici življenje svetnikov, spisal veliko zgodb in naukov učenih mož, kar je porabil Veriti, česar v predgovoru hvalno omenja.

c) *Eksercicije, to je Nauki in premišljevanja od nar imenitniših resnic svete vere.* Spisal ranjki častitljivi gospod Mihael Hofman, nekadjni korar v' Novim Mestu. Nat. J. Blaznik, 1839. 8. XV. 277. Spravil na svetlo Janez Ciglar (Ziegler vid. Predgovor).

XXXIX. Juri Zelenko t. j. Mihael Zagajšek, r. l. 1739 za Gajem v Ponkvi, mašnik l. 1765, župnik na Kalobji, u. 9. maja 1827 in pokopan v spodnji Svetni (v Zaveršah). „Slovenci so svoje dni malo kaj brati znali . . Ni bilo pa tudi knjig Slovenskih . . Ta duhovska pušava je vsakiga domoljuba v serce bolela; tudi rajniga Zagajšeka. Lotijo se slavniga dela, ino spišejo prvi na Štajerskim pismenost ali gramatiko nemško slovensko, po kateri se lahko Nemci Slovenšine, Slovenci pa Nemšine naučijo. Natisnil njo je v Celi 1791 Franc Jenko. Ime so preminili, inu Jurj Zelenko imenovali. Naj si je ravno to delo le pervina — ne popolnoma bilo, vender za toliko več velja, za kolikor manj so v svoji samoti ino pa v začetki slovenskiga slovstva prijatelj pomoči imel. — Tudi slovensko nemški besednik ali slovar so spisali, veliko pol noči prebedeli težko delo dogotovit. Ali ravno so rajni Valentin Vodnik svoj besednik oznanili, ino tako je obdveh možev delo zaostalo. Poznej so svoj rokopis nekimu rodoljubu v Cele poslali, ki ga je ne le jim, ampak tudi nam zapravil. Velika škoda je to, katiro so rajni sami ožalvali rekoč, de je bilo velik besed nabranih, ki so poznej iz med ljudi izginile ino pozabile se. Tudi molitvine bukvice, slovensko vertnarijo, keršansko djanstvo ino abecednik so spisali, kar pa ni na svetlo prišlo, ter so te spise le za svojo rabo imeli (Drobtince 1849. str. 91—99. Slomšek).“ Naslov tej knjigi in nekoliko vsebine je:

Slovensska Grammatika oder Georg Sellenko's Wendische Sprachlehre in deutsch u. wendischen Vortrag, mittels welcher sowohl der Deutsche als der Wendische auf die leichteste Art diese Sprache regelrichtig zu reden u. zu schreiben von selbsten erlernen kann. Zilli, mit Fr. Jos. Jenko'schen Schriften. 1791. 8. 349 S.

Napelluvanje. Ta grammatika, alli tu Srekliviše je taista vučennost, katera vučy te besede ene sreke (einer Sprache) prov' isrekati, brati, v'kupstaviti, inu pisati . . Tu slovensku Srekliviše imma rav'nnu drugim Sreklivišam ennaku 5 Rasdellov, namreč: 1. To Pravosreknost, 2. Glasamirryo, 3. Besedeveidnost, 4. Besedeslošnost, 5. Pravopisnost. . . Nekatere Varstiše (Regeln) sa brannje. Od klukk tigabesedniga savyanja (Von Akzenten)

.. Beseda immennska, namestna, časna, sredliva, pred-, zrav'nu-, v'mes-, vesliva beseda. Parva stava (Erstes Kapitel). Ta rodinska beseda (das Geschlechtswort) ny taku potrebna per slovencah, kokar per nemcah. — Iz'hod čigavav'c, pomilluvav'c, perstannuvav'c, sdrušuvav'c. Pregybalše (Abänderung). Vunv'setk (Ausnahme.) Savančuvannje (Anmerkung). I. Ti gospod; ti pastir. II. Ta duša; ta klopp. III. Tu vinu; tu sarce; tu tellu. Perstav'live besede (Beywörter). Jest, ti, on. Tu prehodiše (Die Abwandlung) I. baram; II. berrem; III. vučim. Ta pokasajoča viša (anzeigende Art) tiga pričniga časa; nena-mirjena (unbestimmte); lešijoča (supinum, Lagewort). Od tih korrenninskih besed, inu odrastenja tih odrastikov, inu tih v'kuppisstav'lenih besed . . . Iše pomenny en kraj, inu bode od tih časnih besed semkai naretu, kokar: svietuvalše Rathhaufs; wojuvalše, sberralše. Od tih immennskih besed, kokar: tarniše Dorngebüsch: starniše Stoppelacker; duhov'niše Kloster; besediše Wörterbuch; besedniše Hörsal; merov'liše Ameishaufen . . . Te negotove rodoyine, kokar: tu sarce, tu dellu, tu meštvu das Priesterthum, tu duhov'stvu die Klerisey . . arrečim verursache . . jest bodem ich werde, jest wodem ich steche . . smišlav'c Poet. Jessen der Eschbaum, jesen der Herbst. Wogatti die Reichen, wogati folgen; kossim mittagmalen, kosim mähen . . Ti dov'gi potesaj all komma; ti potesaj iz sgornoi pikoi; dvoinna pika; ta sklepliva pika, tu noter saklennilivu snamje, tu gorsav'pyejoču, spremislivu, odseklivu itd. — „Is pet Ivirkov — is tiga odpellanja, is te ennaklivosti, is te neennaklivosti, is te zharkov' fastopnosti, is te potrebnosti tiga raflozhenja —, kokar korrenninskih varstish all regelz se fna zellu zhistu dollv'seti, da mare tedei ena dobra Grammatika all šreklivishe, inu ne tu splohliku govorrjennje tih ludy ta rav'nalza (die Richtschnur) tak dobru tiga pisanja, kokar govorjenja biti (str. 335)“

„Da der Verfasser die Grammatik seinen lieben Landsleuten, den Bewohnern Untersteiermarks, widmet, und diese von jeher Winden (Slovenci) genannt werden, so ist es sonderbar, dass er sie im J. 1791 Wenden nennt. Seine Sprachlehre ist der erste, freilich sehr ungeschickte Versuch, die slowenische Grammatik in slowenischer Sprache vorzutragen. Im Gebrauche des f, s, fh, sh ist die Grammatik Pater-Markusisch, sonst aber noch unkritischer als das Vorbild. Kopitar sagt: Sellenko ist unter aller Kritik. Übrigens scheint das Buch gar keinen Einfluss gehabt zu haben. Kop. XLIV. Dobrowsky's Slovanka I. 185 (Šaf. 56).“

XL. Janez Gollčnik, roj. v Mozirju 31. jan. 1737, u. župnik v Grižah (Greis) 9. marca 1807. Dal je na svetlo:

Antona Janšaja Cessarskiga Čebellarja, Popolnoma Podvučenje za vsse čebellarje. Na kaj za eno vižo taisti od svojeh čebell brez tega, de bi nje podirali, al pa morili 1. En bogatpiši Dobiček, koker dosehmalu, lohku sadobija. 2. Vender vsse Čebelle per šiulejnji, inu dobri Močy ohranijo. 3. Usakateri Pain Čebell da svoje smerti lohku uživajo, inu še svojim Erbam sapustijo. Na mnogo Prošujo iz Nemškiga, na Kraynsku prestavlenu, inu z' nekaterim Pomerkvajnam pogmiranu. Od Joannesa Golitschnika, Fajmoštra v' Griži na Štajerskim. V' Celli, Utisnenu, inu se najde per Fr. Jos. Jenko. 1792. 8. 200. — Na razgled bodi nekoliko iz Predgovora:

„Anton Janša en Kraync, inu scer iz Gorenske strani je skuz svojo čebellarško sastopnost tok deleč peršov, de je na Cessarsku Povejle v' Dunaiskimu Mestu za vsse Čebellarje očitno šollo deršov, je tudi pred svojim Čebellnakam v' Dianju iskasov, de je reš, kar je z' Jezikam vučiv; kar je pa iz Besedo vučiv, inu v' Dianju iskazov, je skuz Blaža Kumerdeja sedajnega Krajs-Kommissarja v' Celi v' Nemskimu Jeziku v' lete Bukuvce ukup postavov, inu na Svetlobo dav, jest sem pa taiste h' tvojmu Nucu na Kraynski Jezik preobernov . . . Še enkrat te prossim, z' dobrim Premiselkam lete Bukuvce večkrat preberi, inu kar bodeš pa v' taistih od spodej v' Pomerkvajnju nešov, leto sim jest iz

mojga skušainja sraunu postavov, satu, kir sim nešov, de per Čebellah taistu dobru sturi. Zdrav bodi. Prestaulavic. (Gl. Šaf. 94. 95. Spomenik I. 1883: Anton Janša, slavni Kranjski čebelar, sp. J. Navratil, str. 139 — 166).

XII. Andrej Reja, roj. 22. okt. 1752 v Kormožu na Goriškem; mašnik I. 1775, kaplan v Zibiki, pri sv. Štefanu, v Šmarji, pri Novicerkvi, župnik v Zibiki, dekan v Šmarji, župnik pri sv. Petru blizo Sotle, kjer je u. 26. sept. 1830. Poslovenil je:

Keršanskiga Navuka Izlagaine po u' cesarskih deželah naprei pisanim Katechismussi u' Latinskimu vundanu. Od V. C. V. G. Jožefa Jacomina, S. P. Doct. Višiga Faimastra, inu Dechanta per Novi Cirkvi na spodnim Stajerskim prestolenu v' slovenski Jezik od Andrea Reya, Faimastra u Zibki na spodnim Stajerskim. I. Bukue. Lublana. Nat. in zal. Andr. Gafslar. 1801. 8. 308. — II. Buk. 284. — Besedo naj kaže na pr.:

Opomineyne na Ludstvu. Kdu bo zadost to milost Boga Očeta ussigamogočniga pruti nam zapopadu, inu molu? On je nam suoiga lubezniviga Syna Jezusa Christusa Gospuda našiga na ta sveit posslou, de bi on bju vess človeski Rod od tiga nassrečniga pogublejna iz suojo Lastno krivjo odrežu, tiga pak najsguntana dobruta ni samuč u' negovim Terplejnu, inu nar' britkejši smert obstala, ampak tudi u timu, de bi on bju Viro inu to Cirku suojo Nevesto na enimu nar' bol terdnimu, inu nepremagnimu Gruntu gorivssigou: De, koker govori ta Apostel S. Paul na Ephes. na 4. Post. 14. v. ne bomo več koker otroci, katiri plavajo, inu de se ne pustimo okuli goniti skusi usaki veter tiga vuka po hudobi tih ludy, po golufy skatiro nass očjo u' smoto sapelati: Zatorey je on nam svoj večni Navuk, katirga je on na timu sveitu iz bessedo, inu isgledam syau, u' pressvetih Evangelnah sapustu itd." — „Auslegung des Katechismus in Fragen u. Antworten; sprachlich schlecht (Šaf. 119).“ — Andrej žlahnik od (de) Reja so, če ravno na pol Lah, Jakominov mnogo hvalen katehizm v domačem jeziku Slovencom dali . . . Slovenska beseda v tih koristnih bukval, če ravno še ne otesana, je za tisto dobo razumevna in prijetna, ter kaže moža močnega duha in zdrave besede, ktiri ne zaostane v omiki ljudstva, pa se tudi ne prehiti in svojim poslušavcom nerazumeven ne postane, kakor se rada sedajnim prehitrežem godi (Slomšek v Drobinc. 1857 str. 123—151)".

10. Razun kujig po znanih pisalcih priobčenih je konec pričujočega stoletja tiskalo se več bukev, kterih je treba bilo slovenskim ljudem v šoli in cerkvi, pa tudi doma, **brez imena**, kterih mnoge so se nahajale sim ter tje po bogoljubnih hišah v prvi polovici sedanjega veka. Namembo in veljavo svojo razodevajo — nektere tudi znanih pisateljev — vže dokaj po samih naslovih na pr.:

a) Pratika (Bauernkalender), ki izhaja od I. 1726 v Ljubljani pri raznih tiskarjih v 32° ter se navadno ne pogreša v nobeni kmečki hiši. — b) Pot svetiga križa, prvu v Laškim . . . potler Nemšku zdej pak Krainsku . . . v Lublani 1753 . . . v Celovcu . . . v Celli itd. večkrat z mnogoterimi pristavki ali molitvami. — c) Catechismus . . . Petra Canisiusa iz Tovarštva Jezusoviga k špoganiu vsih Gospudou Faimastrou, Duhounih oskerbnikou, vučnikou: tudi otrok inu starišou, Bratou inu Sester Bratoušine Keršanskiga nauka. Četerteč v' druk dane inu pobulšane v Lubl. Eger. 1766. 12. 216. — d) Ta srečna inu nesrečna večnost v' ti frey voli tiga človeka . . . od P. J. Mana . . . I. 1768. II. 1796. III. 1803. 8. str. 1—60. Čuvaj te duše, kateri njo budi k' enimo brumnimo življenju. 61—80. Premišlvanja na vsaki dan tega Tedna od teh nar' Poglavitniših Navukov našiga Mojstra Jezusa Christusa. Iz Nemškiga na Krajnski jezik prestavlena. Hohn. 1—47 str. — e) Hitra inu glatka Pot pruti Nebessam . . . v Mahrburgi. 1770. 12. 301. IV. v' Lublani. 1783 (Jezič. 28. 29. Šaf. 133. 134.) — f) Pet sveteh petkov mesca sušca itd. Življenje s. Isidora kmeta inu s. Nothburge

g. T. Z.
 V. Friedrichsiana v. Goares pri Waldenfeldtarskih Eobich 1767. Sonajeloj v Mahrburgi per Franzen
 Pitarich, Piquarj. / g. T. Z. /

dekle. Lubl. 1774. Kratki zapopadek iz popisovanja življenja . . v število teh izveličanih . . Bernarda od Offida . . Lubl. 1796. Ena lepa . . historia od . . svete Grafnie Genofefe 1774—1818. V Krainju . . v Celli itd. — *g*) Keršanski navuk za te majhine . . k' obhaylu . . Lubl. 1777. — *h*) Pesme k-tem opravili te svete Meše s-toj pesmoj pred Predgoj, iz Nemškega na Slovensko prestavlene za Fare Optuiske Debantie. V-Graci, pri Fr. Ant. Royeri 1783. 8. 78. — *i*) Dobru Opomineine na Bounike . . nemški od Jacoba Prennerja . . prestavleno na slovenski govor od eniga slovenskiga Faimeštra. V Cellu 1787. Jenko. 12. 151. — *k*) Abecedika ali Plateltof za tiste, katiri se (otte. oč) hočejo Krajnsku brati (iz fundamenta, iz začetka) vučiti. Lubl. 1789—1808. V Celouci 1790. Szlovenszki Abeczedar za deczo. Posonii . . 1793—5 (Šaf. 49. 50). — *l*) Lysti inu evangelia (evangelji) . . Berila, listi in evangelji . . Sveti postni evangeljumi . . v Lublani . . v Celovcu . . 1792—1817. — *m*) Te dober dušni pastir per svojemu kmetevskemu ali purovskemu bouniku inu vmerječemu kristianu. V Celouci 1795. 8. 72. — *n*) Zvesto popisaneje hrupa, katerimu je Francozki Poslanik skuzi vumobešenje eniga trifarbniga bandera 13. mali Travnna na Duneji perložnost dal. Od eniga Samovida. 1798. 8. 15. — Turskiga Cara Vojskna Napoved Francozam, katiro je 12. Kimovca 1798 vsim unajnim ministram v Constantinopli poslal. 6 listov (Lublanske Novice l. 1798 v pristavku). — *o*) To je tapravi inu tacieli Colemone-Žegen, kateri je biv vkeleranje (d. i. zu Köln am Rhein) taprvevo bart vdrukan vtam lete 1321 (sic), noi v latinščei šprachi vnkei dan, potam pa na nemško, sedei pa ta prvo bart na sovenjo nonovo kvhan inu frišno pačan. s. l. et a. (Gedruckt in Kärnten um 1800 ff) 12°. 283 S. „Gebete, Beschwörungen, Anweisungen zum Schatzgraben, gestohlene Sachen zurückzubekommen u. s. w. Ein Seitenstück zu der oben angeführten Duhouna branua, ebenfalls im Kärntnerischen Bauerndialekt und voll des crassesten Aberglaubens. Colemone ist eine Verhunzung von Kolman oder Koloman. Die Landleute nennen das Buch Svetiga Kolomana Shegen (Šaf. 144. Jezič. 28).“ — *p*) Sveti Križovi pot, to je premišluvanje terplenja Jezusa Kristusa, iz Svetiga Pisma napravlenu. V Lubl. Retzer. 1808. — *r*) Cirkounu leitu . . Franc Xav. Goriuppa. Labac. Impensis J. G. Licht bibliopolae a. 1806 — brez latinske posvete s slov. predgovorom v začetku, sicer nespreminjeno (Jezič. XI. str. 35) itd. itd.

XLII. Vincenc Kern, doktor in učenik zdravništva v Ljubljani. „Lublanske Novice“ Vodnikove imajo l. 1798 na koncu privezано knjižico:

Nauk od kože stavlenja Vincenca Kern Doktorja ranocelenja, uda zdravilske šole na Duneji, cesarskiga učenika ranocelnstva v Lublani. Eger. 1799. 8. str. 16. — Po geslu: Mej dvema hudima se majnši zbere — pravi V. Keru v predgovoru: „Na cesti proti sreči, kamer vse hiti, je zdravje prva stopna. — Bolni život ni srečen, tedaj ga moremo per zdravji ohraniti. — Bolezen, katira mladost podjeda, je narhujši, ona vse perhodno življenje v' nadloge pogrezne, inu svojo škodlivost na posledne rodove zaseje. Med več drugemi boleznami kože, kakor dereč potok, mladi zarod podkopujejo, inu k' pogrebi nosio; katiri imajo srečo, jeh prestati, dostikrat tavajo okoli, kakor sençe; inu kadar doživę svoj veliki konec, druge roditi, so njih otroki mladi sivci, inu nečist zvirik telesneh bolezn. — Kože Stavlenje — je skušena pomoč, tę strašne sledove odverniti itd.“

XLIII. P. Dismas a S. Elisabetha Carn. Schischkanus, alias Joseph Sakotneck vocatus anno 21. aetat. Augustinianum Excalceatum induit, et Strehlae in Silesia concionator, ac Curatus in Brausse + 1793, collegit ruri in plebe antiquissimas Carniolicas cantilenas:

a) Od Pegama, quam Lienhart in germanicum atque in suum lib. Blumen aus Krain transtulit. b) Od Jurja Kobilá. c) Od Krayla Mathiasha. d)

Od lipe na staremu tergu. e) Od lepe Vide: Lubček se na rajsho spravla (Bibl. Carn. 16).^a

XLIV. Pavel Knobel (ein Schulmeister, über dessen Leben weitere Nachrichten fehlen. . . Weltliche, meist sehr triviale Lieder. . . Šaf. 35, 83.): Štiri pare kratkočasnih Novih Pesmi, Od Paula Knobelna skovane, — Inu Kraincam za spomin dane. 1. Od podzemelskih jabuk. 2. Od perdca. 3. Ta zbožani Bogatec. 4. Taistim, kateri se ptuyh žen deiležni sture. 5. Taistim ženam, katere niso z' enim možam zadovolne. 6. Nova Krama. 7. Jamranje enga zastarenga inu zaerjavenga dekliča. 8. Za pustni dan. Pervič vun dane. V' Kraini, per Ignac Kremšari 1801. 8. 40. — Čuden cvet, a bridka svedočba omiki ravno minulega stoletja. V dokaz bodi na pr. iz „Nove Krame“:

„Pejte vsi v mojo štacuno — Jest ymam — Vsih sort frišno kramo čudno, — Vse prodam: Nove bukve, nove navke, — Čudno prostost, teške davke — Tamni dan: Novo kmetovsko gospodo — Nemšo smet. . . Tamne cerkve, svitle kehe. . . Čudno zmes. . . Nove šole, nove grehe, novi ples. . . Gaile plesnive Divice. . . Nov brevir. . . Ženitve brez vse poroke vmislene. . . Nove vere jen bogove. . . Brumne poštene sliparje. . . Smerdlive nagelne. . . V petk nedelo, postne plese. . . V židi vovk, oslovske všese. . . novo čast. . . Bom dal dober kup na vero, — Dobro vago, dobro mero — Vse na leu!“ — Po vsej pravici znači jih Vodnik:

Bukve jis Krajna
Polne drekajna:

Nikar nezdeli ga
Pusti mu celiga!

XLV. Jožef Skrinjar (Schkriner, Skrinar) r. v Ljubljani, kaplanaril po deželi, bil župnik v Dolu, pri D. M. Oznanjenji v Ljubljani, naposled v Gorjah, kjer je umrl 17. aprila 1825. On se šteje med najmodrejše prestavljavce Japeljnovega sv. Pisma. Od njegovih grahnjega imamo:

1) Sv. Pismu star. test. a) P. V. Predgovor latinski I—XVIII. Slovenski I—XLVIII. Bukve Pripovist, Pridigarja, Visoke Pejsmi, Modrosti, Siraha. Labaci. Eger. 1798. 8. 411. — b) P. VI. Predgovor latinski I—VI. Slovenski I—CLXVI. Isaia. Jeremia. Lab. Gassler. 1802. 8. 459. — c) P. VIII. Predgovor lat. I—VI. Slov. I—LXXXII. (Per Jos. Skrinier et Jos. Richer). Mali Preroki (str. 1—192) in Bukve od Mahabejcov (str. 193—432). Lab. Eger. 1800. 8. 432 (Šaf. 109. 110).

2) Molituv Gréšnika per usakimu sedmirih Psalmov od Pokore k' Bogu zdihujočiga. V Lublani. Recer. I. 1804. 8. 347. III. J. Skarbina. 1817. 8. 384. „Škrinjar's Sprache ist für jene Zeit ausgezeichnet; sie vermeidet den gewöhnlichen Missbrauch des demonstrativen ti, ta, to als Artikel u. s. w. (Šaf. 145).“

3) Štirje Evangelisti in Gredni Psalmi, ktere je poslovenil in s kratkimi razlagami spisal. Razlaganje Evangelija sv. Matevža je izdal in založil Fr. Metelko l. 1849 (gl. Jezičn. X. str. 71); naslednje tri in psalme hrani Katoliška družba za Kranjsko. Tudi je spisal veliko lepih nagovorov ali pridig, krščanskih nauk in drugih duhovnih reči itd. — Na razgled bodi na pr.:

„Opusculum, quo Libri Sapientiales V. T. . . in Slavo-Carniolicum idioma translati continentur, hisce Tibi, Benevole Lector, exhibeo, quod patriae meae vel ex ea ratione gratum fore existimo, cum in eo lectissima, captique facillima morum occurrant praecepta, quae sapientissimus Scriptor, divino adflatus spiritu, hominibus cujusvis status, fortunae, et conditionis tradidit, ostendens, quantum nostra intersit, si spretis mundi oblectamentis, vitiorumque illecebris in sapientia, et virtute studia nostra collocemus.“

„Ny búku v' celim svetim Pismi, katere bi ne bile polne izveličanskih resnic, inu bi ne perpomogle ali k oživljenju naše vere, ali k poterjenju našiga vupanja, ali k podžiganju naše lubezni. . . Al med drugimi bukvami Stariga Testamenta so susebnu lepe,

„Nagovorji trigtbi sem pomnil v nahis za Slovence kerte Evangelije vrid jetrik ewangelistski z razlago, ki je vel ranje. Škofa Balanta in ranje. Skrinjarja, in sem po preči za kraj odaneh . . .“
„Schit. Hicini pa, da odlovi ni voljan tega vata na prvilo vati . . .“
 1875 *„Hil. . .“* Jelovick *„Družba sv. Moh. . .“* je izdala najsi po Levicnikovev natvrat *„Gofine.“*
 (189. 9. 1875, 159)

3. 1780 je postal Jos Schrinier, droslej alumnus in Gorjan grahnjega kapelan na Vaan- sbem (Pred. 67, 177 - št. arh.)

V. Drugič natifne na 1807. 8. št. 375

inu velikiga prida Modrostne Bukve . . ., katere vam Slovencam k dóbrimu na vaš jezik prestavlene zdaj vun pridejo . . . V vseh téjh bukvah zvúnaj Visoke Pejsmi so sicer resnice veči dejl očitne, inu lohku zastópiti, susebnu v Pripovistih, inu v Sirahí, vèndèr se te bukve v enih mestih enukoliku težej zastópio. Jest sim si sicer v prestavlánji vse perzadel, de bi cèlu govorjenje, kolikur je mogoče, zastopnu sturil, za to sim tudi v enih mestih enkatere besede med dva serpá vmejss postavil, de bi se govorjenje bol vkup vezalu, inu bol zastopnu postalu. Al prestavlavca perzadevanje malu pomaga, aku se človek, kateri bere, brez dobre perprave k branju teh buku podá. Dobra perprava je: Ponižnost, molitu, sercá čistost, prave želè resnico spoznati, ino spoznano v djanji izpolniti itd. (P. V.).“

„Molitu Jeremia Preroka: Pomisli Gospód, kaj se je nam zgodilu: ozri se, inu poglej na naše zasramovanje. Naš dejlež je prišal na ptuje; naše hiše na vunánje. Sirote smo postali, inu brez očeta, naše matere so kakor vidove. Vodó našo za dènar pijémo: naše dreva dragú kupújemo. Okoli vratú vklenjene nass góuio, trudnim se ne dá pokoj . . . Služni čez nass gospodujejo: nikogar ny, kateri bi iz njih rok rešil . . . Preoberni nass, Gospod, k tebi, inu se bomo preobernili: ponovi naše dny kakor od začetika itd. (P. VI).“

XLVI. Anton Traven (Traun Aychensis) r. v Dobu 19. maja 1754, Ss. Theol. Baccalaur., kaplan pri sv. Petru v Ljubljani, fajmošter na Ježici, kjer u. 18. maja 1807. Po njegovem prevodu so:

Sv. Pisma star. test. Bukve Psalmov P. IV. Labaci. Eger. 1798. 8. 372. Predgovor lat. str. 12, slovenski „Predgovor na Krajnce“ str. 13. Na primer bodi:

„Quamvis nullus dubitem, quin eruditus Lector praesentem Libri Psalmorum Regii Prophetarum in Slavo-Carniolicum idioma translationem benigne sit accepturus, et probaturus; libet tamen eruditorum lectorum votis satis facere, novaeque versionis praefationem, qua rationem totius operis reddam, praefigere . . . — Krajnci! jest vejm, de Svetu Pismu rádi beréte, inu duhovne pejsmi z veselím sercam prepevate. Tukaj imate zopet en dejl Sv. Pisma Stariga Testamenta, kateri je Bukve tih Psalmov imenuvan, inu stu inu petdeset svetih pejsem ali molitu v sebi obderžy. Ali Psalmi so Krajncam premalu znani, zató njim mórem njih ceno pokazati. Te pejsmi so zapopadik celiga sv. Pisma, razsvitlé pamet, inu omečè serce. Tukaj najde verni kristián vse potrebne nauke itd.“

Psalm I: „Blóger človeku, kateri po svetovanju tih hudobnih ny hodil, inu na pòti tih grešnikov ny stal, inu na sèdèži tih špotlivcov ny sedel: Ampak ima svojo volo v postavi tiga Gospoda, inu njegovo postavo noč, inu dan premišluje. On bo enak enimu zraven tekočih vodá zasajenimu drevessu, kateru svoj sad pernesse ob svojim čassi: Inu kateriga perje se ne bo obletelu: inu vse, kar koli bo počel, njemu po sreči pojde itd.“

XLVII. Jožef Rihar (Richer Pillichgracensis) r. v Polhovem Gradcu l. 1759, kaplan v Š. Jerneju na Dolenjskem, pri sv. Jakobu v Ljubljani, fajmošter v Komendi, u. 28. nov. 1807. Po njegovi prestavi so

Sv. Pisma star. test. Bukve dvoje Kronikne, dvoje Ezdrove . . P. III (deloma). Labaci. Eger. 1801. 8. 1—396. Predgovor lat. 4 str. slov. 38 str. — P. VIII (deloma) morda Bukve od Mahabejcov. V razgled bodi:

„Al on (Eleazar) je začel misliti na svojo perlejtност, svojo veliko, inu časty vredno starost, plemenitenstvu perrojene sive lasè, inu nedolžnu zaderžanje od otročjih lejt, inu je hitru po zapovedih svete, inu od Boga narejene postave odgovoril, rekoč, de hoče rajši pred časam v grob jiti. Zakaj ne spodobi se, je djal, na našo starost, se hleniti, de bi veliko mladenčov mislilu, de se je Eleazar, devetdeset lejt star na ptujih življenje podal: Inu de bi ony skuzi mojo hinavšno zapeláni bily majhin čas strohliku življenje

perhraniti, inu jest skuzi tó madež, inu prekletstvu svoji starosti napravil. Zakaj aku ravnu bi bil v pričeočim časi od terplenja, kateru ludje nakladajo, rešen, vender ne bom roki Vsigamogočniga ne živ, ne tudi mertu odšal. Za tó ker bom z serčnostjo vmerel, bom sturil, kar se na starost spodobi: Mladenčam pak bom močen razgled zapustil, aku z perpravljenim duham, inu serčnu za nar bolši, inu nar svetejši postave pošteno smert sturym itd. (II. Mah. 6, 23—28).“

XLVIII. Modest Šraj (Schrey), bivši Avgustinijan, lokalist na Vranji Peči, pri sv. Jakobu na Savi, naposled župnik pri sv. Duhu (Grossdorn) na Dolenskem, kjer je 67 let star umrl 4. jan. 1821. On je poslovenil

Sv. Pisma star. test. Bukve (I—IV) od Krajlou. P. II. Lab. Gassler. 1802. 8. 1—543. Predgovor latinski IV. — P. III. (deloma) . . . Bukve Tobiove, Juditne, Esterne. Jobove. Labaci. Eger. 1801. 8. 397—671. Pokaže naj se na pr.:

Praefatio ad eruditum Lectorem. Cum quatuor libri Regum, nunc in Slavo-Carniolicum idiomate prodeunt, me solum habeant translatores, rationem forte hujus quaerere in mentem veniet iis, qui in praefatione libro Jósue praefixa non unum sed duos eorum versores nominari intelligunt. Verum vicissitudini, ut in compendio votis satisfaciam, id sortis humanae vitae, simulque urgentibus nostratum sacrae scripturae Lectorum desideriis brevi totam in manibus habendi ejusdem versionem esse tribuendum repono etc. (P. II). —

„David je pak Saula, inu njegoviga syna Jonata z' tako žalostno pejsmio objókál: . . Premisli Izrael, kdo so ty, kateri so na tvojih gorrah ranjeni vmerli. Nar imenitniši v Izraeli so na tvojih gorrah pobyti: kakú so močni padli? . . Gorre Gelboe, ne rosa, ne dàž ne pridi na vass, tudi naj ne bo nylv za pervine: za tó ker je bil tam škit močnih proč veržen, škit Saula, kakòr de bi ne bil z óljam mazan. Jonatovi lók ny nikoli brez krivy, ne brez masty pobyti vojšakov nazaj prišal, inu Saulovi meč se ny prazen vernil. Saul, inu Jonata lubezniva, inu lepa v svojim živleni, tudi v smerti nista ločena bila: hitrejši sta bila kakor postojne, močnejši kakor levi . . . Kakor mati svojiga ediniga syna lubi, taku sin jest tebe (Jonata) lubil. Kaku so močni padli, inu je vojsknu orožje konec vzelu? (II. Kr. 1, 17 — 27).“

XLIX. Matevž Wolf (Wolff), lokalist na Bohinjski Beli (in Wochainer Vellach), potem živel v pokoju v Horjulu, kjer je bival tedaj Fr. Veriti, v Dobrunjah pri Sostrem, zlatomašnik v Radoljci star 70 let u. 6. jan. 1827. Preložil je v slovenščino

Sv. Pisma star. test. Baruha, Ecehiela inu Daniela Prerokovanje. P. VII. Labaci. Gassler. 1802. 8. 339. Predgovor latinski VI. Slovenski I—LXVI. Ponatisne naj se na pr.:

Ad Lectorem. . . Singulari certe, et adoranda Dei providentia, quae attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter, factum puta, quod Slavo-Carnioli etiam, quemadmodum jam dudum, aliae Christiani orbis nationes ex immenso thesauro sacrae Scripturae divitias spirituales in sua vernacula lingua jamjam haurire, hauriendo ditari, ac ditati in Domino gloriari queant. Ut sacrorum Bibliorum in Slavo-Carniolicum idioma translatio pro votis fidelium hoc idioma callentium citius absolveretur, ad me derivatus est labor transferendae partis hujus . . . Age igitur, Benevole Lector! accipe, utere hoc meo labore: non te pigeat sedulae lectionis, cum me non tæduerit laboriosae versionis etc.

Predgovor . . . Baruh je bil svet móž, inu njegovu ime pomejni v hebrejskim jeziki ravnu toliku kakor Žegnan: zakaj on je za ress poseben žegen, inu gnado od Boga prejel, de se je, aku lih je bil od imenitniga rodú, radovolnu taku globoku ponižal, de je Jeremíu za pisarja bil, inu na mesti tigá, de bi bil sladnosti, inu zložnosti svejtá

vžival, si je izvolil rajši z' Jeremfiam vred za resnico vse sorte britkosti, inu preganjanja terpeti . . — Ecehiel — njegovu ime pomejni v hebrejskim jeziki Moč Božjo: zakaj Bog je njemu posebno moč dal takrat groznu terdovratnim Judam resnico oznanovati . . — Daniel v hebrejskim jeziki pomejni toliku, kakor Sodba Božja: inu to ime vže samú na sebi kaže, kaj njegovu prerokovanje v sebi imá, namreč: on je mnoge sklepe sodbe Božje čez krajle, inu krajlestva oznanuval itd.

Inu Daniel odgovory pričó krajla, rekoč: Skrivnost, katere bi krajl rad vedil, ne morejo vučeni, modri, vganovavci, inu droba ględavci krajlu povedati: Temuč v nebesih je Bog razodevavec skrivností, kateri je tebi krajl Nabuhodonozor pokazal, kaj se bo v poslednih časih godilu . . . Glej krajl, ti si vidil kakor eno prav veliko podóbo: ta velika podoba, inu nje previsoka postava je stala tebi na spruti, inu njo viditi je bilu strašnu. Glava te podobe je bila iz nar bolšiga zlatá, persi, inu roke iz srebra, trebuh pak, inu stegna iz brona. Inu pišali železne: en dejl stopalov je bil iz železa, en dejl pak iz jila. To si vidil, dokler se je kamen od gore sam odtergal: inu je podobo na njene železne, inu jilnate noge vdaril, inu tčiste razdrobil. Takrat je tudi železu, jilu, bron, srebrú, inu zlatu razdroblenu, inu razmętu bilú kakor pleve na gubni po lejtí, kateru je veter raznesil, inu ny bilu nikjer najdití: kamen pak, kateri je podobo vdaril, je velika gora postal, inu vso zemlo napolnil (Dan. II. 27—35).

Predno je tolikanj pomenljivo delo bilo célo, pošla sta vže prva dva zvezka novega zakona; torej je začetnik vsemu delu — Georgius Japel, Canonicus Gurcensis — poskrbel, da sta se zboljšana natisnila vdrugeč (I. 1800. II. 1804) ter onemu — Klagenfurti die 3. Jan. 1800 — dal znamenit predgovor na pr.:

„Novum fere prodit opus, quod cernis, Amice Lector, peculiari certe cura revisum, correctum, ac perpolitum. Miraberis forsan styli magis concisi energiam; ast id ex praetermissione quam plurimarum particularum, uti sunt articuli, conjunctiones, pronomina personalia, et verba auxiliaria, a nostra vernacula partim alienarum, partim non ineleganter rejectarum, naturaliter fluere deprehendes. Optabant quidem eruditi aliqui hujus versionis Amici, ut omnes plane articuli, Latinorum more, ex eadem eliminarentur: at cum nec graeca lingua, minus Gallica, Italica, Anglica etc. eosdem respuant, imo multo frequentius nostrate, et plerumque necessario adhibeant, medium aliquod sequi placuit, ne obscurior et rudibus praesertim minus intelligibilis evadat oratio. Ex eadem causa et voces quaedam etsi barbarae, sed civitate donatae, et populo usitatissimae, retentae sunt, quamquam puriores, et Slavis sat notae prae manibus essent, ut: Troštar, Paraclitus, cuius loco dici potuisset, Odžalnik; item Šac, Thesaurus, pro quo scribi potuisset, Zaklad etc. Sed rejectis recentioribus, aut minus usitatis vocibus, illae praeplacuerunt. His non obstantibus specialis hic, et insperatus primae editionis fructus fuit, ut nitidior jam vernaculae nostrae stylus communiter arrideat . . . Requisitis ob universo venerabili Clero animadversionibus, fere novam, et ad rigorosam critices trutinam elucubratum necessario prodiit opus. Erant autem sequentes operis hujus Censores . . . Quantum viris his in acceptis referam, dici nequit; plurimum certe, ne dicam, totam hanc emendatiorem editionem me illis debere, palam hic fatear, necesse est etc.“

Možje, kateri so po ukazu škofijskem delo pred tiskanjem presojevali, vzajemno si popravljali ter pripomogli, da je prva katoliška biblija slovenska po vsebini in obliki izišla tolikanj dovršena, imenovani so i po svojem značaju v vsakterem zvezku; letí odborniki so bili gg.:

P. Ant. Jevnikor, Franc. Paradiso, Georg. Suppan, Jac. Sortschan, P. Jordan. Zerer, Sebast. Suppan, Mart. Naglitsch, Georg. Miklautschitsch, Georg. Japel, Blas. Kumerdey (u. v Ljubljani 10. marca 1805), Jos. Schkriner,

Ant. Traun, P. Honorat. Vadlau, Marcellian. V. Vodnik, Joan. Debenz, Jos. Walland, Luc. Purger, Jos. Richer.

L. Mej pisatelji pričujočega stoletja ponaša se vže tudi **Valentin Vodnik**. Kako veže on v slovenskem slovstvu oba veka — XVIII. pa XIX. —: o tem glej v XIV. Jezičniku l. 1876 (Otec Marko Pohlin pa Valentin Vodnik)! Kakor se v onem še razodeva učenec M. Pohlinov; tako se v tem kaže učenik mnogim, premnogim novim učencem, budeč jih z gesloma:

1801.

Sto let doživeli,
Na nov omladeli,
Od perviga spet
Začnemo živét.

1802.

Veselo se kaže
Nov' létašni dan,
Mi serce ne laže
Ne létas ne lan'.

